

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 17.

Tisdagen den 14 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Herr *talmannen* öppnade sammanträdet med följande ord: Mina damer och herrar! Till mig har inkommit den sorgliga underättelsen, att en av våra kamrater i kammaren, representanten för Älvsborgs läns södra valkrets, lantbrukaren Carl Albin Björkman, under gårdagen avlidit. Vår bortgångne kamrat var en i sin hemort mycket betrodd och högt uppskattad man, och under den korta tid, han tillhört denna kammare, har han visat ett livligt intresse för sitt kall som riksdagsman. Hos alla dem av kammarens ledamöter, som varit i tillfälle att närmare lära känna honom, kommer helt visst minnet av honom som en intresserad och insiktsfull riksdagsman och som en ärlig och god kamrat att länge fortleva.

Frid över hans minne!

Detta yttrande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Justerades protokollen för den 7 och 8 innevarande mars.

§ 3.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 133, angående pensionsförbättring åt verkmästaren O. H. Mansnerus;

nr 134, angående pension å allmänna indragningsstaten å f. d. tillförordnade förrädsvaktmästaren M. P. Helfrid;

nr 135, angående pension till förre båtsmännen A. P. Sandberg och J. Å. Berg;

nr 136, angående understöd å allmänna indragningsstaten till arbetaren vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori O. V. Åhrlunds änka Anna Sofia Åhrlund, född Persdotter;

nr 139, angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. i avlöningsreg-

Andra kammarens protokoll 1922. Nr 17.

lementet den 29 juni 1921 för fast anställt manskap vid armén och marinen m. m.; samt

nr 140, angående tilläggspensioner å allmänna indragningsstaten åt översten J. V. E. D. af Sandebergs änka och minderåriga barn.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 4.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vid kammarens sammanträde nästkommande dag ämnade besvara herr Osbergs interpellation angående av riksdagen begärd utredning rörande åtgärder till förekommande av landsbygdens avfolkning, samt att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet vid sammanträde den 17 i denna månad komme att besvara herr Lithanders interpellation angående byggande för statens räkning av en isbrytare.

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 117, angående vissa pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten;

till statsutskottet propositionen, nr 118, angående statsbidrag till avlöning av den Hjertbergske antikvarien vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien;

till bankoutskottet propositionen, nr 119, angående rätt för vissa förutvarande lärarinnor vid enskilda läroanstalter att komma i åtnjutande av tilläggspension;

till konstitutionsutskottet propositionerna:

nr 120, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; och

nr 128, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

till statsutskottet propositionen, nr 129, med förslag till överenskommelse angående vissa ändringar i dels de med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund tidigare ingångna avtal, dels ock den för förstnämnda bolag fastställda bolagsordning;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 137, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 138, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för

Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 108, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 109, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 9 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad;

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 122, angående viss ändring i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts Regeringsrätt;

till statsutskottet propositionen, nr 132, angående iståndsättande av Barsebäcks hamn;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 105, angående försäljning av Älvsborgs regementes förutvarande mötesplats Fristads hed;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 106, angående pensionering av två f. d. befattningshavare i marinens reserv;

nr 107, angående pension å allmänna indragningsstaten åt kvinnliga daglönarna G. C. H. Ljunglöf och I. W. Svensson; och

nr 130, angående understöd till efterlevande till sadelmakaren K. J. O. Gustafsson; samt

till statsutskottet propositionen, nr 121, med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt diplomatiska och konsulära befattningshavare.

§ 6.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna

nr 204 av herr *Jonsson* i Hökhult *m. fl.*;

nr 205 av herr *Månsson* i Backa *m. fl.*;

nr 206 av herrar *Lovén* och *Hage*;

nr 207 av herr *Lovén*;

nr 208, av herr *Wiklund m. fl.*; samt

nr 209 av herr *Hage*;

och hänvisades desamma, i vad de avsåge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt de rörde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 7.

Konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande nr 8 bordlades åter.

§ 8.

Härefter föredrogs sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 9.

Härpå föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet bankoutskottets utlåtande nr 10, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2.

§ 10.

*Ang. utsträckt
motionstid.*

Vidare föredrogs herr Fjellmans vid kammarens nästföregående sammanträde väckta, men då bordlagda förslag om utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer; och yttrade därvid:

Herr R y d é n: Herr talman! Då jag vid förra sammanträdet begärde denna anhållan på bordet, berodde det på, att jag icke kunde finna, att beviljandet av en sådan anhållan i förevarande fall står i överensstämmelse med grundlagens föreskrift och än mindre med motiven för de bestämmelser, som införts i 55 § riksdagsordningen. Det är ju nämligen så, att ökning av motionstiden skall medgivas endast i två fall: det ena är när helg inträffar, i regel påsken, och det andra är då ärendet är av synnerlig omfattning. Jag deltog i den kommitté, som utarbetade förslag till de grundlagsändringar, som vidtogos i § 55 med flera, och är följaktligen på det klara med att denna lilla proposition på 29 eller 30 sidor eller vad det är icke på något sätt kan anses vara av den synnerliga omfattning, som avsågs, då detta grundlagsstadgande skrevs. Jag önskar fästa kammarens uppmärksamhet på, att om man verkligen tillmötesgår en sådan framställning, så river man upp själva grunden för dessa bestämmelser, som infördes 1918. När denna ändring skedde, då motionstiden begränsades från 15 dagar till 10 dagar eller rättare sagt till det riksdagsplenium, som infaller närmast efter 10 dagar från propositionens avlämnande, var det i syfte, att det skulle förkorta riksdagsarbetet, då riksdagsutskotten skulle snarare kunna få börja handläggningen av ärendena, men man förutsåg också, att det kunde inträffa två huvudfall, det ena vid påskferierna och det andra vid ärenden av särskilt stor och omfattande beskaffenhet, då avvikelse härifrån kunde vara befogad. För de båda fallen ansåg man borde det kunna medgivas utsträckning av motionstiden till 20 dagar. Jag är övertygad om, att om man beviljar en framställning sådan som denna, även om mången tycker det är tråkigt att neka en

kammarkamrat, så hava vi alldeles rivit upp gärdet för framtiden, och jag vet icke när man skulle kunna neka överhuvud taget att gå med på utsträckning av motionstiden. Det hela står enligt min uppfattning i strid mot grunderna för tillkomsten av detta stadgande, och jag har därför velat påkalla kammarens uppmärksamhet härfor samt yrkar avslag på den föreliggande framställningen.

*Ang. utsträckt
motionstid.
(Forts.)*

Herr Fjellman: Herr talman! Då det tycks väcka motstånd i kammaren, vill jag ta tillbaka mitt yrkande. Dock vidhåller jag, att propositionen är av den omfattning och beskaffenhet, att mitt yrkande hade haft fog för sig.

Jag ber sålunda, herr talman, att få ta tillbaka mitt yrkande.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen därå framställd proposition medgav kammaren, att ifrågavarande förslag finge återtagas.

§ 11.

Avgåvos två motioner, nämligen av:

herr Olsson i Kullenbergstorp, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 89, angående godkännande av tullverkets utgiftsstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 m. m.; och

herr Olsson i Ramsta, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till lag om allmänna vägar på landet.

Nämnda motioner bordlades.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om minskning av riksdagsmännens arvoden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; och

nr 8 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning av väckt motion om ändring i 1 § lagen om skogsaccis och om virkestaxering;

jordbruksutskottets memorial:

nr 13, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckta motioner om anslag till lindring av fraktkostnader för kalk; och

nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till belöningar för rovdjurs dödande; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående återförande till kronan av rekognitionshemman och till bergshanteringens understöd anslagna skogar m. m.; och

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt samfällda jordbruk av tillgång till kapital.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lovén</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 15 mars,
» <i>Eklund</i>	» den 17 mars och
» andre vice talmannen <i>Nilsson</i>	» 5 dagar fr. o. m. den 16 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,28 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 15 mars, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Lindqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 145, angående anslag till bestridande av kostnader för officiellt deltagande från Sveriges sida i jubileumsutställningen i Rio de Janeiro år 1922;

nr 142, angående statens lagerhus och fryshus; samt

nr 146, angående ny definitiv lönereglering för befattningshavare vid hospital och asyler.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 2.

Herr talmannen gav härfpå ordet till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Linders*, som anförde: Herr talman! Riksdagens andra kammare har den 17 sistlidne februari lämnat bifall till en av herr O. Osberg samma dag gjord anhållan att få till mig framställa vissa spörsmål angående Kungl. Maj:ts åtgärder med anledning av riksdagens skrivelse den 1 juni 1920, nr 306, med anhållan, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående vilka åtgärder som må kunna, utöver vad redan skett, vidtagas till förekommande av landsbygdens avfolkning.

De av interpellanten till mig framställda frågorna voro följande:

1) Har Kungl. Maj:t föranstaltat om utredning med anledning av ovannämnda skrivelse? Om så är, kan förslag till åtgärder förväntas till årets riksdag?

2) Därest icke förslag är att förvänta till årets riksdag, t. ex. på grund av det ogynnsamma finansiella läget, är herr statsrådet då villig medverka till anordnande av penninglotteri till fondbildning för jordbruksegnahemsrörelsen och fiskerinäringens befrämjande.

Ifrågavarande riksdagsskrivelse var föranledd av en av herr Osberg m. fl. vid 1920 års riksdag väckt motion, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det utredning skyndsammast möjligt måtte verkställas om upplägandet av

Svar å
interpellation.
(Forts.)

två statsfonder, den ena benämnd statens fria jordbruksegnahemsfond, den andra benämnd statens fria fiskerifond, för att medelst dessa fonders avkastning befrämja egnahemsrörelsen för mindre bemedlade å landsbygden och för att stödja mindre bemedlade fiskare vid utöandet av deras näring. Året därförut, vid 1919 års lagtima riksdag, hade samme motionär väckt en motion med i huvudsak samma innehåll, vilken emellertid, efter det jordbruksutskottet avstyrkt densamma, icke föranledde någon riksdagens åtgärd. I sin motion till 1920 års riksdag framhöll herr Osberg, att huvudsyftet med hans framställning vore att söka råda bot mot landsbygdens avfolkning. För egnahemsrörelsens kraftiga befordrande på landsbygden borde, enligt motionärens mening, staten upplägga en fond av lämplig storlek. Av dennas avkastning skulle direkta understöd i penningar utan återbetalningsskyldighet utdelas till, såsom motionären uttryckte det, sådana unga män och kvinnor, vilka visat sig vara praktiskt folk med förutsättning att bliva till gagn för samhället i framtiden. Åtgärder i enahanda riktning borde enligt motionärens mening även vidtagas för bevarande av den självständiga fiskarbefolkningen.

Jordbruksutskottet, dit motionen hänvisades, förklarade sig ense med motionären däruti, att frågan om landsbygdens avfolkning innefattade problem, som vore värda statsmakernas alldeles särskilda uppmärksamhet. Utskottet hänvisades till åtskilliga utredningar härom, vilka antingen redan verkställts eller då ännu påginge. Så erinrades om den s. k. emigrationsutredningen, i vars betänkande, bland annat, framhållits, att inflyttningen till städerna ej kunde med konstlade medel motarbetas och att denna företeelse vore alltför naturlig för att kunna övervinnas på annat sätt än genom att landsbygden utrustades med lockelser, som kunde hålla städerna stängna. Vidare framhöll utskottet, att professorn N. Wohlin erhållit i uppdrag att studera hithörande förhållanden i utlandet samt att de utredningar, som påginge genom jordkommissionen, kolonisationskommittén, kronolägenhetskommissionen och elektrifieringskommittén hade betydelse för förevarande fråga. Utskottet erinrade vidare om egnahemslänefonden och jordförmedlingsfonden samt de beslut angående egnahemsväsendet, som fattats av riksdagen 1919. Utskottet framhöll, att vid framläggandet av sistnämnda förslag dåvarande chefen för jordbruksdepartementet anfört, att i viktiga hänseenden ytterligare utredning erfordrades, och utskottet ansåg dessa ord innebära en välgrundad antydning om, att en reform av egnahemsväsendet icke kunde undanskjutas, därest egnahemsrörelsen i vårt land skulle kunna fylla sin ur befolkningspolitisk synpunkt trängande uppgift.

Vidare hänvisade utskottet till Kungl. Maj:ts förslag till 1920 års riksdag om åtgärder för främjande av bostadsproduktionen i städerna och framhöll angelägenheten av att beslut jämväl måtte fattas om utredning för åtgärders vidtagande till ytterligare befrämjande av egnahemsrörelsen på landsbygden. I sådant syfte ansåg utskottet det böra tagas under övervägande, huruvida icke ränthefrihet under

viss tid eller viss nedsättning av låneräntan skulle kunna lämnas egnahemsbyggare, som med understöd från egnahemslånefonden bildade nya egna hem å obebyggda och helt eller delvis ouppodlade lägenheter, samt huruvida icke räntefria lån för anskaffande av nödiga inventarier och redskap skulle kunna lämnas dem, som med understöd från nyssberörda fond förvärvat sig lägenheter i avsikt att därå bedriva jordbruk.

Slutligen uttalade utskottet, att jämväl frågan om den självständiga fiskarbefolkningens bevarande vore av den största betydelse, men fann eventuellt behov av statsunderstöd härtill kunna i viss mån tillgodoses från fonden för fiskerinäringens befrämjande och yttrade sin förvissning att ett från lantbrukstyrelsen inkommet förslag angående ökande av lånemöjligheterna från denna fond skulle komma att av Kungl. Maj:t upptagas till prövning i samband med utarbetandet av kapitalökningspropositionen till 1921 års riksdag.

Med denna motivering hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av motionen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående vilka åtgärder, som kunde, utöver vad redan skett, vidtagas till förekommande av landsbygdens avfolkning, samt att Kungl. Maj:t därefter ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning. Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Riksdagens skrivelse anmäldes av min företrädare i ämbetet inför Kungl. Maj:t den 10 december 1920. Föredragande departementschefen betonade därvid, att av jordbruksutskottets nu refererade, av riksdagen åberopade utlåtande framginge, att utskottet icke hänvisat å andra positiva åtgärder än en reform av bestämmelserna angående egnahemsväsendets främjande samt i sådant syfte ansett två av utskottet angivna åtgärder böra tagas under övervägande. I övrigt hade utskottet hänvisat till vissa särskilda utredningar. Vad fiskerilånefonden anginge ämnade föredragande departementschefen vid anmälan av de frågor om kapitalökning, som borde föreläggas 1921 års riksdag, underställa frågan om ändringar i villkoren för lån ur denna fond m. m. Kungl. Maj:ts prövning. Vid dessa förhållanden syntes anledning saknas att igångsätta en så stor och vittutseende ny utredning, vartill riksdagens anhållan, tagen efter orden, tilläventyrs skulle giva anledning. Det syntes mera lämpligt att, såsom jordbruksutskottets av riksdagen åberopade utlåtande närmast föranledde, begränsa utredningen till frågan om reformer i egnahemsväsendet. Även för detta mera inskränkta ändamål syntes dock tiden icke mogen för en större utredning. Från och med 1920 hade de nya reglerna för egnahemslånerörelsen och jordförmedlingsväsendet trätt i tillämpning och uppsikten däröver handhades av en nyinrättad egnahemsavdelning i jordbruksdepartementet. Någon tids erfarenhet torde vara nödvändig, innan man kunde tillförlitligt bedöma verkningarna av dessa åtgärder samt vinna visshet om de hänseenden, i vilka förändringar kunde finnas erforderliga eller önskvärda.

I enlighet med föredragande departementschefens i anslutning

*Star å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

härtill gjorda hemställan beslöt Kungl. Maj:t, att riksdagens ifrågasvarande skrivelse icke skulle för det dåvarande föranleda annan åtgärd, än att densamma överlämnades till jordbruksdepartementets egnahemsavdelning för att tagas i övervägande vid de förslag till jämkningar och utvidgningar av gällande bestämmelser angående egnahemsväsendet, som erfarenheten kunde komma att påkalla.

Beträffande handläggningen av den del av här ifrågasvarande riksdagsskrivelse, som berörde fiskerilånefonden, vill jag erinra om, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1921 års riksdag, i överensstämmelse med vad riksdagen uttalat i sagda skrivelse, föreslog riksdagen att vidtaga vissa ändringar i villkoren för lån ur denna fond m. m. Med anledning härav beslöt 1921 års riksdag, bland annat, att godkänna sådan ändring i gällande bestämmelser rörande fonden, att tillämpas från och med 1922, att låneunderstöd, som utlämnas av hushållningssällskap eller landsting, finge höjas från högst 15,000 till högst 25,000 kronor, samt medgav, att från och med 1922 tills vidare ett belopp av 1,800,000 kronor finge av Kungl. Maj:t årligen disponeras såsom lån ur fonden. Den tidigare maximiutlåningen från fiskerilånefonden var begränsad till 1,100,000 kronor.

Kungl. Maj:ts beslut med anledning av den av interpellanten omnämnda riksdagsskrivelsen fattades således som sagts för något över ett år sedan under en föregående regering. Enligt min mening torde icke heller nu tiden vara inne för igångsättandet av särskilda utredningar vare sig beträffande den allmänna, stora frågan om ytterligare åtgärder till förekommande av landsbygdens avfolkning eller i den mera speciella frågan om reformer i egnahemsväsendet.

De skäl, som av min företrädare i ämbetet anförts för ett uppskov med dessa utredningars igångsättande, synas mig allt fortfarande vara till finnandes. Denna min uppfattning vill jag med några ord motivera.

Väl delar jag den av jordbruksutskottet nyss relaterade, i anledning av herr Osbergs motion uttalade uppfattning, att frågan om landsbygdens avfolkning är värd statsmakternas alldeles särskilda uppmärksamhet. Men man behöver icke tränga djupare in i detta spörsmål för att finna, att detsamma har en nästan obegränsad räckvidd och i sig innefattar en sådan mångfald av vitt skilda frågor, varav flera var för sig redan äro föremål för statens särskilda uppmärksamhet genom utredningar eller på annat sätt, att den största tvekan bör råda om lämpligheten och nyttan av att under nuvarande förhållanden föranstalta om en ny, stor och dyrbar utredning. En utredning om åtgärder mot landsbygdens avfolkning måste komma att få till föremål sådana frågor som jordbruksnäringsens allmänna ekonomiska förutsättningar, produktionsförhållanden och avsättningsmöjligheter, kolonisations- och egnahemsfrågorna, lantarbetarefrågan, jordbrukets fastighets- och driftskreditväsende, bostadsförhållandena, kommunikationerna och skolväsendet på landsbygden etc., och därtill kommer, att flertalet av dessa frågor måste ses i belysning av förhållandena i städerna och inom andra närings-

grenar än jordbruket. Jag för min del betvivlar, att man under för handen varande förhållanden skulle få någon egentlig praktisk nytta av en utredning i detta allmänna, hart när hela vårt samhällsliv omspännande spörsmål om befolkningsrörelsen mellan landsbygd och stad.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Vad därefter angår den del av den stora frågan om landsbygdens avfolkning, som hänför sig till egnahemsbildningen — och det torde vara detta speciella spörsmål, som ligger interpellanten närmast om hjärtat — torde det förvisso vara riktigt, att här ännu återstår mycket att åtgöra. Men på detta område pågå allt fortfarande åtskilliga utredningar och förarbeten i vissa hänseenden. Jag vill erinra om kolonisationskommitténs och kronolägenhetskommissionens arbeten. Särskilt synes det mig vara av vikt, att man först avvaktar vad kronolägenhetskommissionens förslag kan föranleda till innan man ånyo igångsätter en stor, allmän utredning i egnahemsfrågan.

Riksdagens skrivelse av den 4 maj 1920 angående utredning och förslag ifråga om ecklesiastik jords styckning och upplåtande för nybildning av mindre jordbruk har remitterats till de under ecklesiastikdepartementet arbetande arrendeförordningssakkunniga, som anbefallts att i samråd med kyrkofondskommittén avgiva utlåtande i ämnet. Därest detta arbete påskyndas, torde även resultatet härav kunna framläggas under innevarande år.

Beträffande egnahemslånerörelsen och jordförmedlingsverksamheten har tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits om resultatet av de från och med 1920 vidtagna omläggningarna, vilka omläggningar voro resultatet av en 1911 påbörjad stor utredning i egnahemsfrågan i hela dess vidd. Den från och med 1920 inom jordbruksdepartementet inrättade egnahemsavdelningen följer verkningarna av de vidtagna anordningarna och har därvid uppmärksamheten riktad på frågan i vad mån jämkningar och utvidgningar i gällande bestämmelser om den statsunderstödda egnahemsverksamheten må anses påkallade, varvid egnahemsavdelningen, enligt Kungl. Maj:ts ovan relaterade beslut, även har att taga i betraktande vad som anförts i den här berörda riksdagsskrivelsen. Förarbeten och studier angående behovet av reformer även avseende denna del av egnahemsfrågan pågå alltså.

I detta sammanhang vill jag vidare framhålla, att man beträffande egnahemslånerörelsen söker att i största möjliga omfattning åstadkomma sådan *användning* av tillgängliga egnahems lånemedel, att därigenom i den praktiska tillämpningen tillgodoses just de syften, som torde hava legat till grund för riksdagens uttalande om vikten av att motverka landsbygdens avfolkning. Detta sker dels genom att den rena landsbygdens intressen särskilt tillgodoses vid fördelningen av statslånen ur egnahems lånefonden och dels genom att egnahemsavdelningen vid kontrollen av de organ, som förmedla utlåmnandet av statens egnahemslån, tillser och arbetar för, att dylikt understöd i främsta rummet och huvudsakligen lämnas för skapandet på landsbygden av helt *nya* egnahem och mindre jordbruk samt

Svar å
interpellation.
(Forts.)

att förutsättningar därvid finnas för åstadkommande av verkligt bärkraftiga egnahem. Det synes mig vara av vikt, att innan man upplägger en ny egnahemsfond eller ifrågasätter andra vittgående omläggningar i rörelsen, man först ser till att med nuvarande hjälpmedel och låneformer uppnå det bästa möjliga kvalitativa resultat. Så vitt jag kunnat finna torde den närmast till hands liggande åtgärden för egnahemsrörelsens ytterligare stödjande vara, att den nuvarande egnahemslånefonden förstärkes och därigenom möjlighet beredes att kunna i större omfattning än nu tillmötesgå de stora krav, som ställas på denna fond.

I avvaktan på resultatet av de på området sålunda pågående utredningar och praktiska arbeten har sålunda icke heller jag funnit anledning att för närvarande ifrågasätta någon förnyad särskild utredning rörande omläggningar i egnahemsrörelsen, och icke heller torde något förslag i hithörande frågor komma att från regeringens sida föreläggas innevarande års riksdag. Frågan är emellertid, såsom av det sagda torde framgå, föremål för särskild uppmärksamhet.

Härmed torde interpellantens första fråga vara besvarad.

Vad åter angår interpellantens andra fråga, huruvida jag är villig medverka till anordnande av penninglotteri till fondbildning för jordbruksegnahemsrörelsen och fiskerinäringens befrämjande, kan jag inskränka mig till att erinra om, att frågan om inrättande av statslotteri varit föremål för särskild sakkunnigutredning genom professorn vid Lunds universitet C. V. L. Charlier. Innan mera klarhet vunnits i den allmänna frågan om införande av statslotteri överhuvud taget, torde man icke kunna uttala sig rörande de ändamål, för vilka penningmedel från ett eventuellt statslotteri böra användas.

Det svar på interpellationen, som med det nu anförda avgivits, torde ungefär motsvara vad som i allmänhet kan bjudas en riksdagsinterpellant. Det är varken tröstande eller nedslående, endast refererande vad som åtgjorts och vad som ännu icke kunnat utföras. Jag förväntar därför, att interpellanten kommer att artig och vänligt tacka för beskedet, men likvisst förklara sig ej vara fullt nöjd.

Jag skulle själv ingenting högre önska än att jag i mitt svar kunnat bjuda något mera av förhoppningens guld och gröna skogar, ej så mycket för interpellantens skull som för de många, som förgäves vänta på hem och jord inom fosterlandets gränser. Men att vi icke i dag äro beredda att taga ett verkligt krafttag för jordfrågans rationella lösning beror icke allenast på dem, som nu sitta med regeringsinitiativ. Felet ligger längre tillbaka i tiden. För sent ha statsmakternas intresse vaknat för denna fråga. Den mest stor slagna av de verkställda utredningarna, professor Sundbärgs stora verk angående emigrationen, stannade ju i stort sett på en punkt av vetenskaplig negativitet, även om den delvis kan giva impulser till praktiska åtgärder.

Av det anförda framgår, att en del utredningsarbete är utfört och att vidare en del pågår. Det är icke min avsikt att påbörja nya tidsfördröjande brett lagda utredningar, men att däremot dels vid-

taga nödiga bearbetningar av verkställda utredningar samt om möjligt påskynda avslutandet av nu pågående, dels även knyta hop utredningar och förslag till systematiskt och målmedvetet arbete på jord- och egnahemsfrågornas lösning.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr O s b e r g: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har tillkännagivit i sitt svar, att han förväntade, att interpellanten artigt och vänligt skulle tacka för det besked, han fått. Innan jag går vidare, vill jag uppfylla denna förväntan och sålunda tacka för det givna svaret.

Herr statsrådet säger, att svaret är varken tröstande eller nedslående. Ja, att det icke är tröstande, herr statsråd, kunna vi vara ense om, men för min del anser jag det högst nedslående.

Den motion, som jag väckte vid 1920 års riksdag och i vilken 56 av kammarens ledamöter instämde, resulterade, som herr statsrådet sagt, i en skrivelse, avlämnad den 1 juni 1920, som mynnade ut i en begäran om utredning av vissa spörsmål, som kunde antagas icke vara lösta i fråga om ordnandet av egnahemsrörelsen.

Herr statsrådet har pekat på en mångfald kommittéer, jordkommissionen, kolonisationskommittén, kronolägenhetskommissionen, elektrifieringskommittén och den s. k. emigrationsutredningen. Den sistnämnda utredningen har kommit med ett uttalande, som har följande lydelse: »Inflyttandet till städerna kan ej motverkas av konstlade medel. Landsbygden borde skaffa sig lockelser, som kunde hålla städerna stängna.»

Ja, dessa visdomsord, mina damer och herrar, ha nog kostat svenska folket mer, än vad som svarar mot resultatet. Vad man i detta fall framför allt har att tänka på äro de stora skiljaktigheter, som råda mellan städerna och landsbygden i fråga om utkomstnöjligheterna. Det är dessa, herr statsråd, som här falla utslaget; det är icke nöjena det kommer så mycket an på. När man för ett par månader sedan tog upp en tidning och läste, hurusom mjölkutkörarna i Stockholm hotade att strejka, därför att de icke fingo 38 kronor per dag, fick man ett tillräckligt bevis därför. Vet Ni, mina damer och herrar, vad det betyder? Om man räknar med ett mjölkpris i de avlägsna bygderna av 10 öre, så är det icke mindre än 380 liter mjölk, som skulle åtgå för att åstadkomma den dagsinkomst, som en sådan man får, för att han kör ut mjölk. Han har endast att göra detta. Fordon och all materiel tillhandahållas honom utan kostnad. Det är en stor herrgårds dagliga avkastning, herr statsråd, som det gäller, om han skulle få sin vilja fram.

Min motion var i stort sett baserad på tanken att fondera medel, och av denna fonds avkastning hade jag tänkt, att det skulle lämnas kompensation i form av fria bidrag, som skulle i någon mån åstadkomma en utjämning i det förhållande som råder mellan lantarbetare å ena sidan och arbetare i industrien och i städerna å den andra. Det är väl ingenting nytt i alla fall, att man talar om fondbildning,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

när vi veta, att vårt land fonderat medel på 500,000,000 kronor och därutöver. Men då man granskar det sätt, varpå dessa medel användas, får man den uppfattningen, att det är för att gynna den andliga kulturen i större mån än den materiella. Jag har ingenting emot, om detta icke skedde på den senares bekostnad, men förutsättningen, mina damer och herrar, är dock, att man har en stark och solid materiell kultur för att bära upp den andliga. Vi ha redan fått en för stor överbyggnad i vårt samhälle, och folket klagat och kvider ute i bygderna över att man ej orkar bära bördan, utan så fort man blir i tillfälle härtill, söker man sig bort till en annan miljö, där det är lättare att få sin utkomst.

Jag hade tänkt, att herr statsrådet skulle mera ingående prövat kärnan i min framställning. Han har pekat på utredningar, som igångsatts. Dem hade jag också reda på. Men vad har blivit gjort?

Herr statsrådet sade, att vi kommit för sent fram med spörsmålet. Det är jag ense med honom om, men skola vi då fortfara att skjuta på frågan undan för undan och bara hålla oss till utredningar? Den utredning, jag ifrågasatt, hade icke varit så vidlyftig. Herr statsrådet sade, att det skulle behövas en stor kommitté. Vem har ifrågasatt det? Det är icke någon så vidlyftig sak att utreda lämpligheten av att upprätta en fond.

Jag hade väntat det svaret, att det ekonomiska läget lade hinder i vägen för fondering för här ifrågavarande ändamål. Det inser jag mycket väl, och jag har därför pekat på utvägen att i någon mån använda lotterivinster för ändamålet. Det är heller icke någon främmande. Hur mycket spenderas icke på lotterier för Stockholms nöjen — det är många miljontals kronor, som offras härför — och dessa lotterier ha fortgått många år. Malmö, det rika Göteborg samt Hälsingborg ha också fått sina teaterlotterier. Om vi fortsätta på denna väg, vet jag icke, var det skall sluta. Det är väl ändå så, att de små städerna ha mindre möjligheter än de stora och rika städerna att skaffa pengar. Jag föreställer mig, att 30 eller 40 procent av hela landets kapitaltillgångar ha sitt säte i Stockholm, och då kunna väl småstäderna göra anspråk på att få lotterier för inrättande av nöjeslokaler. Och varför skola icke municipalsamhällen och landskommuner kunna komma med liknande krav — man talar ju så mycket om tråkigheten på landsbygden. Till sist skola väl innehavare av restaurangerna här i Stockholm komma med samma anspråk för att kunna utvidga sina lokaler, så att man bättre skall kunna dansa jazz mellan borden. Nå, det är kanske något långsökt, men man kan draga ut konsekvenserna i den riktningen, herr statsråd.

Jag hoppas, att herr talmannen överser med, att jag närmare utvecklar min tanke. Om vi fått exempelvis en donation eller statsfond på 50 miljoner kronor, anser jag för min del, att det hade varit alldeles tillräckligt att med denna summas avkastning nöjaktigt ombesörja hela egnahemsanordningen. Jag hoppas, att herrarna icke uppfatta mig så, att jag bortser från nödvändigheten av att ha lånefonder vid sidan därav. Men det hjälper icke, att man bara litar till lånta medel. Hur skulle man kunna reda sig därmed? Nej, det

vill annat till. Och det är stor skillnad mellan möjligheterna att taga sig fram för dem, som önska komma i besittning av jord, och dem, som vilja gå till städerna eller industrien. Den, som går till industrien, kan säkert räkna på anställning, om han är frisk och lämplig. Var fjortonde dag eller månadsvis erhåller han sin avlöning. Jag har själv erfarenhet på området och vet, att en karl, som är duktig och sköter sig, får sin utkomst på detta sätt. Men när det gäller en man ute på landsbygden, räcker det icke med att han är duktig. Jorden kostar pengar, och så skall han ha hus. Det tarvas ladugård, kreatur, redskap och allt sådant. Det är icke många, som äro i stånd att skaffa sig detta, utan de vagnaste och mest målmedvetna gå förlorade för landsbygden, där utsikterna icke äro ljusa, och befolka städerna i stället. Det mindre goda folkmaterielet stannar kvar på landsbygden, och det är dessa personer och deras efterkommande, som i framtiden skola befolka Sverige. Det är san- nerligen inga ljusa utsikter.

Jag hade tänkt, att man skulle taga avkastningen av fonderna och lämna ut den, i den mån det var lämpligt, till de olika länen. Det skulle icke behövas någon dyrbar organisation. Hushållningssällskapen kunde granska ansökningarna, sedan kommunerna givit sitt förord. Man borde därvid använda en metod, som i rashygieniskt avseende vore ägnad att höja folket. Förord skulle nämligen icke ges sådana personer, som saknade betingelse för att vinna sin utkomst genom det arbete, som de tänkte utföra.

Man skall icke tala om, att det ej går att få fram pengar, när antagligen endast i år hundra miljoner måste anslås till arbetslöshetens bekämpande. En stor del av detta belopp skall ju kastas ut till de olyckliga varelser, som äro indragna till industricentra. Pengarna användas sålunda i stor utsträckning icke för produktivt arbete, utan de lämnas som allmosor. Jag skall icke säga någonting om det, ty man kan ju icke alltid bereda arbetstillfällen. Vi ha emellertid ett så präktigt land, att det kanske bättre än något annat kan ge utkomst åt sitt folk. Men vad har blivit resultatet? Jo, att de, som utföra produktivt arbete, äro alldeles för få och att tillströmningen till städer och industrisamhällen blivit sådan, att man icke får fram, vad jorden kan bjuda oss. Här måste ske en omläggning, det är min fulla övertygelse, om vi över huvud skola kunna ha någon glädje av det land, där vi leva och som är ett präktigt land. Jag har kanhända haft större tillfälle att bedöma den saken än många andra, därför att jag gjort jämförelser på ort och ställe i flera länder.

Herr statsrådet säger, att sedan 1920 nya regler för egnahemsrörelsen och jordförmedlingsväsendet trätt i tillämpning och att uppsikten i detta fall numera handhaves av en nyinrättad avdelning i jordbruksdepartementet. Ja, det vet jag. Men vad vinner själva saken härpå? Om man plockar Stockholm fullt med tjänstemän, gagnar det icke egnahemsrörelsen. Låt oss göra någonting! Vi ha icke kommit hit bara för att gå helt schablonmässigt till väga, för att resonera endast om löpande ärenden och dansa omkring valurnan,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

utan vi skola komma med positiva förslag, när landet är i nödläge. Det är icke nog med att peka på, att man har en egnahemsavdelning i jordbruksdepartementet. Det länder icke till någonting, utan det måste handlas, om det skall bli något av.

Så sade herr statsrådet, att någon tids erfarenhet var nödvändig för att se, vad egnahemsnämnderna skola kunna åstadkomma. Vad tjänar det till att resonera om erfarenheter? Låt oss i stället skaffa pengar samt vidtaga kraftiga åtgärder och låta folk förstå, att vi verkligen vilja göra något. Det är det bästa, som vi i detta fall kunna göra. Nu ha vi talat om både det ena och andra, och det tjänar väl stort sett inte mycket till att gå vidare in på spörsmålet, ty det bottnar i, att det blir en vacker gest av det hela, och så står folket i bygderna och frågar, vad som blir av det och det spörsmålet. Så blir det icke annat än pannkaka av alltsammans, det är den tröst svenska folket får.

Till sist säger herr statsrådet, att han skulle själv ingenting högre önska än att kunna ge ett svar, som bjöde något mera av förhoppningar och guld och gröna skogar, icke så mycket för interpellantens skull som för de många, vilka förgäves vänta på hem och jord inom fosterlandets gränser. Om herr statsrådet lagt sig vinn om att på något sätt visa, att det var ärligt menat med just de vackra orden, tror jag, att herr statsrådet skulle kommit med något mera positivt än vad som är innehållet i interpellationssvaret.

Mina damer och herrar! Det blir nog i framtiden som hittills så, att skola de unga präktiga svenska männen och kvinnorna tänka på att slå sig fram, få de taga i övervägande, om de icke skola flytta till ett främmande land, där många tiotusende av vårt folk fått sin utkomst. Det blir nog den räddningsplanka, som de ha att hålla sig till också i den tid, som kommer. Det finns, jag ber om ursäkt för att jag säger det, alldeles för litet förståelse här i landet för praktiska åtgärder. Huvudsaken är väl ändå, att man har det bästa folket kvar i bygderna och sysselsatt med produktivt arbete. Då skall det sannerligen icke saknas vare sig det ena eller det andra för vårt folk. Vi ha tillräckligt av mat och kläder, och vi ha minsann så mycket skog, att alla människor skulle kunna ha ordentliga bostäder. Det är då sorgligt, att 50 procent av vårt folk icke ha lämpliga bostäder, när vi ha överflöd på allt möjligt, som behövs till byggnadsmaterial. Vi ha ju skogar, kalkbruk o. s. v., och vad som fattas är endast verksamma händer. Det måste emellertid bli på annat sätt. Det hjälper icke, att man stoppar Stockholm och Göteborg fulla med folk, som löper omkring på gatorna och demonstrerar och ropar på bröd. Nej, det måste komma något annat till, och det är arbete ute på de stora vidderna.

Jag sade, att det tjänar väl icke någonting till att resonera om saken. Jag har ryktesvis hört, att även herr Fabian Månsson ämnar framkomma med en interpellation rörande egnahemsfrågan. Men jag vill säga herr Månsson, att det för närvarande icke tjänar till någonting. Det är lönlöst att spilla krut på — jag kan säga egnahemstanken.

Herr Åkerlund: Då jag var den förste i svenska riksdagen, som väckte egnahemsfrågan till liv, så är det klart, att jag måste intressera mig för detta ämne. Såsom egnahemsfrågan i huvudsak bedrivits hittills, kan jag icke finna, att den varit synnerligen till gagn för den stora massan arbetare, som velat ha ett eget hem, utan fastmer till stort gagn för dem, som jobbat med jord. Trots alla ansträngningar har det varit svårt att få ett verkligt sunt egnahemsinstitut till stånd här i landet, och jag vågar tro, att det till ej ringa del beror därpå, att såväl högern som vänstern icke gärna sett, att rörelsen fått någon lysande framgång. Jag tror mig veta, att icke få högermän äro ofantligt rädda om de stora godsens, de vilja icke avstå jord, som de icke behöva, och äro rädda för att bolagen skola berövas rätt att förvärva så mycket jord de vilja. Åtskilliga från andra håll ha icke med blida ögon sett, att en stor bofast jordägande befolkning vuxit upp på landsbygden.

Jag motionerade en gång om, att innan de ecklesiastiska bostälлена i mellersta Sverige, som för några år sedan voro illa medfarna i fråga om byggnader, nybyggdes, skulle de delas upp i småbruk, dock tillräckligt stora för att föda brukarna och deras familjer. Denna motion var det en av vänsterns främste män, som dräpte. Följden har blivit, att dessa boställen numera i allmänhet blivit för dyrbara att stycka.

Huvudsaken för mig är icke, att det finns så stora kapital att få för saken, utan jag tror, att man reder sig ändå, men huvudsaken är, att det finns jord, som den stora allmänheten kan komma åt för annat än jobbarpriser. Jag har allt ifrån början suttit i egnahemsnämnden i Stockholms län, och vi få där avslå den ena framställningen efter den andra, därför att jorden är så dyrbar, att det är omöjligt även för den mest duktige lantbrukare att kunna taga sig fram där. Ändring i det avseendet anser jag vara det viktigaste av allt, och jag vill därför hemställa till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han behagade vidtaga så många och kraftiga åtgärder som möjligt, för att lättnader i och för åtkomst av billig jord må komma till stånd.

Jag vill fråga, huruvida det kan vara med något praktiskt tillvägagångssätt förenligt, att staten bibehåller sina jordbruksegendomar över allt nära nog. Ja, i närheten av stora städer kan det ju vara skäl i att staten har kvar dem, ty där kunna de behövas. Jag tror, att om man ger sig in på en närmare granskning härvidlag, skall det befinnas, att statens behållning på jordegendomarna är noll och kanske minus. Ja, det är ju riktigt, att, om mindre statsegendomar försäljas till egnahem, vilket jag också är med om, brukarna få köpa dessa, varigenom emellertid icke jordbrukarnas antal ökas. Men vi ha en stor massa högt betydande kronodomäner, som synnerligen väl lämpa sig att dela upp till lagom stora jordbruk.

Jag nämnde nyss, att jag tror icke det erfordras så stora kapital för att främja en verkligt sund och god egnahemsrörelse, och det säger jag därför, att tankegången väl varit den, åtminstone å

Svar å
interpellation.
(Forts.)

min sida, att tillfälle att förvärva eget jordbruk i främsta rummet naturligtvis skall tillförsäkras jordbruksarbetare, som visat sig dugliga och duktiga i de befattningar, som de förut innehåft; och sådana personer veta nog att skaffa sig medel som erfordras, blott de få jord, varvid de dock behöva någon hjälp, enligt vad jag redan sagt.

Ytterligare en sak vill jag framhålla. Här gör man överallt i egnahemsfrågan vad man kan för att visa den befolkning, som önskar egen jord, upp till Norrlands ödemarker, då vi i mellersta och södra Sverige ha hundratusentals, kanske miljontals tunnland, som ligga för föfot den dag som är. Man får ej undra på, om mellersta och södra Sveriges folk icke vill bosätta sig i Norrland, ehuru det å andra sidan är lika viktigt, att Norrlands befolkning kommer i tillfälle att där för billigt pris erhålla egna hem.

Nu nämnde herr statsrådet, att det var så många utredningar och undersökningar, som påginge. Ja, det har jag hört talas om ända sedan jag lade fram min motion. Det är utredningar och utredningar jämt och ständigt. Men vad blir det mera härav? Ställningen är som sagt den, att staten måste ställa sig i spetsen, för att billig jord, icke jobbarjord, blir tillgänglig för stora delar av den befolkning, som önskar att komma i besittning av egna hem, där de kunna leva och föda sig och sina familjer. Jag hemställer till herr statsrådet, att han verkligen ville taga denna sak i beaktande och ivra för att frågan bringas till sin lösning.

Herr förste vice talmannen Hamilton: Herr talman! Var och en, som någorlunda känner till förhållandena bland arbetarna, vet, att de i närvarande stund behärskas i stor utsträckning av en stark åtrå att få komma till landsbygden. De inse mycket väl, att industrien i längden icke kan avlöna de skaror, som hittills där sökt sin utkomst, och de förstå därför, att det är nödvändigt, att de på annat håll söka sin bärgning. Man frågar sig därför: vore det ej skäl just nu att understödja dessa, som önska få egen jord? Staten har jord i överflöd, och staten har timmer i sina skogar. Å andra sidan har riksdagen anslagit 20 miljoner och kommer väl att anslå ytterligare stora belopp, antagligen 70 miljoner kronor, för att understödja arbetslösa, tillhörande de arbetskraftigas kategori. Staten har således möjligheter att verkligen kunna åstadkomma någonting härvidlag. Vore det då ej skäl under nu rådande förhållanden, att regeringen toge initiativet för att åt folket skaffa egna hem på landsbygden, och detta även genom att öka egnahemslånefonden, vilket statsrådet själv sade borde göras.

Det förvånar mig, herr statsråd, att ni då på tal om den frågan icke erinrade eder, att regeringen endast äskat en miljon kronor för ökning av denna fond innevarande år, medan ansökningar ligga inne på tiotals miljoner kronor, vilket, såvitt jag erinrar mig, framgår av statsverkspropositionen. I en enskild motion har emellertid blivit begärt, att lånefonden i fråga måtte ökas med 4 miljoner, och jag tager för givet, att regeringen efter de ord, som herr statsrådet själv

yttrat, kommer att understödja ett beslut från riksdagens sida att bifalla denna motion.

Jag vågar vördsamt hemställa till regeringen att under dessa arbetslöshetens tider, då folket längtar efter egna hem på landsbygden, då staten har jord i överflöd i hela landet, då staten har överflöd på timmer i sina skogar och då medel ställas till regeringens förfogande för att betala arbetskraft, måtte nu verkligen taga ett kraftigt tag, taga ett kraftigt initiativ och på det sättet åtminstone delvis lösa arbetslöshetsfrågan.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Öberg: Herr talman! Bland de åtgärder, som kunna och böra vidtagas för att komma fram till det stora mål och syfte, som utgör huvudsaken i den riksdagsskrivelse, som avläts för några år sedan och som i dag genom herr Osberg blivit efterlyst, är efter min uppfattning den gagneligaste och bästa att förstärka egnahems-lånefonden. Ty med den tillslutning till egnahemsrörelsen, som numera förefinnes, och med de krav på nämnda fond, som uppstått genom massansökningar ifrån de mindre bemedlades sida, så räcka icke de medel, som anvisas åt de enskilda hushållningssällskapen, på långt när till, emedan behoven och kraven på understöd i detta avseende äro större, ja, långt större än möjligheten att tillfredsställa dem. För egen del har jag en rik erfarenhet av, hurusom många låneansökningar från de mindre bemedlades sida, vilka vilja förvärva sig egna hem, icke på långt när kunna tillgodoses, emedan de medel, som varit anvisade, icke varit tillräckliga. Jag har såsom ledamot i en egnahemsnämnd under en följd av år velat vara verksam i syfte att åstadkomma så många egna hem som möjligt. Men tyvärr har detta till följd av medelsbrist icke låtit sig göra i den utsträckning, som önskvärt varit. Många, som begärt lån och medverkan, ha måst avvisas i följd av brist på medel, och stor gallring, ja, alltför stor gallring har i följd därav måst vidtagas. Då så är fallet, är det enligt min uppfattning nödvändigt att söka, så långt statens finansiella förhållanden det medgiva, förstärka egnahemslånefonden. Och åt en åtgärd i denna riktning har också herr statsrådet givit sitt erkännande.

Då jag begärde ordet, herr talman, för att understryka denna synpunkt på lånefonden, som även kom till synes i herr statsrådets uttalande, vill jag uttala en förhoppning om, att herr statsrådet måtte låta sig angeläget vara att så långt på honom ankommer förstärka denna egnahemslånefond. Göres detta, är jag för min del övertygad om, att man skall komma ganska långt på vägen till det mål, som den ärade interpellanten uppställt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få giva uttryck åt den förhoppningen, att största möjliga medelstillgång måtte ställas till förfogande för egnahemslånerörelsen.

Herr Engberg: Herr talman! Det måste anses vara ett angeläget spörsmål, på vilket den ärade interpellanten har velat rikta uppmärksamheten. Å andra sidan är jag emellertid icke riktigt säker

Svar i
interpellation.
(Forts.)

på, att det betraktelsesätt, han anlade, den linje för lösningen, som han antydde, är lämpligast och riktigast.

Det är alldeles otvivelaktigt, att landsbygdens avfolkning pågått oerhört snabbt och pågår alltjämt. Men vad den ärade interpellanten liksom även övriga talare här tydligen alldeles underlåtit att beakta, det är att hela denna avfolkningsprocess, som vi bevittnat, den processen står i sammanhang med den kapitalistiska och industriella utvecklingen här i landet. Det är — jag talar som bondpojke från Norrland — min uppfattning och erfarenhet däruppifrån, att om ej landsbygdens befolkning under den tid, som kommer, skall alldeles trängas undan och helt berövas sina existensmöjligheter där uppe i dessa landsändar, måste man på helt annat sätt än hittills se den sanningen i vitögat, att det är mot det jobbande storkapitalet, detta storfinansens kapital, som genom affärsbankerna via de stora bolagen slå sina klor i landets naturliga rikedomar, i jorden, det är mot detta, som kampen måste upptagas även från den svenska bondeklassens sida. Ty, mina herrar, vi må sätta i gång så många utredningar som helst, vi må i likhet med herr Osberg hänvisa till förefintligheten av så många fonder som helst, vi må tillgripa den ena eller andra åtgärden för understöd av jordbruket från statens sida, så är det dock så, att med mindre än att vi börja en politik, som inlänkar den pågående ekonomiska utvecklingen på andra vägar, så komma vi ej till något resultat. Men hur är det nu? Jo, vi ha sett huru på det ena området efter det andra självägande bönder kommit i händerna på bolagen, som utnyttjat dem i sin exploateringsverksamhet; vi ha sett, huru bankerna genom hypotek beröva befolkningen dess självväganderätt, och vi ha samtidigt bevittnat, hur även på landsbygden vuxit upp ett lantarbetarproletariat, vars ställning också givetvis blivit beroende på den grad av hänsynslös exploatering, som kommit från de stora bolagens och de stora bankkapitalens sida. Jag tror därför, att om man vill se sanningen sådan den är, man skall nödgas medgiva, att kärnfrågan för landsbygdens befolkning är att driva eller rättare sagt medverka till en sådan ekonomisk politik, som, så långt möjligt är, binder storkapitalets förmåga att utsga landsbygden och de självägande små jordinnehavarna.

Problemet ställer sig naturligtvis olika i olika landsändar, men även om vi se åt de håll i Sverige, där vi ha det större jordbruket, kan det icke förnekas, att vi också där möta samma tendens. De stora godsägarna här i landet äro ju ett slags amfibier, ett slags mellanting mellan industriidkare och jordbrukare — de stå med den ena foten i storindustrien och med den andra i sitt jordbruk. Sina övriga tentakler, om jag så får uttrycka mig, ha de utsträckt in i diverse bankverksamhet och dylikt. Vad blir följden härav? Jo, det blir de *aktuella* ekonomiska intressena, som falla utslaget. Vi få därigenom också en förklaring till, att den svenska jordbrukande befolkningen i alldeles orimlig blindhet, skulle jag vilja säga, alltjämt håller i rockskörtet på storkapitalismens och storindustrialismens politik här i landet. Vårt högerparti visar oss exempelvis bilden av ett parti med ena hälften bestående av storindustriella och

andra hälften bestående av en bondebefolkning, som ännu inte fått ögonen öppna för att den på de vägarna, på storindustrialismens och storkapitalismens vägar, inte har något att vänta.

Nu är detta inte så att förstå, som skulle jag däri vilja inlägga någon som helst uppfattning à la Reuterskiöld i hans berömda uttalande i första kammaren, att vi borde bekämpa storindustrien. Tvärtom, men det gäller att se till, att det storkapital och den storfinans, som opererar bakom och i och genom industrien, förhindras att lägga under sitt ok den svenska landsbygdens befolkning.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag ansett nödigt att understryka i denna debatt. Jag tror nämligen, att med de åtgärder och med de riktlinjer, som anvisats av den ärade interpellanten och av andra talare, vi endast skapa palliativ för dagen, men ingen verklig lösning av den stora fråga, som här föreligger.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Herr Engberg började sitt anförande med att säga, att det var såsom bondpojke från Norrland som han såg på denna fråga. Jag kan ju då säga, att det är såsom bondpojke från Skåne som jag vill anlägga några synpunkter på samma fråga, men de kanske bli något annorlunda än dem, som herr Engberg framförde.

Jag ser nämligen densamma i belysning av det nödläge, vari vårt land nu befinner sig, såsom en av de mest aktuella frågor, som vi ha att diskutera. Det är väl icke mer än en mening om den saken, att vår industri säkerligen inte på en mansålder kommer i den utveckling som utmärkte den före kristiden. Vad skola då dessa industriarbetare, som äro bosatta i städerna och i större samhällen, taga sig till? Jo, antingen emigrera till andra länder eller också ge sig ut på landsbygden.

Därför är denna fråga så aktuell, och det gäller att i riksdagen icke släppa densamma ifrån sig såsom varande endast en fråga, varom man kan diskutera och sedan hänvisa till egnahemsnämnder, kommittéer och hushållningssällskap o. s. v. Det gäller här att göra något för dagen.

Nu kan jag i mycket instämma i det anförande, herr Åkerlund höll, men i ett fall måste jag motsäga honom. Jag instämmer däruti, att jordvärdet måste ned. Detta är ju en följd av värdenas sjunkande på alla områden, ett förhållande, som även drabbar jorden. Det är snart sagt omöjligt med de nuvarande priserna både på jord och byggnader för vem som helst, han må vara lantarbetare eller industriarbetare, att skaffa sig ett eget hem, därest han ej äger något kapital. Därför vill jag motsäga herr Åkerlund, då han yttrade, att här behöves det icke mycket pengar. Jo, här behövs kapital och mycket kapital, och i detta sammanhang vill jag rikta ett ord till statsrådsbänken. Det missgynnade läge, som nionde huvudtiteln kommit i på så många sätt, drabbar även egnahemslånefonden, och det är ej goda tecken för landsbygden och ordnandet av egnahembyggen. Jag förstår fullväl, att den ärade finansministern,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

som jag ser sitta vid herr jordbruksministerns högra sida, har stora intressen att här bevaka, och det är kanske hans tunga hand, som gjort, att jordbruksministern, den intresserade lantbrukaren, icke fått sin vilja fram.

Emellertid vill jag säga, att denna fråga är icke så enkel som att bara flytta industriarbetare ut på landet. Det gäller icke blott att skaffa dem jord och bygga hus åt dem, utan här tillkommer en annan sak, som jag tror, att man får ha sina ögon riktade på och som gör denna fråga så svår, och det är ombytet av verksamhet. Att förvandla en industriarbetare till jordbruksarbetare, är lättare sagt än gjort. Är han därtill familjefar, och hans hustru, såsom född i stad eller tätare bebyggt samhälle, ej har något begrepp om jordbruk, då beklagar jag icke bara den familj, som skall bliva egnahemsägare, utan även dem, som ordnat för detsamma. Om en kvinna, född i stad, flyttar ut på landsbygden och kanske, då hon skall mjölka sin ko, inte vet, vid vilken ända på kon hon skall sätta sig, då förstå vi nog, att hon inte är så lämplig som småbrukare-hustru.

För övrigt gäller det å ena sidan att få sådana egna hem, där man helt kan föda sig och familjen av dess avkastning, och då behöves det minst 15 å 20 tunnland, samt å andra sidan sådana egna hem, som bestå av ett par tre tunnland, där mannen kan genom arbete på annat håll ta sin inkomst och där det lilla jordbruket kan anförtros åt hustruns vård. Hon bör kunna sköta om en ko eller två, och litet smådjur, ävensom rotfrukterna m. m., medan mannen går och förtjänar sin dagsinkomst. Av dessa två alternativ rekommenderar jag i varje fall det förstnämnda. Man må ju emellertid kunna försöka båda sätten. Därjämte är det kanske en tanke att taga vara på, nämligen att våra jordbruksarbetare böra placeras på de egna hemmen. Dessa äro vana vid jordbruk och ha i regel icke fått någon annan syn på tingen, än vi ha därute på landsbygden. Där ha vi också litet mindre fordringar på livet än i städerna och få i många fall icke räkna så noga med vare sig arbetstid eller klädsel etc. etc.

Men då är frågan den: kan jordbruket använda en industriarbetare i stället för en lantarbetare? Det kan ju hända, att när det gäller att sitta och köra en maskin eller att ordna med sådana saker, man i många fall får ett gott utbyte; men när det gäller att med direkt handkraft deltaga i jordbruksarbetet, så är det svårare, låt vara att många industriarbetare torde förut ha deltagit i jordbruket, innan de kommo till industrien. Jag tror i alla fall, att den vägen är den mest framkomliga, fast jag som jordbrukare knappast har klart för mig, huruvida denna tanke kan mötas med den riktiga förståelsen, när det gäller att låta industriarbetaren ta plats som jordbruksarbetare och låta jordbruksarbetaren bilda det egna hemmet.

I varje fall vill jag säga till herr Engberg, då han slog på den strängen, att det här gällde ett storbrukare- och kapitalistintresse, att i de tider vi nu ha och dem vi gå till mötes ordnar sig nog den saken av sig själv. Ty det går nog så, att de stora egendomarna

delas upp därför, att de stora godsägarna icke kunna reda sig här i landet. Huvudsaken är att man i tid ordnar egnahemsfrågan, så att emigrationen icke behöver taga alltför stark fart, då det en dag kanske yppar sig bättre tider i andra länder. Vi böra då i stället genom statsmakternas försorg ordna för våra egna i den utsträckning vi kunna och därigenom få behålla våra söner och döttrar i det egna landet.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr Kilbom: Herr talman, mina damer och herrar! Jag är i stor utsträckning förekommen av herr Engberg. För att emellertid ingen här skall kunna tro, att det är några vanliga socialistiska fraser om storkapitalet och dess inverkan på jordbruket, som jag vill komma med, skall jag be att som hake i hyska få berätta ett par exempel, som visa, huru storkapitalet går till väga, då det gäller att skövla vårt land.

Jag är, som de flesta sannolikt torde veta, från Uppland, en av de äldsta bolagsdomäner, som finnes i Sverige. Det har nu talats om, att man skulle försöka få ut industriarbetarna på landsbygden. Jag tror fastmera, att det gäller att skapa förhållanden, som möjliggöra bibehållandet på landsbygden av den befolkning, som där ännu finnes. De åtgärder, som hittills vidtagits, och den politik, som nu bedrivs från de verkliga makthavande i landet, gå i rakt motsatt riktning, nämligen att snarast möjligt och, jag skulle vilja tillägga, på det mest uppseendeväckande sätt jaga landsbygdens befolkning från jordbruket. Detta framgår bara av en del exempel, som jag personligen upplevat, då jag själv arbetat i jordbruk till mitt nittonde år.

Vi känna till, huru det ställde sig exempelvis med de f. d. spårvägsmännen där ute i Stockholms län, som 1909 under storslagna former — bevars väl! — skulle som egnahemsbyggare återbördas till jorden. De herrar, som äro från Stockholms län, Södertörn och andra trakter därav, veta, att detta har lett till platt ingenting. De ha offrat, dessa människor, om vilka det här är fråga, 10—11 år av sitt liv för ingenting, och större delen av dem sitta den dag som är mogna för fattighuset. Jag vill påstå, att de partier i riksdagen, som genom sin medverkan till sådana beslut i egnahemsfrågan, vilka ha möjliggjort jobberi, exempelvis av karaktär som herr Molins fosterländska jordägostyckning, också delvis äro ansvariga för de följder, som t. ex. här ovan påpekats.

Herr Åkerlund säger — och jag tror, att det ligger någonting i det — att det här inte rör sig så mycket om nödvändigheten att skaffa pengar för ifrågavarande ändamål. Man har dock ordnat det så för egnahemsbyggarna, att, för att man skall få egnahemslån, det trots allt kräves ett kapital, och resultatet har blivit, att de, som i första hand lämna sig för egnahemsbyggande och för jordbruk, fullständigt avskäras från möjligheten att åstadkomma detta.

För att ta ett annat exempel: hur är det för närvarande med våra bolags sätt att behandla sina arrendatorer? Vi känna ju till, huru förhållandet är med Gimo-Österby bolag, som omfattar halva

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Uppland — denna utmärkta historia, som kom till under en regering, vilken både herr Osberg och herr Bengtsson i Norup delvis borde vara ansvariga för, den Edénska regeringen nämligen, som begick det ohyggliga felet att, fastän man i årtal skriat om nödvändigheten att exproprierade fideikommissen, helt enkelt medge försäljning av ett av landets största fideikommiss och detta till ett typiskt jobbarbolag, bakom vars rygg står en spekulationsinstitution, benämnd Svenska Handelsbanken. Det var nämligen herr Edén och herrar liberaler, som den gången, trots sitt storslagna program och fideikommissens expropriation, slungade stora jordagods-fideikommiss i jobbarehänder. Nu har situationen inom denna domän utvecklats sig på ett sätt, vilket herr Engberg angav riktlinjerna för. Under Gimo-Osterby stå cirka 600 arrendatorer. Dessa ha förut haft en verkligt tryggad ställning. De ha skött jorden väl, de ha odlat upp sumpmarker och backar, så att det blivit ordentlig jord. Tidigare ha de i regel haft femåriga kontrakt, men detta passar nu inte längre, ty det är Stockholms Handelsbank, som ligger bakom och vill ha räntor på sitt nedlagda jobbarkapital — annars går det sannolikt åt pipan — och för den skull håller man på att skövla hela arrendebeståndet. Man säger upp samtliga 600 arrendatorer, den ena efter den andra, och bjuder dem ettåriga kontrakt — ettåriga kontrakt, herrar jordbrukare! — för den händelse de icke vilja köpa jorden. Och vad begär man i så fall? Jo, för den jord, som dessa nu sittande jordbrukare ha skött, som de och deras fäder sedan generationer tillbaka brukat, alltsedan den bestod av rena skogsmarker, begär man den dag som är 700 kronor per tunnland. Behöves det någon bättre illustration till det fördärliga jordjobberiet? Det tjänar ingenting till, att herrarna prata i riksdagen om att göra det eller det. Så länge ni understödja högerens politik, så länge ni understödja liberalernas politik, delvis, och så länge ni understödja bondeförbundarnas politik, äro ni medansvariga för dylika följder. Vilka var det exempelvis, som stälpte frågan om arrendelagstiftningen för ett par år sedan? Nåväl, resultatet torde i det fall jag nämnde bli, att jordinnehavarna få gå från gård och grund. Enligt de underrättelser, som kommit mig tillhanda, har en av jordbrukarna däruppe, för övrigt en av mina barndomsvänner, köpt ett jordbruk, som skulle kosta 40,000 kronor; han hade 4,000 kronor att betala kontant, alltså 10 %, det övriga skulle han låna, väl mot inteckning i Handelsbanken, som naturligtvis är villig att giva kredit. Resultatet torde vara givet: om några år får han säkerligen, sådana de ekonomiska förhållandena nu äro, gå ifrån alltihop, fullständigt utfattig.

På detta sätt bevarar man befolkningen åt landsbygden och jordbruket. Se t. ex. vidare, huru det är ställt med de arbetare, åt vilka samma bolag upplåter vad man kallar boställen — min far är ett av de fallen. Han fick en massa sumpmark, på vilken man kunde få fyra vålnar hö årligen. Nu har han på nätterna, efter tolv timmars dagligt arbete, odlat upp jorden, så att den kan föda 4—5 nötkreatur, ungnöt och en del annat. När nu sådana boställshavare blivit gamla och orkeslösa, vad gör man med dem? Jo, de

få gå ifrån alltsammans utan ett öres ersättning och praktiskt taget flytta in i fattighuset.

På angivet sätt, mitt herrskap, bevarar man i vårt land de ekonomiska makthavandena och deras intressen, och på angivet sätt bevarar man också »folket åt landet», på det viset bedriver man »fosterländsk» politik.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Månsson i Backa: Herr talman! Herr jordbruksministern yttrade, att det skulle varit önskvärt, om han kunnat lova guld och gröna skogar. Ja, herr minister, skogar tror jag verkligen, att den svenske bonden möjligen erhållit, men guld — det ligger här i bankerna, och sedan byggas modernäringen och därmed jordbrukets idkares utkomst på lånetransaktioner. Framtidens jordbruk skall byggas på lånevägen. Är det en väg som kan föra framåt för en näring, som måste framåt för att kunna föda Sveriges folk? Här ropas på kredit för jordbrukare: inteckning i fastigheten till dess värde, inteckning i inventarierna till deras värde; vad har den svenske bonden kvar sedan dessa saker intecknats? Jo, han har rocken att stampa på. Kan sådant kallas utkomstmöjligheter? Utkomstmöjligheternas grund måste byggas på en näring, som betalar sig själv, så att den kan trygga dess innehavare.

Vi ha under kristidens dagar sett vad jordbrukets värde innerst inne var; men nu, när lyckans dag för import etc. randats, då äro dessa erfarenheter glömda — och det har gått än längre. Om jag icke missminner mig, yttrade förlidet år dåvarande statsministern, att utav de 60,000 arbetslösa, som då funnos, kunde på en del ställen $\frac{1}{3}$ och på en del ställen upp till $\frac{2}{3}$ av det arbetslösa folket strömma ut på landsbygden till anförvanter eller goda vänner, och på det sättet blevo statsmakterna lösta från förbindelse till detta folk. Vad skulle de leva på? Jo, de skulle leva på jordbruket eller jordbrukets idkare; de två fallen var det. Men nu söker man med ljus och lykta endast för att få lånekapital för detta utsugna närings-system. Nej, det måste vara utkomstmöjligheter, detta just och ingenting annat. Herr ministern talar om guld. Guld, det fordrar inte den svenska jordbrukaren, men han fordrar att vara född och klädd; och han hoppas på så sätt fylla en plats i samhället inom den näring, där allt annat bottnar. Men hur har utvecklingen gått? Vi ha för någon dag sedan ifrån det utskott, av vilket jag har äran att vara medlem, hört om denna utveckling, att flykten från jorden vore den historiska utvecklingens dom, och den skulle stå fast; men på grundvalen av sådana historiska utvecklingar stå vi på absolut samma ställe årtionde efter årtionde. Vi kunna med den procentuella avfolkning från landsbygden, som till dags dato försiggått under de senaste 30 åren, t. o. m. matematiskt uträkna, när den sista människan lämnar jordbruket för att krypa in i människomyrstackarna i storstäderna och industrisamhällena. Det har förefallit mig många gånger, då man sett tidsriktningen, att man bör göra sig den frågan: är jordbruksdepartementet till för det svenska jordbruket eller det svenska jordbruket till för jordbruksdeparte-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

mentet? Det låter sig icke göra att alltför lättvindigt gå till väga. Men ett utav de kardinalfel, som ha varit en av orsakerna till den dekadens på jordbrukets område, som vi nu se har kommit, är beskaffenheten av den sakkunskap, som vi inom denna näring ropa på. Är det praktiska eller är det teoretiska förutsättningar, som denna sakkunskap äger? Vi kunna obetingat svara nej på den förra delen av frågan. Ty det veta vi, att jordlösa agronomer, som det här närmast är fråga om — de, som inte existera på jordbruk — vilja icke heller ha jordbruk. Den sakkunskapen styrer jordbruksskutan på grund.

Herr Kilbom yttrade sig angående arrendatorstragedierna inom Uppland. Ja, sorgligt nog måste jag åtminstone partiellt understryka vad han yttrade. Det är en företeelse, som torde tarva rättelse, såvida man icke från de hållen alldeles vill eliminera bort jordbrukets sanna värde.

Vidare har här påvisats, att vi skulle genom upplysning, genom kunskap på jordbrukets område, gå framåt för modernäringen. Ja, det skulle jag också vilja tro och har trott, men på senare tider har detta icke hållit streck. Vi ha fått, såsom jag förut påvisat, de jordlösa agronomerna, vilka betrakta såsom det värsta, som kan hända, om manschetterna skulle smutsas av svensk jord.

Nej, de praktiska jordbrukarna, de som bruka jord, som odla jord och som frambringa intensiva skördar, dessa äro kärnan i det folkelement, som skall stödjas och måste stödjas. Och härvidlag är det, förmodar jag, jordbruksdepartementets plikt att så långt möjligt gå folket till mötes.

Herr talman, det var endast detta jag ville säga.

Herr Lithander: Herr talman! Den ärade talaren på Malmöbänken, herr Engberg, begagnade tillfället att spela ut industrien mot jordbruket, att skärpa motsättningarna dem emellan. Jag tror inte, att det är nyttigt och önskvärt, att man går i den riktning, som herr Engberg angav. Man förstår då inte den växelverkan, som äger rum mellan jordbruket och industrien och vad en dylik samverkan betyder för båda. Det är i alla fall så, att även de som önska jordbrukets utveckling — och dit kunna vi räkna oss litet var — måste inse, vad industrien har för ett värde med avseende på den levnadsstandard, som man över hela landet har kommit till och som ingalunda hade kunnat ernås den förutan. Och jag vill göra er, mina damer och herrar, den frågan: varifrån skulle landet tagit medel till alla de stora utgifter, som förekommit, om man inte hade tillsett, att även industrien fått utveckla sig?

Herr Engberg beklagade sig mycket över de stora jordbrukarna i landet. De äro, sade han, ett slags amfibier; med det ena benet stå de i jordbruket, och med det andra i industrien. Jag tror för min del, att det är mycket lyckligt för vårt land att ha ägt stora jordbrukare och att fortfarande äga sådana. Jag anser, att det är en mycket nyttigt verksamhet, som de bedriva, inte minst därför, att

de utgöra ett föredöme för de smärre jordbrukarna. Jag vill särskilt hänvisa till vad de utträttat genom sin verksamhet i hushållningssällskap och vad de direkt åstadkommit genom de mönsterbruk, som många av dem kunna uppvisa.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Det är inte industriens tillväxt, man har att beklaga, men jag skulle vilja beklaga den agitation, som pågår såväl å industriens som även å jordbrukets område och som försvårar och förvärrar förhållandena för båda dessa viktiga grenar av vårt näringsliv.

Herr Kilbom sade vidare, att han ville sätta en hake i den hyska, som var given med den föregående debatten, och klagade över, att bolagen skövla halva vårt land. Jag undrar, om icke herr Kilbom får lov att jämka åtskilligt på sitt påstående i detta fall. Lika befogade som hans klagomål äro över det jobberi, vilket understundom förekommer, lika obefogat är det att sätta likhetstecken mellan detta jobberi och den verksamhet bolagen utöva. Man får icke utdöma bolagsformen, under vilken den industriella verksamheten bedrivs, därför att det kan påvisas enstaka klandervärda åtgöranden. Hade vi icke haft denna bolagsform, så hade vår industri aldrig uppnått den ståndpunkt den nu har, vårt skogsbruk hade aldrig fått den rationella skötsel, som nu äger rum, och vårt jordbruk skulle på många ställen icke befinna sig på den höga ståndpunkt, som det nu intager.

Herr Kilbom utdömde allt vad högern, liberalerna och bondeförbundarna hade gjort. Jag vet icke, om han utdömde högersocialdemokraternas åtgöranden också, det hörde jag inte, men i stort sett var det bara kommunisterna han ansåg vara till någon nytta här i landet. Jag undrar, om man ändå inte får erkänna, att även de andra partierna hava någon liten del i vad som utträttats. Jag skulle vilja råda herr Kilbom att någon gång göra en studieresa för att taga reda på vad storindustrien har utträttat och hur det är ordnat på dess arbetsplatser. Kanske skulle han då rätt så ofta finna sådana där mönstersamhällen, som hägra för herr Kilbom som ett framtids mål. Dessa mönstersamhällen existera redan, herr Kilbom, den svenska storindustrien har lagt sig ombord med den saken och sedan långliga tider utvecklat densamma. Storindustrien har omsatt tanken på mönstersamhället i verklighet och kommit till resultat, som jag tror rent av skulle tillfredsställa herr Kilbom själv.

Då nu herr Kilbom talade om kommunisternas — möjligen också socialdemokraternas — intresse för att främja det svenska jordbruket, så vill jag nämna för de herrar, som tillhöra något av dessa båda partier, att det erbjudes många tillfällen, både inom bevillningsutskottet och inom kammaren, att främja det svenska jordbruket, och jag vill hoppas, att herr Kilbom och hans meningsfränder skola visa i handling, att de äro besjälade av den känsla för det svenska jordbruket, som kom till uttryck i herr Kilboms anförande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Med anledning av herr Lithanders yttrande, att hushållningssällskapen icke kunnat åstadkomma så mycket, så vill jag säga, att orsaken till att egnahems-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

rörelsen icke givit bättre resultat än den gjort är att söka dels i de direktiv riksdagen i detta avseende lämnat och dels i det förhållandet, att jorden varit så oåtkomlig. De små jordlappar, som egnahemsbyggarna fått, äro alltför obetydliga för att kunna föda den familj, som bosätter sig där. Jag håller icke heller så synnerligen mycket på hushållningssällskapen, men i detta fallet torde de vara tämligen oskyldiga.

Jag vill vidare nämna, att jag i mångt och mycket kan instämman med herr Engberg, ehuru givetvis icke till alla delar. Liksom han beklagar jag framför allt den industri, som i stor skala anlagts här i landet, men vilken, efter vad det vill synas mig, huvudsakligen haft till ändamål att skapa en massa aktier att jobba med. Till denna industri hava lockats hundratusentals arbetare, som nu stå på bar backe, men vilka, om blott jord funnits tillgänglig för billigt pris, gärna skulle ha stannat på landsbygden.

Det var en talare här, jag minns inte vem, men jag tror det var herr Bengtsson i Norup, som nämnde, att det skulle vara synnerligen svårt för att inte säga orimligt att återbördna industriarbetarna från städerna till landsbygden. Ja, i en stor del fall kan det vara fullkomligt sant, som han sade, men det finnes dock en högst betydande del av dessa industriarbetare, som endast en kort tid vistats i städerna och som ytterst gärna skulle vända tillbaka till landet och som även vore i stånd att sköta sig väl där.

Jag vill, som jag nyss nämnde, visst icke instämman i allt vad herr Engberg yttrade, men i en stor del, och dit hör, att jag delar hans mening, att händelserna gått oss i förväg. Av åtskilliga anledningar, som vi alla väl känna till, har en massa arbetare såväl i städerna som på landet blivit utan arbete och så gott som utan hus och hem. Under sådana förhållanden är det enligt mitt förmenande så mycket angelägnare att styra om, att de utan uppskov må bliva delaktiga av vad de önska, nämligen jord till billigt pris. Det skulle ovillkorligen lända landet till stor välsignelse, om dessa människor sattes i tillfälle att härigenom taga sig fram med sina familjer. Jag kan icke instämman med herr Bengtsson i Norup däri, att detta skulle kräva en sådan avsevärd kapitaluppoffring från statens sida, ty är det en duglig man, som får jord till billigt pris, och folk vet, att han är i stånd att sköta denna jord, så är jag övertygad om, att det finnes tillräckligt med pengar både i sparbankerna och i andra inrättningar för att tillgodose hans behov i den vägen. Om mannen ifråga är en praktisk man, så bygger han heller icke så dyrt, som det sker på många håll. För övrigt hava priserna fallit ofantligt mycket både på byggnader och byggnadsmaterial. Det behöver alltså icke bli så dyrt att uppföra de byggnader, som behövas, om det bygges med förstånd. Men herrarna skulle se de förslag, som komma in till egnahemsnämnden i Stockholms län, och de byggnadskostnader förslagen innehålla. Herrarna skulle häpna över, hur man kan tro, att det skall kunna gå att bygga i dessa fall, allra helst när jordlapparna äro så små.

Jag skall icke upptaga tiden längre, utan ber endast att på

nytt få hemställa till herr statsrådet, att herr statsrådet måtte göra vad göras kan för att åstadkomma lättnader i förevarande fall.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord med anledning av en del anföranden, som hållits här i dag.

Jag vill ge herr statsrådet rätt däri, att de spörsmål, som interpellanten framställt, äro så omfattande, att det icke precis är lätt att besvara dem, och ännu mycket svårare är det att så att säga sammanhålla dem. Här hava olika talare givit sig in på så många och så stora spörsmål, att jag måste säga, att skulle vi taga upp dem i samband med den fråga, som interpellanten huvudsakligen berört, så skulle det dröja både länge och väl, innan vi komme till något resultat. Med den uppfattningen jag har lider det intet tvivel, att icke samtliga talare var för sig pekat på någon liten detalj, som man skulle kunna plocka ut ur hans anförande i övrigt och som vore till gagn för det hela. Men diskussionen visar också tydligt, att man icke lagt någon begränsning på frågan, och därför tror jag icke, om man ser saken praktiskt, att vi nu lyckats komma närmare kärnpunkten i det av interpellanten åsyftade spörsmålet. Det stora problemet för oss i nuvarande stund är, vågar jag påstå, den frågan, huru de stora massor av industriarbetare, som icke kunna få användning i det yrke, där de senast varit anställda, skola kunna sysselsättas med något nyttigt och produktivt arbete i vårt land. Under sådana förhållanden hjälper det nog icke med att peka på, att man har i gång den och den utredningen i syfte att förbättra villkoren för egnahemsbildningen och vad därmed äger sammanhang. Det är att se vårt hjärteproblem för närvarande alltför smått, ty det problemet kräver för sin lösning män med både blickar och tag.

Jag skall nu icke närmare ingå på vad som yttrats här i dag, men jag vill framhålla, att om det bärande problemet är, hur man skall kunna få åtminstone en del av dessa arbetare, som industrien icke längre har användning för, att återgå till jordbruket och bryta ny bygd, då ligger väl ändå den tanken rent av snubblande nära: Finnes det någon möjlighet med hänsyn till den ekonomiska grundsyn, som majoriteten i denna kammare har, att förekomma, att dessa människor, som återbördas till jordbruket, bliva vad herr Kilbom sade, nämligen ett jordbrukareproletariat? Jag kan för min del icke se, att någon sådan möjlighet förefinnes, så länge vi i detta land alltför jämt gå fram på den väg vi nu göra. I sådant fall är, det vågar jag säga, det kapital, som nedlägges på att odla upp ännu större stycken av landet, bortkastade pengar. Det är ett hårt tal detta, men jag står för detsamma.

Herr Kilbom talade om en man, som hade 4,000 kronor och köpte en jordegendom på 40,000 med perspektiv att få gå ifrån det hela som sparven från axet. Ja, tror herr Kilbom, att det är så säkert, att denna person under alla förhållanden måste vara tvungen till detta? Under nuvarande förhållanden är det nog alla utsikter, att det skall gå så, men då jag icke känner till egendomen, kan jag

Svar å
interpellation.
(Forts.)

icke säga, om priset på densamma i förhållande till mannens kapital i själva verket är för högt under vilka förhållanden som helst. Om vi göra ett tankeexperiment och räkna ut vad det arbete kunde vara värt, som nedlagts på att odla upp egendomen och bebygga densamma, då vore man kanske snart uppe i över 40,000 kronor. Om vi nu gå fram den vägen, att vi med all kraft skola pressa till jordbruket flera än dem, som hittilldags förtjänat på detsamma, och detta är ett fåtal, då saknar man helt och hållet den ekonomiska grundvalen för att folk skall få sin utkomst av jordbruket. Nu går ju utvecklingen här i landet sedan länge i den riktningen, att de, som icke äro jordbrukare, knappast kunna förbruka svenska jordbruksprodukter, och man hör ofta folk yttra, att »det där vetemjålet är ju svenskt, det kunna vi icke använda, det skall vara amerikanskt Manitobavete, annars duger det inte». Snart är väl mjölken den enda vid de svenska jordbruken erhållna produkt, som kan användas av alla i vårt land. Finns det någon möjlighet att leta upp någonting på jordklotet att använda i stället för de svenska produkterna, så gör man det. Den statsman, som söker lösa våra nu brännande frågor och dit hör jordbruksfrågan, men icke tager hänsyn till detta förhållande, som jag nu nämnt, och i någon mån rättar sig där-efter, kan aldrig komma till en bärande lösning, som verkligen har framtiden för sig. Det är visserligen sant, att om en arbetare har två tunnland jord, vars avkastning räcker till för vad han och hans familj konsumerar, så betyder det ingenting för honom, hur prisförhållandena ligga och hur statsmakterna överhuvud taget bestämma i fråga om de artiklar han producerar, ty han måste ändå ha sin kontanta inkomst från annat håll. Men det är icke efter sådana linjer man velat driva egnahemsrörelsen, utan man har sökt bringa det därhän, att egnahemsbyggaren skall hava sin hela eller huvudsakliga inkomst från detta jordbruk. Det är detta, som enligt min åsikt är totalt omöjligt, när till och med de gamla utmärkta jordbruken icke lämna mer än 1 à 1½ % avkastning i lyckligaste fall. Jag får säga, att om vi icke taga hänsyn till vad som är nödvändigt för att dessa småbruk skola kunna bära sig, så blir det här såväl som på alla andra håll i längden omöjligt att komma någon vart, och då lösa vi säkert ingen jordbruksfråga, om vi än försökte oss på den utväg interpellanten anvisat och inrättade aldrig så många lotterier.

Herr Sjöblom: Herr talman! Herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet svar å förevarande interpellation har ju åstadkommit en stor debatt, som enligt min uppfattning svävat ut nästan onödigt mycket. Här ha ifrån olika håll framställts många önskemål och talats om de många åtgärder, som behövde vidtagas, och man kan ju instämma med de olika talarna om dessa åtgärders önsklighet. Men om dessa talare med sina önskemål vända sig till herr jordbruksministern, synes det mig, som om de ställde för stora krav på regeringen.

Jag undrar, om någon gjort klart för sig, vad egnahemsrörelsen,

sådan den nu bedrivs, betyder för staten. Låtet var vet ju, att lånen utdelas mot en ränta, som understiger vad staten själv betalar, och så amorteras halva lånebeloppen på cirka 27 år. Då dessa år gått, återstår halva lånesumman, men vid en matematisk beräkning visar det sig, att staten redan förlorat denna summa genom ränteförluster. Jag förmodar, att herrarna känna skattetrycket och motse framtiden med mycket stort missmod. Man frågar sig: Var skola vi få penningar att möta alla svårigheter? och jag förmodar, att icke minst herr statsrådet måste taga hänsyn till dessa omständigheter.

Herr statsrådets svar på interpellationen gjorde sålunda mig för min del mycket tacksam mot herr statsrådet, därför att det skymtade fram förhoppningar, att hans intresse var riktat på frågan, om man möjligen kan få se några förslag till en bättre ordning i fråga om statens egnahemslånerörelse.

Jag får vidare bekänna, att jag anser, att de av herr Engberg och herr Kilbom vidrörda förhållandena verkligen borde mana alla dem, som under de senare åren här i riksdagen motsatt sig rimliga förslag, till självransakan. Tre eller fyra dagar före den 14 mars var en arrendator uppe hos mig. Han har blivit uppsagd och icke kunnat få nytt kontrakt utan endast blivit erbjuden att köpa jorden till ett pris, som var fullständigt omöjligt att antaga. Nu då det var bara ett par tre dagar kvar till den 14 mars, hade han blivit hotad med vräkning och kom upp till mig och bad om råd. »Jag köpte min lösegendom 1917 till högt pris», sade han, »och satte mig i skuld, och nu kommer icke det, som jag kan få för egendomen, att täcka skulderna. Hur skall jag bära mig åt?» Det är beklagligt, att riksdagen avslagit lagen om förlängd arrenderätt under de senaste åren, och därigenom satt mig i det predikamentet att icke kunna ge mannen något annat råd än att sitta kvar, invänta vräkningsdomen och processa så länge som möjligt.

Jag tycker tillfället är synnerligen lämpligt att framhålla sådana exempel för kammaren, ty riksdagen har under de två senaste åren haft tillfälle att råda bot för den fruktansvärda ställning, som för närvarande råder vid de stora jordegendomarna. Detta har man underlåtit, men om man vill göra något för framtiden, tror jag, att den viktigaste frågan är den, som herr Åkerlund först berörde: att försöka se till, att det finns jord tillgänglig till rimligt pris.

Herr Kilbom vidrörde den egnahemsrörelse, som fick en betydande omfattning särskilt 1909 efter storstrejken, och jag medger, att han har fullkomligt rätt, då han säger, att den är delvis misslyckad. Men vilken förståndig människa som helst, som känner vad jordbruket är och innebär, skulle redan på förhand kunna ha klart för sig, att egna hem, som bildas på sådant sätt, som därvidlag skett, aldrig kunna bära sig. Om jag köper 9—10 tunnland och betalar, som man gjort, 300 kronor för tunnland och jag sedan skall bygga hus och köpa lösegendom till, då har jag klart för mig, att det inte kan gå. Det kommer aldrig att gå i Mellansverige under andra villkor än att jordbruket ligger så till, att man kan använda det till trädgårds-skötsel eller dylikt, som ger större avkastning än vanligt jordbruk.

*Svar å
interpellation.*
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Men riksdagen har gått på på detta sätt. Den har varit medveten om att den icke därigenom komme att skapa någon lycka, men den har i alla fall fortsatt.

Nu har jag för min del icke någon tro på, att riksdagen skulle ändra uppfattning om dessa ting, och därför har jag med de små krafter, jag har, försökt på andra vägar åstadkomma lånemedel för egnahemsbyggare, vilka medel skulle utanordnas utan denna begränsning av vad hemmet finge kosta, för att lån skulle beredas. Jag har för övrigt den uppfattningen, att riksdagen skulle kunna genom lämpliga åtgärder få de penninginstitutioner, som finnas, att i betydande utsträckning tillgodose en sund och förnuftig egnahemsrörelse av jordbruksnatur. I Sveriges postsparbanker finnes för närvarande en insattarnas behållning på över 100 miljoner kronor, och mig veterligen ha dessa sparpenningar, som i huvudsak äro småfolkets, icke använts till småfolkets fördel genom lån mot prima säkerhet, kanske på grund av bestämmelser i reglementet för postsparbankerna. Men det finns medel att tillgå, som äro småfolkets medel och som borde användas för småfolket, och om icke detta kan ske med det reglemente, som för närvarande gäller för postsparbankerna, bör detta ändras, så att dessa sparade medel kunna användas till det ändamål, som man här är så intresserad av att främja.

Vi ha vidare en fond, som ökas år för år och som är beräknad skola år 1935 komma upp till en summa av 1,000 miljoner — en miljard. Jag menar folkpensioneringsfonden. Bestämmelserna för placeringen av dessa medel lära vara sådana, att fondfullmäktige icke ha rätt att placera några tusen kronor i en första inteckning i en jordbruksfastighet, t. ex. under 50 procent. Nog borde dessa fonder, i vilka småfolket år efter år sätter in sina sparmedel, kunna på något sätt tillgodogöras till småfolkets fördel. Jag tror, att detta vore en betydligt mycket säkrare och snabbare väg till målet än till och med den, som herr Osberg i sin motion förordat och på vilken utredningen grundar sig.

Vi äro nu i det läget, att vi ha ungefär 160,000—170,000 arbetslösa industriarbetare. Känsloerna ha kommit i svallning hos alla, och nu tycka vi, att industrien snart bör sättas i gång. Vi skola emellertid, mina damer och herrar, icke överskatta möjligheterna här för utan se nyktert på frågan, och då måste vi säga oss, att det skulle vara ett ofantligt tillfredsställande resultat, om vi under loppet av ett år eller två kunde återföra t. ex. 5,000 arbetslösa till jorden. Men detta skulle inte märkas så synnerligen mycket; lättanden skulle bli liten i alla fall. Om vi sålunda se saken sådan den är, utan att överdriva, tror jag, vi måste erkänna, att vi under den nödtid, som nu råder inom industrien, icke genom några som helst åtgärder i syfte att skaffa egna hem, åtminstone icke under den närmaste framtiden, kunna nämnvärt avhjälpa den rådande arbetsbristen.

Jag begärde, herr talman, ordet, uteslutande för att framföra min tacksamhet till herr jordbruksministern för hans svar på interpellationen. Ty det är dock på det viset, att om det finns intresse

hos regeringen, så är, även om det icke finnes så gott om penningar, det aktiva stöd, som en rörelse får genom statsmakternas ingripande, så värdefullt, att det förtjänar ett erkännande. Och jag tycker, att de talare, som mot herr statsrådets svar riktat den anmärkningen, att det varit för begränsat, borde betänka, vilka ekonomiska resurser, som för närvarande stå oss till buds här i landet.

Herr Magnusson i Skövde: Först en liten replik till herr Kilbom. Sedan herr Kilbom i grella färger skildrat förhållandena här i landet, yttrade han, att enda sättet att ställa förhållandena till rätta är att man avskaffar privatkapitalets äganderätt till jorden. Det finns ju emellertid ett land, för vilket herr Kilbom har sympatier, som han aldrig försökt att dölja, nämligen Ryssland, där man har avskaffat privatkapitalet och dess äganderätt till jorden. Man har upphävt godsägarnas äganderätt till jorden och uppdelat storgodsen till mindre brukare, och jag skulle vilja fråga herr Kilbom, huruvida han vågar påstå, att resultatet därav varit lyckligt.

Jag kommer här osökt in på en av grundvalarna för jordbruksbildningen och för nybildningen av jordbruk, nämligen den, att det icke är nog med att skaffa jord, utan att det är minst lika viktigt, att det är en lämplig person, som slår sig ned på denna jordbit. I Ryssland voro förhållandena sådana, att då den jordbrukande befolkning, som förut under andras ledning skött jorden, och därvid åstadkommit en tillräcklig produktion, fick jorden att sköta på egen hand, ägde den icke tillräckliga kunskaper och tillräcklig duglighet för självverksamhet, och därigenom har tvivelsutan orsakats den nu rådande nedgången i den ryska jordens produktion med åtföljande hungersnöd och de jämväl i övrigt oerhört svåra förhållanden, som nu råda i Ryssland.

Då det nu gäller att bedöma frågan om nybildning av småbruk, skulle jag vilja nämna, att jag har en del egna erfarenheter dels därigenom, att jag själv grundat ett småbruk och nybyggt detsamma, dels också därigenom att jag sysslat åtskilligt med småbruks- och egna-hemsbildning och givetvis därunder samlat åtskilliga erfarenheter.

Herr Månsson i Backa, vilkens anförande var en underlig blandning av humor, övertro och pessimism, yttrade att man här säger att folk bör få låna, men att om man lånar på jorden, på sina inventarier etc., har man till sist bara rocken kvar att stampa på. Ja, den vägen kan det givetvis gå, men å andra sidan tror jag inte, att man bör ha en sådan förskräckelse för att låna på jordbruk, som det uttalandet bar vittne om. Ty det finnes nog många både här i kammaren — det vågar jag säga — och även utom densamma, som visat, att det går att komma fram på den vägen, och vi ha, så vitt jag kan finna, icke någon annan framkomlig väg än den att se till, att det finnes penningar att få låna på rimliga villkor för såväl nybildning som övertagande av jordbruk. Men jag vill samtidigt betona, att all erfarenhet pekar på att även den, som lånar, bör ha något att riskera. ty det är ett psykologiskt faktum, som man icke kan negligera, att den som skaffat sig ett jordbruk endast för lånemedel eller eljest på

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sådant sätt, att han icke riskerar någon summa penningar eller egen tillgång, han har ingenting att förlora, och han lägger därför icke ned samma intresse och duglighet, som om han hade gjort en ekonomisk insats. Och det hänger i alla fall mest på den persons duglighet, som förvärvar ett jordbruk. Det går icke utan vidare för en person, som tillägnat sig industriarbetarens och stadslivets vanor och arbetstid, att slå sig ned på ett jordbruk och tänka att fortfarande ens tillnärmelsevis kunna bibehålla dessa vanor och ändå leva på jordbruket och reda sig. Jag får lov att säga, att de flesta av dessa skulle, även om de finge jordbruket fullt uppsatt till skänks, icke kunna få det att gå ändå, ty det fordras en helt annan omtanke och ett helt annat arbete än man på det hållet är van vid. Och om man sett de personer, som inneha dessa nygrundade jordbruk, och förvärvat viss erfarenhet att bedöma dem, kan det hända, att man vid första blicken ser, att en viss man kommer att reda sig. Det är en tilltaggen, duglig man, som säger: Det och det fattas. Det har jag inte fått tid att göra ännu, men det tänker jag göra nu till vintern. En annan åter säger: Detta fattas, men jag mäktar icke åstadkomma det och jag har icke pengar att leja för, och därför är det ogjort. Och det blir också i de flesta fall ogjort för den senare.

Nu gäller det givetvis för nyskapande av jordbruk, icke blott att jorden lämnas till personer, som verkliga äga förutsättningar och ha nog ihärdighet och duglighet att sköta den, utan också att de ekonomiska förhållandena ordnas genom säkra och billiga lån. Jag ber att få påpeka ett misstag, som blivit begånget i fråga om egnahems-lånefonden och där en förändring till det bättre skulle kunna ske utan några direkta utgifter. Jag har redan tidigare i riksdagen påpekat denna sak. När riksdagen beslöt viss omorganisation av egnahemslånerörelsen, hade jag tillfälle att yttra mig i kammaren. Det gällde bland annat tillsättandet av en egnahemsinspektör m. m. Jag uttalade då mina tvivel om att detta skulle komma att verka något vidare befruktande och upplivande på egnahemsverksamheten. Och inte har man heller till dato sett något initiativ från det hållet. Jag framhöll samtidigt, att den verkställda förhöjningen av räntan från 3,6 procent till 4,75 procent jämte en motsvarande minskning av amorteringarna skulle få till följd, att lånen mycket långsammare återvände till statsverket för att komma andra tillgodo. Det synes mig, att det borde kunna åstadkommas en förändring därhän, att exempelvis efter en maximitid av 15 år lånen skulle återbetalas. Ty då bör egnahemsbrukaren ha kommit i det läget, att han kan placera lånet på annat ställe. På den vägen skulle åtskilligt mera pengar bli disponibla än vad nu är fallet.

Det är ju ett nödläge vi befinna oss i, och det är önskligt och nödvändigt ur flera synpunkter, att ett återvändande till jorden sker. Jag vill dock säga, att det inte finns någon patentmedicin att därvidlag tillgripa, utan man måste gå fram med varsamhet. Jag tror, att man måste gå fram på den vägen, att det dels ställes så, att jord finns tillgänglig, vilket nu torde kunna ske frivilligt om blott organisation skapas, och att lån kunna erhållas på billiga och tillfreds-

ställande villkor, och dels framför allt att man ser till, att den som slår sig ned på ett jordbruk också, både han och hans hustru, äger de nödiga kvalifikationerna för att sköta detsamma. Utan detta kommer resultatet att bli nedslående.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Engberg yttrade sig och jag fick anledning att vidhålla min begäran, ehuru debatten blivit lång, när jag hörde herr Kilbom gå in på att utveckla sina tankar om förhållandet mellan industri och jordbruk.

Jag skall först tillåta mig erinra herrarna om att det finns representanter för såväl industrien som jordbruket, att både jordbruks- och industriintressen finnas samlade inom alla riksdagens partier, ehuru det icke är något mer än lantmanna- och borgarpartiet, som har givit ett direkt uttryck i sitt namn åt nödvändigheten av att jordbrukets och industriens män söka samverka för att bygga en grundval för landets ekonomiska utveckling. Nu skall jag emellertid be att i högre grad än föregående talare få hålla mig till den fråga, som föreligger i dag, nämligen frågan om återflyttning från industri till jordbruk. Det är nog så naturligt, att industrien i dessa tider får uppbära klander från jordbrukarhåll. Jag finner för min del detta vara mycket förklarligt, särskilt nu när depressionen härjar i alldeles särskild grad över industrien. Hur frestande det än kunde vara att diskutera med herrar Engberg och Kilbom, i vad mån de och med dem liktänkande ha ansvaret för att depressionen är så pass svår som den för närvarande är för industrien, skall jag dock icke tillåta mig att nu göra det.

Jag skall också gärna erkänna, att den industriella utvecklingen under kristiden sannerligen icke varit enbart av godo. Det får industrien nu på många håll som bekant lida synnerligen hårt för. Och jag kan inte heller annat än beklaga, att åtskilliga armar under kristidens rus onödigtvis dragits från jordbruket och till en osund industri. Men jag ber herrarna samtidigt taga sig tillvara för att generalisera för mycket i denna fråga och döma för hårt och på ett sådant sätt, att det går ut även över den sunda industrien.

Jag är fullkomligt ense med herr Åkerlund om att det är nödvändigt att nu söka skaffa billig jord åt dem, som vilja bruka jorden. Men när herr Åkerlund sedan gör det uttalandet, att jordbruksarbetare, som gärna hade stannat vid jordbrukstorvan, ha lockats in till industrien och till städerna enbart därför att en del industrimän velat jobba med aktier, då gjorde nog herr Åkerlund sig skyldig till en av de orättvisor, som ibland halka över denne eljest så betänksamme mans läppar. Ty om herr Åkerlund forskade litet djupare i saken, så skulle han exempelvis i riksdagens protokoll för de senare åren kunna hämta en del lärdom från de debatter som pågått angående »tråkigheten på landsbygden», och han skulle kanske också kunna hämta visst material till frågans bedömning i det förhållandet, att tidigare under alla år, även när industrien inte hade

Svar å
interpellation.
(Forts.)

uppnått den ståndpunkt, som den hade före krigets utbrott, ha vi haft en emigration av jordbruksarbetare att räkna med, för vilken vår svenska industri på den tiden väl inte kunde bära skulden. Nej, det är nog så, herr Åkerlund, att även på landsbygden är förnöjsamheten mindre i vår tid. Vem som bär ansvaret härför, skall jag inte för närvarande gå in på. Men det kan hända, att man på sina håll kan känna med sig, att man eggat anspråken både hos industriens och jordbrukets arbetare många gånger på ett sätt, som icke svarar mot vad landet förmår bära. I det fallet tror jag för övrigt, att herr Åkerlund kanske ger mig rätt.

Tillbaka till jorden! det är det måtto, som man med rätta kan sätta över den debatt, som förts och kommer att föras i dag. Jag vill i det avseendet erinra därom, att när vi få arbetslöshetsfrågan till behandling, så kommer man att få gott tillfälle på en del håll, där man är av annan uppfattning i huvudfrågan än jag, att i handling vittna om sitt intresse för att tillgodose detta önskemål. Där finnas många möjligheter att genom positiva åtgärder underlätta arbetskraftens naturliga återgång till jordbruket och återställande av den naturliga jämvikten mellan näringsgrenarna, som vi nu alla måste eftersträva.

Jag skall också be att få säga några ord om herr Engbergs enligt min uppfattning mycket ensidiga syn på frågan om förhållandet mellan storbruk och småbruk. Det skulle ha varit synnerligen nyttigt för herr Engberg, tror jag, om han i går haft tillfälle att på lantbruksveckan åhöra det föredrag, som hölls av staden Berlins lantbruksdirektör, herr Ruths. Där skulle han, tror jag, fått en synnerligen saklig och vederhäftig framställning av förhållandet mellan jordbruk i stordrift och i smådrift. Det är tämligen självklart med hänsyn till vårt lands geografiska skapnad, att man i de södra delarna av landet, där man kan idka maskinell drift i ganska stor omfattning, måste av rent ekonomiska skäl och av självbevaringsdrift för hela landets vidkommande begagna sig av stordrift i ganska stor utsträckning, något som också kan gälla andra delar av landet, där det finns stora slättbygder. Men i stora delar av mellersta och särskilt i norra Sverige måste jordbruket självklart idkas i smådrift. Och det är endast tack vare den industriella utvecklingen, som det överhuvud är möjligt att genom närheten till industriella avsättningsplatser idka jordbruk, som kan upprätthållas under både goda och dåliga tider. Jag behöver inte här vidare gå in på vad industrien och jordbruket i det fallet ha att hjälpa varandra med eller vad industrien redan åstadkommit i fråga om att hjälpa jordbruket, när det gällt att utveckla maskinell drift och i övrigt åstadkomma ett rationellt jordbruk.

Ja, debatten har som sagt flutit mycket vida, och jag förstår, att den varit ett utmärkt kärkommet tillfälle för en del ledamöter i kammaren att idka storpolitik och resonera om kapitalism o. s. v. Jag tror, att man skulle göra bättre, om man litet mera positivt inriktade sig på att söka avhjälpa det onda, som alla erkänna före-

finnes i fråga om det för tillfället onaturliga förhållandet i avseende på arbetskraftens fördelning mellan jordbruk och industri.

Till slut vill jag säga, att om vi en gång skulle få införd socialism eller man kanske hellre bör kalla det en socialistisk kapitalism, så vågar jag verkligen tro, att förhållandena då skola komma att te sig ungefär på samma sätt, när man råkar ut för depressionsperioder, som bottna mycket djupare än man överhuvud synes vilja erkänna i detta sammanhang. Ni skulle nödgas erfara, att även under en dylik ekonomisk regim skulle det återkomma samma svårigheter, helt enkelt på grund av de obetvingliga depressionsperiodernas natur och på grund av den mänskliga ofullkomlighet, som vi alla lida under, herr Engberg!

Herr Norman instämde häruti.

Herr Andersson i Storegården: Herr talman! Jag begärde ordet då jag hörde kammarens ärade ålderspresident yttra, att vi för närvarande ha jobbarepriser på jorden. Jag tror, att kammarens ålderspresident då tänkte sig tillbaka till de gångna åren. Ty jag vågar bestrida, att det för närvarande råder jobbarepriser på den svenska jorden. Snarare torde priserna för närvarande med hänsyn till det svenska jordbrukets utveckling vara alldeles för låga. Det är väl ändå på det sättet, att om det är billigare att köpa odlad och bebyggd jord, än att uppodla och bebygga ny jord, så stannar uppodlings- och nyodlingsverksamheten. Såvida jag fattat interpellationen rätt, så avser den ju åtgärder för att återföra till jordbruket sådana arbetare, som ha övergått till industrien. Hur skall detta vara möjligt, om inte jordbruket kvantitativt utökas, det vill säga nya, hittills oodlade och obebyggda arealer läggas under plogen? Vi måste följaktligen ha så pass höga jordpriser, att dessa priser främja jordbruksverksamhetens utveckling.

Medan jag ändå har ordet, ber jag att också få säga några ord med anledning av det uttalande, som gjordes av herr Engberg, då han återigen sökte som så många gånger tidigare resa de båda huvudnäringarna i vårt land mot varandra, nämligen jordbruket och industrien. Dess värre är det inte så, att jordbruket ensamt kan föda Sveriges befolkning. Se vi på skördens värde här i landet enligt statistiken för de senare åren, så skola vi finna, att detta skördevärde var år 1920 omkring 2 miljarder kronor — för endast några år sedan var det endast 1 miljard kronor; men det allmännas utgifter, de statliga och kommunala, belöpte sig år 1920 till c:a 1,7 miljarder kronor. Dessa siffror, tagna ur statistiken, visa, att jordbruket ensamt inte förmår föda Sveriges befolkning. Vi behöva vid sidan av jordbruket andra näringsgrenar, som kunna frambringa de värden, som möjliggöra uppehållet av vår levnadsstandard och främja vår ekonomiska utveckling. Det gäller sålunda inte jordbruk *eller* industri här i landet, utan det gäller jordbruk *och* industri. Det är nog så, att vi i dessa bekymmersamma tider behöva i vårt land tillvarataga alla de ekonomiska hjälpmedel, som stå till vårt förfogande.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Vi måste på det kraftigaste gynna utvecklingen av alla för våra förhållanden lämpliga näringsgrenar, jordbruk och industri. Det är en sådan politik, som jag tror skulle leda till att vi skulle lättare komma ut ur den ekonomiska försumpning, som vi kommit i.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat uttala den önskan, att statsmakterna måtte se till att egnahemsverksamheten bedrivs på det sättet att den länder till jordbrukets utveckling, d. v. s. att nya, hittills obrukade arealer läggas under plogen för att öka vår nationalförmögenhet och samtidigt därmed våra framtida försörjningsmöjligheter.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag nödgas begära ordet för att ett par minuter ta kammarens tid i anspråk närmast med anledning av ett yttrande av herr Olsson i Kullenbergstorp. Han hade fått vad jag meddelade angående förhållandena i Uppland fullständigt om bakfoten. Han framhöll, att det visserligen var dyrt, det pris på 700 kronor per tunnland, som begärts. Men han säger, att om man betänker, att på denna jord nedlagts stora kostnader för dikning, byggnader och så vidare, så är det möjligt att saken — såvitt jag fattade honom rätt, var detta hans mening — framstod i ett annat ljus. Ja, det gör den, herr Olsson, men inte till förmån för den jordjobbande parten utan till förmån för den, som erbjudits köpa eller köpt denna jord. Ty det är att märka, att före honom ha hans far och farfar och farsfars far brutit upp denna jord från mossmark till att vara ett av de bäst skötta hemmanen på många miles omkrets. De ha arbetat där dagar och nätter och nedlagt en oerhörd möda för att få jorden i det skick, att bolaget nu kan begära 40,000 kronor för den. Jag är, som sagt, herr Olsson tacksam för att jag blivit i tillfälle att ytterligare klarlägga — och det i bjärtare ljus än i mitt förra anförande — vad det är för politik som möjliggör en sådan jordpolitik. På enahanda sätt som med dem jag förut skildrat, arrendatorerna, är det med dessa bostadsinnehavare, mindre jordbrukare med 6—7 tunnland, vilka efter 12 timmars arbete i bolagets tjänst på lördagskvällar och söndagar sysslats med jorden, brutit upp, nyodlat och satt i gott skick obruten mark. Till mitt nittonde år, herr Olsson, har jag vecka ut och vecka in varit med om detta samma arbete.

Till herr Lithander vill jag säga, att jag ej alls klandrat bolagen — jag förstår, att de äro ett nödvändigt led i vår ekonomiska utveckling — lika litet som vi kommunister förneka, att de spela en i många avseenden mycket god roll för vår ekonomiska utveckling; och de hava, herr Lithander, på många platser skapat utmärkta arbetarbostäder, men på lika många andra — jag har rest i Sveriges bygder sedan 1908, nästan varenda lördag och söndag och i tre år varje dag i sträck — platser har det varit raka motsatsen. Jag kan som exempel nämna Lesjöfors bruk i Värmland, där den dag som i dag är en familj på 8 personer — man, hustru och 6 barn — får bo i ett brygghus; ändå har det bolaget under högkonjunkturen visst delat ut gratisaktier, herr Lithander!

Jag har ej sagt, att det är bara kommunisterna som intressera sig för jordfrågan, utan jag har sagt, att de partier som varit med om att avslå arrendeförlängningslagen och med om att stadfästa den egnahemspolitik, som avsätter sådana frukter jag här skildrat, få delvis bära ansvaret för desamma.

Jag vill till herr Lübeck säga, att jag har icke alls velat sätta någon kil mellan industri och jordbruk. Tvärtom, vi anse och äro fullt övertygade om, att under vilken samhällsform som helst, icke minst under socialistisk, industrien och jordbruket behöva varandra. När man använder sådana argument, slår man alltså in öppna dörrar. Men man använder dem sannolikt därför, att man icke har andra att komma med.

Herr Lübeck talade om, att man agiterat industriens och jordbrukets arbetare till så stora behov, att landet icke förmår bära dem. Jag vill se den man i ansiktet, som kan stiga upp och säga, att Sveriges arbetare, jordbrukets och industriens, för närvarande framföra krav, som landet icke kan bära. Och förhåller det sig så, att landet icke kan bära de krav arbetarna nu framställa, måste jag konstatera, att det samhällssystem som råder är omöjligt. Ty det behov landets arbetare frambära, det är att icke behöva svälta ihjäl. Det hålla de nämligen på att göra runt om i landet, icke minst inom jordbruket.

Det talades vidare från herr Lübecks sida om, att det skulle vara bättre att söka framföra positiva förslag till avhjälpande av de brister, som alla erkänna. Därtill skulle jag vilja säga, att det vore bättre, om herrarna inte bara erkände med munnen utan också verkligen i handling ville sätta stopp för de brister vi påpeka och det som orsakat dem, nämligen storkapitalismen. Bankernas jämte de underlydande emissionsbolagens jobberi under de gångna åren har större skuld till det nödtillstånd, som råder i Sveriges land för dagen, än vad herrarna dock med en halvdragen aning tyckas vilja erkänna.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall be att få göra ett par repliker med anledning av yttranden, som fällts under debattens gång. Jag vill då först säga, att det är ett grovt missförstånd, var till särskilt herr Lübeck gjorde sig skyldig, då han uppfattade mitt anförande så, att jag skulle träda i bräsch för småbruket gent emot storbruket. Därom har jag icke yttrat det minsta, utan om jag på den punkten skall uttala en mening, så är det den, som herr Lübeck själv utvecklade, nämligen att det får bero på de geografiska förhållandena. Det är min uppfattning, att i samma mån som maskinkulturen och maskintekniken gå framåt flera delar av landet bli särskilt lämpade för stordrift enligt principen att med användande av minsta möjliga arbetskraft åstadkomma största möjliga resultat, under det att andra landsändar av begynnelsen äro lämpade för småbruk.

Svar å
interpellation.
(Porta.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Men jag ber att få säga, att herr Lübeck liksom också herr Lithander befinna sig ändå på gungande mark, när de här söka försvara kapitalismen i dess förhållande till jordbruket. Hur är det för närvarande? Jag tar till exempel en vanlig liten hemmansägare med, låt mig säga, 4 eller 5 pojkar. Hemmanet skall övertagas av någon av pojkarne. Alla ha uppfostrats vid jordbruket tills de blivit kanske 25—30 år gamla. Det är det enda yrke de kunna. De hava ägnat hela sin ungdom åt att utbilda sig till goda jordbrukare. Men endast en kan taga hemmanet. De andra få en utlösen, som i regel är så liten, att den icke gör det möjligt för dem att taga eget jordbruk. De stå alltså inför valet att antingen söka sig ett annat yrke eller ock att taga upp ett lån och skaffa sig ett eget hemman. Det senare innebär en skuldsättning, som kanske trycker ned dem i skuld för hela deras liv, i fall de ej ha tur. I det förra fallet åter blir det så, att de vid den ålder, då de egentligen icke kunnat lära sig något nytt yrke, dock tvingas att göra det. Det är problemet, som vi faktiskt stå inför, i vad gäller landsbygden, nämligen att åt yrkesutövningen inom jordbruket bevara dem i första rummet, som därtill äro uppfostrade och vana. Jag ser saken så, att detta är mycket viktigare än att draga industriarbetare ut på landsbygden. Mina herrar, vad som är den stora frågan, det är att se till att böndernas egna barn, som själva äro vana vid jordbruket och fått uppfostran vid jordbruket och äro duktiga jordbrukare, också kunna få fortsätta att utöva detta jordbruk. Men för att driva sådan politik tarvas verkligen, att man gör ordentligt rent hus med de nuvarande förhållandena.

Ty vad är kärnpunkten, herr Lübeck, i den nuvarande jordpolitiken? Jo, det är att även där, liksom i övrigt under kapitalismens gång genom historien, vi ha sett huru *ägarna* börja skjutas i en klass för sig och *brukarna* i en annan. Med andra ord, äganderätten ligger hos en hel del människor, som själva ej syssla med jordbruket. Och vi hava bevittnat, huru exempelvis de stora trävarubolagen, bankerna o. s. v. i det fallet uppträda som de verkliga ägarna, under det att de *s. k.* ägarna i själva verket ingenting annat äro än *brukare*. Jag måste för min del säga, att det problemet löser man ej genom att bara i allmänhet, som herr Lübeck, tala om ett gott förhållande och växelverkan mellan industri och jordbruk, utan det problemet kan lösas endast genom en sådan lagstiftning, som vi socialdemokrater hava förordat, nämligen att man lägger ordentligt hinder i vägen för spekulation i jorden. Vi måste se till, att man icke kan lägga sig ombord med mera jord än man verkligen behöver och kan rationellt odla och sköta. Nu är det så, att man kan lägga under sig praktiskt taget hur mycket jord som helst. Hur går det t. ex. till även där Norrlandslagen gäller? Jo, man har ett bulvansystem, varigenom bolagen köpa in det ena hemmanet efter det andra. Bolaget synes icke förrän avverkningen av skogen kommer, men det finns där ändå, det står bakom den enskilde bulvanen. Det är detta vi måste råda bot på.

Nu säger herr Lübeck vidare, att mycken osund industri uppkommit under kristiden och att det naturligtvis är på det sättet, som industrien dragit till sig arbetarna. Det är riktigt, herr Lübeck, men vilka är det, som i hög grad varit skulden till att denna osunda industri uppblomstrat? Jo, just de storbanker, som frikostigt givit sin stora kredit åt dessa företag för att häva in så stora vinster som möjligt, en politik på kort sikt, där man bara räknar med: hur mycket kunna vi få in — och där man söker dirigera kapitalmassorna åt det håll inom industrien, där man har utsikt till största vinst för stunden. Så kommer depressionen, och så stå storbankerna och industrien, kapitalet och de själva inför ruin. Herr Lübeck, som själv är styrelseledamot i en av landets storbanker, behöver sannerligen icke av mig någon som helst erinran därom, huru det hänger ihop för närvarande, att det är denna storfinans, detta stora bankkapital, som varit själva stimulus, varit själva sporren i denna osunda industriella utveckling, som vi bevittnat under de senaste åren.

Jag vill vidare säga till herr Magnusson i Skövde, att han är alldeles orättvis mot herr Kilbom, då han lämnar kammaren den uppseendeväckande upplysningen, att man i Ryssland skulle ha socialiserat bondejorden. Nej, man försökte det ju i början, men det har gått med det försöket som med allt annat. De ryska bolsjevikerna togo sig före att försöka socialisera jorden men måste uppge det. För närvarande föreligger sannerligen ingen socialisering av jorden i Ryssland, och det av det mycket enkla skälet, att i samma ögonblick som de ryska kommunisterna skulle försöka det, så riskerade de, att 85 procent av Rysslands befolkning skulle störta det bolsjevikiska systemet. Därtill är Lenin alltför klok, liksom herr Kilbom skulle vara alltför klok i samma läge här hemma i Sverige.

Herr O s b e r g: Herr talman! Denna debatt har gått vid sidan av det egentliga spørsmålet, men jag tycker för min del, att vi kunna ägna en del uppmärksamhet åt dessa saker och att utvecklingen icke skadar. Jag har naturligtvis aldrig tänkt min fråga i den riktning, som många tolkat den här. Jag tänkte i första hand på de verkliga småbrukarna, dessa som verkligen göra skäl för namnet lantarbetare, och ville giva uttryck åt min önskan att dessa måtte sättas i stånd att skaffa sig egna hem i bygderna mellan de mindre och de större gårdarna landet över. Jag vill visst icke plottra sönder några egendomar, som kunna anses lämpliga till helt bruk. Jag vill ej heller driva folk till Norrlands vidder, som icke skulle kunna finna sig tillrätta där.

Här har nu gjorts stor politik, partipolitik, av saken, något som jag för min del anser vara synnerligen oriktigt. Om man söker att komma de talare in på livet, som senast yttrat sig, herrar Kilbom och Engberg, skall man finna, att de nära nog kommit fram till en borgerlig grund för sina påståenden. Jag har ingen fruktan för industrien, jag menar den *berättigade* industrien. Det är något annat jag har fruktan för, nämligen för de oskäligen han-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

delsvinsterna och trustbildningen. och jag kan gärna inbegripa bankerna. Ser man inte, hur bankerna bygga dessa lyxpalats i städerna? Ser man inte hur Stockholms stad har nedlagt miljoner i byggandet av det vackra stadshuset, medan tusentals av stadens invånare äro i en sådan belägenhet, att de icke hava ett rum som är lämpligt till människoboning? Men detta system äro stockholmarna med om, och jag tror icke, att socialdemokraterna heller kunna fritaga sig från den där storhetsmanien, som ju är ett uttryck för svenska folkets karaktär.

Min gode vän, herr Sjöblom trodde, att det var känslorna för stunden som uppkallat debatten. Nej, herr Sjöblom, åtminstone inte för min del. Jag har i tal och skrift många år arbetat för egna-hemssaken; den är ej ny för mig, ehuru den först i dag tycks fått intresse för många. Jag har länge insett, att vi måste göra något för att få ut folket på småbruk. Man må gärna, när det är högkonjunktur i industriellt hänseende, fly in till industrien och där utföra arbete. Det är icke farligt, men när det klickar, kan det vara gott att ha en liten stuga och föräldrar ute i bygderna, som kunna taga hand om de arbetslösa, så att de slippa springa här på Stockholms gator och demonstrera. Det ger icke bröd. Det är jorden som föder oss. Här skall partipolitiken icke få skilja oss åt; det är en gemensam sak. Vad rör det mig, om den sittande jordbruksministern är socialdemokrat, frisinnad, bondeförbundare eller högerman? Huvudsaken är, att han vill någonting och vill uträtta någonting för landets bästa, så må han kalla sig vad som helst. Det är för mig av mindre betydelse.

Herr Åkerlund talade någonting om att det var icke så noga med pengarna, bara det blev billig jord. A la bonheur, låt oss taga den billiga jorden! Det gör detsamma hur man tar det, bara det blir möjlighet att draga sig fram. Hur har man icke i Amerika skänkt bort så gott som all jord, och det lider icke det landet av, utan det torde i stället i hög grad ha främjat landets utveckling. Men vi äro för småfuttiga, mina damer och herrar! Vi kunna icke tåla att se, att man giver ett gott handtag åt en duktig människa och hjälper henne litet på vägen. Ja, de som jag ömmar för taga sig nog fram. Men det är skada för landet och för hela odlingen. Kunna vi som sagt få billiga räntor på pengarna och på ett förnuftigt sätt sköta om förhållandena, så ha vi tagit ett duktigt tag.

Att vi i ett tag skulle kasta ut industriarbetarna på landsbygden för att skapa egna hem, är en omöjlig sak. Det som jag föreslagit är en fondering, som ju de sittande regeringarna uppmanat kommunerna till: att fondera så att de få en stark ekonomisk ställning! Ja, det är det jag har velat. Varför kunde man icke skapa fonder här, lika väl som Nobel skänkte en stor fond för att så att säga glorifiera stora män, som redan gjort sin insats.

Men det är där nere vi skola börja, bland de unga, och sedan kommer det andra av sig självt. När jag tänker på den unge mannen eller den unga kvinnan, som för framtiden skall bryta sig en bana, så tycker jag vi skulle kunna giva dessa människor ett hand-

tag, som kunde hjälpa dem på vägen, och sedan taga de sig nog fram.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Sjöblom och jag ha precis samma uppfattning, om det också kan hända, att han får lägga sitt anförande litet annorlunda, därför att han är socialdemokrat. Men vad betyder detta? Det skall väl vara den s. k. äganderätten, som är muren mellan oss. Jag vet icke, om herr Sjöblom har prövat på att sitta åbo. Jag har gjort det och vet vad det vill säga, där det kommer till synes en fullkomlig diktatur. Men därom kan jag berätta i annat sammanhang. Varför kunna vi icke ställa det så, att runt omkring våra stora och medelstora gårdar ha små trevliga egna hem? Varför kunna icke hustrurna och barnen sysselsätta sig med att sköta om en ko och smådjuren, medan männen göra dagsverken? Varför kunna de icke göra det, lika väl som industriarbetaren går till fabriken, medan familjen i övrigt sysslar med hemarbete? Visst kunna de det. Nu är det den där bundna formen, statareformen. Drängar får man väl alltid ha, och då blir det tillfälle för småbrukarens söner att taga sådan anställning.

Hela problemet är så lätt löst, mina herrar, och pengar kunna vi åstadkomma. Vi skola icke stå här och lägga upp alla möjliga hinder och försöka bagatellisera det hela, utan vi skola handla. Det är som sagt likgiltigt för mig, om det sitter en socialdemokrat eller en frisinnad eller en bondeförbundare eller en högerman som jordbruksminister. Huvudsaken är, att han vill göra någonting och, även om det skulle haka upp sig på någon punkt, följa sin egen uppfattning så självständigt som möjligt. Jag hoppas herr jordbruksministern icke tager illa upp, och jag hoppas att han med sitt goda omdöme skall med ledning av den här förda debatten göra allt vad som göras kan för att främja saken. Det är det hela. Det hänger på, att man *vill* göra någonting, och så gör man det och står för det. Då skola vi lyckas och komma långt fram på detta område.

Herr talman! Jag har nu velat säga detta, och jag hoppas verkligen, att den debatt, som utspunnit sig här i dag, icke skall vara spillo utan skall ha väckt tankar hos många och utmynna i resultat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Linders**: Herr talman, mina damer och herrar! Denna vittsvävande debatt, som berört så många spörsmål och så många försök till lösning av frågan om befolkningens bevarande på vår landsbygd, vittnar tydligen om riktigheten av den uppfattning, som jag fört fram i mitt interpellationssvar, att frågan i sig själv är så stor och vittfamnande och berör så många områden, så att en så nära till hands liggande åtgärd är det icke, som interpellanten föreställer sig. Herr Osberg har i motiveringen till sin interpellation liksom också nu i debatten framfört som sin övertygelse, att det rationella medlet är fondering, att ställa en fond till förfogande för ändamålet. Ja, om vi nu hade

Svar å
interpellation.
(Forts.)

haft miljoner till hands för att lösa dessa spørsmål, så skulle givetvis mycket kunnat uträttas.

Men detta talet om fondering för egnahemsändamål för i min erinran en gång för bortåt ett tiotal år sedan, då jag hade äran tillhöra denna kammare, och en debatt som då pågick om ett annat stort samhällsspörsmål. Det rörde sig om samhällets frigörelse från ekonomiskt beroende av rusdryckshandteringen. Vid det tillfället framförde jag tanken på att av inkomsterna från rusdryckshandteringen skulle bildas en stor fond, som bland annat och huvudsakligen skulle hava till ändamål att bygga nya hem och skapa nya utkomst-möjligheter för det svenska folket vid den svenska jorden. Och jag påvisade i min motivering bland annat, att det vore icke oberättigat att anlita medel, som delvis kommit till genom att förstöra så många hem i Sveriges land, för att skapa nya hem. Då var det ingen, som lyssnade till det talet, och nu är det guldet taget i anspråk för andra ändamål. Många in-teckningar har tagits i den fonden.

Om herr Osberg tror, att vi nu genom att avsätta medel till en fond, verkligen göra någonting, som han uttrycker sig, så ställes nog det spørsmålet åtskilligt på framtiden. Jag har velat framhålla — och det har jag trott riksdagens stora flertal är med om — att vi nu icke skola börja på med några tyngande utredningar, utan nu är tiden inne att söka få till slut det, som pågår, och knyta samman det hela, som jag uttryckte mig i mitt interpellationssvar, till systematiska och kraftiga åtgärder för befrämjande av det spørsmål, som här har bragts på tal.

Under debatten har framförts önskan om att jag skulle stödja åtgärder för att avsätta mer till den fond för egnahemsändamål, som vi redan ha. Ja, jag har ju redan begärt av riksdagen 2,200,000 kronor för att därmed stärka årets egnahemslånefond. En miljon kronor av dessa avser en absolut höjning av den tidigare tillämnade fonden. Men jag vill emellertid i detta sammanhang säga, att vi få icke tro alltför mycket på att egnahemslånefondens, sådana den för närvarande är och sådana villkoren nu äro, skulle i sig innebära en stor lösning av landsbygdens egnahemsfråga. Därom ha ju åtskilliga av de anföranden, som hållits i dag, vittnat, och i det fallet kan jag jag giva interpellanten rätt i hans tvivel på att *den* endast kan räcka till.

Sedan har man i detta sammanhang liksom vid något annat tillfälle framfört den stora sparsamhet, jag lagt i dagen i fråga om nionde huvudtiteln och däri begärda anslag, och velat i det sammanhanget påvisa, att jag, för att använda herr Osbergs uttryck, nu icke skulle stå fullt självständig. Men, mina damer och herrar, det har alltid varit jordbrukarnas sed att taga del i ansvaret under bekymmersamma tider, och då ha jordbrukarna och icke minst de jordbrukare, som varit representanter i Sveriges riksdag, velat föra sparsamhetens talan. Och jag har med min bondeinstinkt gått till värvet att göra upp nionde huvudtiteln i akt och mening att också föra sparsamhetens talan, men jag har ansett, att jag icke i det fallet gått längre, än vad nöden krävde.

Slutligen vill jag beröra ett spörsmål, som förts fram i denna debatt, frågan om billigare jord. Det har framförts från olika håll. Dock, herr Andersson i Storegården hade en avvikande mening och trodde icke så mycket på det goda för jordbrukarna att få billig jord. Jag vill hellre instämma med herr Åkerlund i den uppfattningen, att mycket hänger på, om vi kunna få billig jord. Jag tror icke jordbrukarna skola prisa ett förhållande, som leder till att de få köpa sin jord alldeles för dyrt och få förränta ett kapital, som är alldeles för stort i förhållande till vad det borde vara, och därigenom fördyra produktionen. Fördyrandet av jorden stärker icke vårt jordbruk. Det giver icke jordbruket inom vårt land bärkraft och konkurrenskraft. I all synnerhet när det gäller att skapa nya egna hem, måste man se till att kunna bjuda jord till rimligt pris. Jag vill dock säga herr Åkerlund och åtskilliga av denna kammars ledamöter, att när vi komma till den lösningen av frågan, då fordras betydligt kraftigare åtgärder än vad vi hittills varit beredda till. Då kanske det gäller att slopa många gamla fördomar, som man hållit hårt på och hållit mycket kära. Bland annat får nog den fria äganderätten i fråga om jord maka åt sig högst betydligt. Och då kanske de, som nu vittna om sitt stora intresse för befolkningens bevarande på vår landsbygd, icke äro så villiga att slå ett slag för egnahemsbildningen och för större utkomstmöjligheter vid landets jordbruk. Vi måste också vara beredda på, att genom expropriationsförfarande eller andra rationella åtgärder bereda jord åt den jordlösa befolkningen, om vilken jag talat i mitt interpellationsvar. Det gäller den del av Sveriges folk, som för närvarande saknar rötter i Sveriges jord. Vi få också vara beredda på kraftiga åtgärder mot latifundiibildningen, emot det ofta påtalade missförhållandet att bolag och enskilda slå under sig mer jord än de kunna rationellt bruka. Vi få slutligen komma ihåg, att jordfrågans rationella lösning kräver åtgärder mot en del storbruk, som nu äro oekonomiska, och framför allt lossandet av fideikommiss-systemets band över den svenska jorden.

Jag har velat framföra dessa synpunkter på grund av den debatt, som här förts, och de misstolkningar, som mitt svar föranlett. Det är naturligtvis icke meningen annat än att jag, utan att vilja giva några stora och vittfamnande löften — så mycket mindre som jag ju icke vet, i vilken omfattning jag kommer att medverka till jordfrågans ytterligare lösning — ämnar, liksom det är regeringens avsikt, påskynda de utredningar, som redan pågå, och av dem samt de redan avslutade söka få grundvalen till en god lösning av jord- och egnahemsfrågorna. Och jag hoppas så mycket mera därpå som — enligt min mening — den folkdemokrati icke är mycket värd, som ej vill medverka till en rationell lösning av jordfrågan, som ej vill medverka till att bereda jord och hem åt Sveriges folk i Sveriges bygder.

Fröken T a m m: Herr talman, ärade kammarledamöter! Det har talats om egnahemsfrågans lösning, och jag är övertygad om

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

att den är bland de allra viktigaste i vårt land. Jag skall i detta sammanhang be att få säga några ord rörande godsägare och lantarbetare. Jag tror icke man kan skära den frågan över en kam. Vi äro väl alla ense om att storbruk måste finnas både för produktionens bedrivande och för jordbrukets rationella utveckling. Den naturliga storleken för ett jordbruk, för en gård kan icke heller bestämmas en gång för alla. Det måste bero på varje gårds olika förhållanden, på jordmån, läge, skogstillgång och sådant, vilken storlek som för den gården är den lämpligaste och således även ur nationalekonomisk synpunkt lämpligast. Men naturligtvis måste det erkännas, att det finns gårdar, som överskrida den gränsen. Bli jordbruket alltför stort, måste det bedrivas alltför mycket i stort, då kunna icke heller alla möjligheter tillvaratagas så som sig borde, och jordägaren själv kan icke heller komma att stå i det personliga förhållande till sina arbetare, som är nödvändigt. Jag tror, att det vore önskvärt, om jordägarna själva ville taga den frågan under omprövning, och skulle den undersökas, tror jag också, att en hel del jord skulle komma att bli tillgänglig för egnahemsrörelsen.

Herr Kilbom talade om lantarbetareförhållandena. Han talade om spårvagnskonduktörernas egnahemsförsök, som hade misslyckats. Ja, jag vill säga, att jag tror icke lantarbetareförhållandena heller kunna bedömas alla ur en synpunkt. Att spårvagnskonduktörerna icke kunde sköta sina jordbruk och reda sig, var ju alldeles naturligt. Det är icke lätt för en spårvagnskonduktör att helt hastigt övergå till jordbrukare. Men å andra sidan måste det sägas, att det är ovärdigt vårt svenska jordbruk, att lantarbetarstammen i så föga utsträckning har utsikt till en lyckligare framtid. Lantarbetarebefattningarna borde kunna vara en gradpassering till ett eget jordbruk. Naturligtvis vore det önskvärt, om kapital funnes tillgängligt för att kunna sätta något sådant i verket. Men jag föreställer mig, att arbetsgivare och arbetare inom jordbruket skulle kunna själva taga den frågan om hand i ganska stor utsträckning. Man skulle t. ex. kunna tänka sig en uppgörelse mellan lantarbetareföreningen och lantarbetareförbundet, i syfte att lantarbetarna själva bildade en kassa, till vilken arbetsgivarna skulle inbetala en viss del av årslönen. Något liknande har även varit föreslaget av lantbrukssällskapet kommitterade. Men den första förutsättningen för att denna för hela vårt land så viktiga fråga skall kunna få en lycklig lösning, är naturligtvis god vilja och tillmötesgående å ömse sidor.

Herr Månsson i Hageström: För att börja med den sista ärade talarinnan, så är det väl ytterst få i denna församling, som icke helt och fullt uppskatta och tro på hennes goda vilja, men lika visst som vi tro på fröken Tamms goda vilja lika visst känna vi förhållandena människorna emellan för att veta, att det är fullkomligt ogörligt att, när samhället kommit in i en sådan återvändsgränd som nu, bygga på enbart den goda viljan mellan arbetare och arbetsgivare i jordbruket. Ställningen för dagen är den, att man ser, att den bäst karakteriseras med ordspråket: när krubban är

tom, så bitas hästarna. Men gudskelov, för Sveriges vidkommande är icke krubban tom. Det ser bara så illa ut i den ena ändan, där man icke har foder. Men i den andra ändan finns det foder, och det finns möjlighet att maka över, så att det blir foder överallt, om man har en förständig stallbetjäning, som jag hoppas vi ha eller kunna få. Vi äro, säger jag, i en återvändsgränd, och här kräves nu varken mer eller mindre än rent revolutionära åtgärder. När jag kom hit i dag, blev jag ganska överraskad över att denna debatt pågick. Jag kom nämligen hit just för att här uppläsa en interpellation, vari jag hemställer till Kungl. Maj:t, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle kunna anse, att tiden nu är inne för att gemensamt med riksdagen nu även gå till sådana handlingar, som en Margareta, en Gustav Vasa, en Karl XI måste giva sig in på, när samhället kom allt för mycket på sned. Nu gråla industri och jordbruk, och nu gråla arbetsgivare och arbetare här mot varandra. Jag tror, att man alltför mycket överdriver på båda hållen. Jag tror att man har både på det ena och det andra hållet försökt göra det bästa möjliga, men med det de fria krafternas spel, som nu ägt rum under 60, 70, 80 år i världen, måste det blinda ödet tillerkännas en mycket stor roll, och en sådan roll har det också rivit åt sig. Jag vill icke säga, att icke samhället, även om det varit starkt organiserat, skulle kommit in i en sådan återvändsgränd som nu, men jag tror, att de fria krafternas spel påskyndat utvecklingen. Vi ha i historien exempel på sådana där vändningar och på korrektiven emot dem.

Vad nu förhållandet bland industri och jordbruk beträffar, så är det i vårt land som i många andra länder så, att här ha vi fått en alldeles för stor industri. Det är svårt att icke säga för mycket och att inte säga för litet, och det gäller att hålla tungan rätt i mun. Men jag menar, att denna stora industri har naturligtvis framdrivits av krafternas fria spel. Men den har också kommit fram icke bara ur arbetsgivareintresse utan även ur arbetareintresse. Det måste vi enas om. Emellertid har här inverkat någonting, som har kommit den att hastigt övermogna, och det är tullarna. Ni skratta säkerligen många, när jag nämner tullarna i detta sammanhang, men man får icke förbise dem. Ty huru har utvecklingen varit? Jag talar icke om vår naturliga industri, försäljningen av trä, pappersmassa, tidningspapper, kvalitetsjärn, malmer o. s. v. Jag talar om den vanliga mekaniska och elektriska industrien m. m. Huru har utvecklingen där varit i vårt land och i andra länder? Jo, den har varit följande. Här har kommit upp en industri. Per Larsson har byggt en fabrik, som han förtjänat pengar på. Ola Nilsson gjorde då en likadan fabrik, och Sven Karlsson och Lars Hansson och andra gjorde likaledes. Det blev fler fabriker än som kunde bära sig under konkurrensen utifrån. Men de begärde tullar och fingo tullar och kunde därigenom fördyra varan inom landet på ett konstlat sätt. Men vad blev följden? Jo, att Forsblom och Andersson och Svensson och hela raden av »-söner» började bygga fabriker för att tjäna pengar på. Så kommo vi till en sådan överindustrialisering, som sockerindustrien och skoindustrien i Sverige utgöra exempel

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

på. Och det finns många andra. Men vi voro icke ensamma. Det samma gjorde man i andra länder runt omkring oss. Och vad blev följden? Jo, det gick så länge man kunde höja tullsatserna undan för undan och leva på tullmarginalen. Och det gick vidare så länge man i utomeuropeiska länder kunde väcka nya behov hos miljonmassorna där, t. ex. i Nordafrika lära dem att gå med så blanka och fina skor, att de behöfve borstas var tionde minut, varav följden blev att t. ex. i Medelhavsländerna en fjärdedel av människorna äro skorborstare. Sådana behov, som icke deras fäder hade, väcktes. Men man märkte, att det där inte kunde gå mer än till en viss tid. Sedan kom kriget. Kriget hade en tvåfaldig verkan på industrien i expansionell riktning. Den ena verkan var, att i Europa och Förenta staterna och Japan — de stora kulturländerna, man kallar — samlades all kraft för att tillverka krigsmateriel till de krigförande. Och i de neutrala staterna fick man beställningar på krigsmateriel och dithörande, som man aldrig kunnat drömma om. Om vi nu se på verkningarna härav för Sveriges industris vidkommande, skola vi finna, att bara i den mekaniska och elektriska industrien äro hästkrafterna på de maskiner, som användas bara för att driva fabriker-nas egna apparater, ökade från 64,000 före kriget till 131,000 i följol. Det innebär en ökning till mer än det dubbla antalet effektiva hästkrafter. Och det innebär säkerligen med nuvarande kraftbesparande medel såsom kullager och annat kanske en tredubbling — min vän Röing har nog bättre reda på det än jag — ja, kanske en fyrdubbling av den verkliga kapaciteten. På de utomeuropeiska länderna verkade kriget liknande i många fall. Kriget tog i beslag för sina ändamål allt tonnage. Följden blev, att länderna där ute, de länder, som voro våra uppland, blevo blockerade så att säga. Den gamla önskan hos dem att få en egen industri har förmålt sig med den bleka nöden och skapat industrier på massor av områden, där de icke hade någon industri förut. Häromdagen på ett sammanträde liknade jag de nuvarande förhållandena vid dem, som rådde då vår store diktare Esaias Tegnér rörande de politiska förhållandena vid Östersjön för hundra år sedan utslungade orden:

»En tron står upp ur kärr, vars namn vi knappast vetat,
och kungar böja knä, där våra hjordar betat.»

Sådana äro egentligen de världsindustriella förhållandena för närvarande. Vem av oss tänkte på Java, Kuba, Malackasundets öar och Ceylon för 10, 20 år sedan, när det gällde världsproduktionen? Nu är det bara en tidsfråga, när Hamburg ligger i Malackasundet och London vid Panamakanalen, så oerhörd är revolutionen, tack vare de enorma resurserna och rikedomarna hos de länder, som jag nämnde. Man måste häpna, när man läser notiserna om att en ö, som är hälften så stor som Sverige, nämligen Ceylon, som vi icke fäste oss vid förut, använder årligen en miljon indiska vandringsarbetare, som komma dit från Indien och fara hem igen till Indien. Det är siffror sådana, att vi kunna baxna. Visserligen äro dessa plantagearbetare, men industrien växer hand i hand med den enorma

ekonomiska utvecklingen. Så är det med Kuba och Java, med Malackasundets öar, och så är det överallt i världen, dit vi och andra länder i Europa förut förde bort våra produkter och sålde dem.

Ännu en sak. Förr i världen, före kriget reste våra duktigaste, mest initiativrika och tappra unga män och kvinnor över till Amerika för att där bryta sig en bana. Vi hade tidigare ett sådant emigrationsöverskott av omkring 13,000 personer om året. Nu ha vi under åren 1913—1920 fått 96,000 personer kvar här i landet, som under normala förhållanden skulle hava varit i Amerika och där byggt bo. Dessa fylla nu de arbetslösas led, som stå vid fabrikernas portar och vänta på arbete. Komma då fabriker åter att öppnas? Ja, utan tvivel inom kort de, som tillverka trävaror, timmer, pappersmassa och en hel del andra naturliga produkter, men säkerligen i mycket liten utsträckning en del av den industri, som uppkommit strax före och under kriget på de mekaniska och elektriska och många andra områden. Jag har här med hästkraftantal visat den enorma utveckling, som försiggått. Vi ha nu 160,000 arbetare utan arbete. Vi kunna göra klart för oss och dem, att 50,000 av dem aldrig mera komma med sin fot i en fabrik. Det är rama allvaret, detta. Under sådana förhållanden måste här allvarliga åtgärder vidtagas, och jag ämnar i dag i en interpellation, som ligger färdigskriven och är anmäld, föreslå Kungl. Maj:t och riksdagen att verkligen göra en revolution, göra ett socialt snitt genom samhället av det slag, som Margareta, Gustav Vasa och Karl XI gjorde, ehuru jag hoppas, att vi icke skola få att göra med så förblindade fiender som den sistnämnde och därför icke behöva gå fram så våldsamt som han. Men att här måste bli allvar av, kunna herrarna vara ganska säkra om. Jag föreslår i denna interpellation, att statens domäner utstyckas, att bologsarrendatorerna frilösas, att av den jord, som är lagd i gårdar med över 100 hektar åker, hälften, och av den jord, som tillhör gårdar på mellan 50 och 100 hektar, en tredjedel avlöses. I första rummet avlöses den jord, som ägaren frivilligt lämnar, i andra rummet den, som förklaras vanskött, i tredje rummet jord, som ligger illa till eller avlägset från huvudgården, samt i övrigt den jord, som erfordras för att åt var och en av 34,200 nya bönder skaffa en 20-tunnlandsgård. Jag föreslår också en urtima riksdag omedelbart efter midsommar för att besluta om detta. Vidare föreslår jag en förändring av vårt lands lantmäterisystem och vidtagandet av vissa finansiella åtgärder. Jag tror, att vi icke kunna bygga blott på den goda viljan i förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, vilken kan vara nog så bra i och för sig. Här måste regeringen och riksdagen göra revolution, ty det är bättre, att de, som känna samhällskroppen och ha en överblick över samhällsförhållandena, företaga ett revolutionärt snitt än att allsköns fuskare, Per och Pål från gatan, skola skära sönder samhällskroppen, så att den förblöder och blir invalid.

Herr Björnberg: Jag har funnit mig föranlåten att begära ordet på grund av de yttranden, som herr Kilbom fällde be-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

träffande vissa speciella fall inom den valkrets, jag representerar. Jag vill icke, att vad han yttrade skall stå oemotsagt i protokollet, eller rättare sagt, jag kan visserligen delvis instämma med herr Kilbom, men jag menar, att det finnes skäl att giva uttryck för en annan uppfattning än den rätt så ensidiga, som man i allmänhet, och naturligtvis icke minst från det hållet, får till livs. De stränga åtgärder, som Gimo-Österby bolag vidtagit emot en hel del av sina arrendatorer, äro givetvis kännbara och besvärliga i högsta grad, och jag är den förste att erkänna de därav uppkomna svårigheterna. Jag har i många konkreta fall haft tillfälle att bevittna just sådana förhållanden, som herr Kilbom påtalade. Men då denna fråga här i dag behandlats, därvid man slagit in på storpolitiska linjer, något som ju är rätt så tacksamt och givande, har man också på denna punkt — och det var icke heller herr Engberg sen att stryka under — gjort gällande, att kapitalismen är skulden till det som här skett och som nu sker. Jag skulle för min del vilja säga, att under nuvarande förhållanden kapitalismens välde och dess makt och myndighet och resurser icke äro så alldeles skräckinjagande och fruktansvärda.

På tal om Gimobolagets åtgärder vill jag säga, att jag icke har anledning att uppträda såsom försvarsadvokat för bolaget, och ej heller strängt taget för den regering, som blivit angripen för det medgivande, som gavs vid tiden för utvidgandet av affären genom inköp av Leufsta fideikommiss, men jag har anledning att säga, att de åtgärder, som vidtagits, torde vara framtvingade av just detta bolags speciella svårigheter, och att de ettåriga kontrakten äro framtvingade, skulle jag tro, av att man icke ser sig i stånd att kunna utfärda kontrakt på längre tid. Då det gällde detta medgivande, i anledning varav herr Kilbom lät sin färla vina speciellt över de liberala, var det icke så alldeles lätt att få denna uppgörelse till stånd, så mycket vet jag, och det var ganska avgörande och bestämda villkor, som fastställdes vid den uppgörelse, som träffades. Jag har icke anledning att gå vidare in på detta ämne, men jag vill blott säga, att ett angrepp på det ena eller andra partiet i detta fall är rätt så långsökt. Av flera talare har mycket vackert och träffande framhållits behovet av, att vi i dessa frågor i synnerhet skola se till *saken* och söka göra det bästa möjliga. Vackert och träffande sades av talarinnan på Södermanlandsbänken, att tillmötesgående och förståelse vore bättre än att låta det gå därhän, att vad herr Månsson uttalade blir en sann bild av läget, nämligen: när krubban är tom, så bitas hästarna. Jag vill icke giva mig in på att syssla med vare sig herr Månsson eller andra, ty det skulle taga för lång tid, men hans tal om att arbetstillfällen skapas genom nya behov och att i medelshavsländerna blir en fjärdedel av befolkningen skoputsare, är väl ändå litet överdrivet, ty åtminstone söder om Medelhavet går ju folket i stor utsträckning barfota, och följaktligen behöva de inga skoputsare. Fötterna äro ju för övrigt svarta förut.

Herr Månsson svävade ut vidare och var långt nere på Ceylon och i andra länder. Vi kunna ju i stället nämna ytterligare några

ord om läget här hemma. Vi ha ju våra intressen och våra svårigheter att syssla med, och sannerligen de räcka mer än väl till i dessa tider. Jag har för min del i en motion, som jag avlämnade i riksdagens början, framdragit det spörsmål, som här i dag behandlats, och jag hoppas verkligen, att efter en så ingående och grundlig behandling, som detta ämne nu fått tack vare herr Osbergs interpellation, det skall bli möjligt att få några riktlinjer och att få fram förslag. Jag tänker då på nödvändigheten av att låta folk i så stor utsträckning som möjligt komma åter till landet, ty landet är dock livskällan, och där ha vi den grund, på vilken produktionen vilar. Jag har därmed ingalunda velat säga, att industrien är av ondo. Vi skola icke hava det *ena* eller det *andra* utan *både* det *ena* och det *andra*. Vi skola icke blott hava billig jord, som herr Åkerlund säger, utan också pengar, och vi skola icke blott ha äganderätt utan även besittningsrätt. Alltså på dessa olika punkter *både* det *ena* och det *andra*. Om man undersöker en hel mängd egendomar icke minst i mellersta Sverige, skall man finna, att de drivas på ett sådant sätt, att det måste sägas vara fullständig vanhävd. Jag tror därför verkligen, att det finnes oerhört stora förutsättningar för, att det skall bli utrymme för många av dem, som nu ovillkorligen måste söka sig till något annat i stället för att i oändlighet gå och avvakta, att industrien åter skall öppna sina dörrar, så att de där kunna få sitt bröd.

Det var någon tidning, som, när jag förra gången hade ordet här i kammaren, behagade nojsa med mig. Det tål jag gott vid, men jag vill blott erinra om att man titulerade mig fabrikör. Det är alldeles misstag, den titeln har jag aldrig haft och kommer aldrig att få, såvitt jag kan förstå. Jag är blott en enkel upplandsbonde. Jag har en aktie på hela 1,000 kronor i ett bolag, och om icke socialdemokraterna vore så avgjort emot gratisaktier, skulle jag vilja överlåta denna aktie åt dem, och även titeln åt Socialdemokraten.

Man har med många ord sökt förklara sina goda avsikter. Jag skall icke ytterligare förlänga debatten, jag vill blott säga, att jag är glad, om nya uppslag och tankar kunna komma fram ur denna dags långa debatt. Jag skulle också vara glad, om de många jordhungerande och behövande av statsmakterna kunde få röna den förståelse och det tillmötesgående, som tidsläget så innerligen väl kräver.

§ 3.

Herr statsrådet *Örne* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 127, med förslag till förordning om luftfart;

nr 144, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar; och

nr 149, angående beredande av garantifond åt ett aktiebolag, avsett att lämna stöd åt inhemska kreditanstalter.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionerna:

nr 133, angående pensionsförbättring åt verkmästaren O. H. Mansnerus;

nr 134, angående pension å allmänna indragningsstaten å f. d. tillförordnade förrådsvaktmästaren M. P. Helfrid;

nr 135, angående pension till förre båtsmännen A. P. Sandberg och J. Å. Berg; och

nr 136, angående understöd å allmänna indragningsstaten till arbetaren vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori O. V. Åhrlunds änka Anna Sofia Åhrlund, född Persdotter;

till statsutskottet propositionen, nr 139, angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. i avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för fast anställt manskap vid armén och marinen m. m.; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 140, angående tilläggspensioner å allmänna indragningsstaten åt översten J. V. E. D. af Sandbergs änka och minderåriga barn.

§ 5.

Vidare föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna nr 210, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, och nr 211, av herr *Olsson* i Ramsta; och hänvisades därvid den förra motionen till statsutskottet samt den senare till andra särskilda utskottet.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtande nr 8 A och 8 B samt bevillningsutskottets betänkande nr 14.

§ 7.

Härpå föredrogos vart för sig jordbruksutskottets memorial:

nr 13, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckta motioner om anslag till lindring av fraktkostnader för kalk; och

nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till belöningar för rovdjurs dödande.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 8.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3, som nu föredrogos, blevo ånyo lagda på bordet.

§ 9.

Till avgörande förelåg härefter andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier.

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 180, hade herr *Wagnsson* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville — eventuellt och i den mån riksdagens medverkan därtill erfordrades — efter inhämtande av riksdagens beslut vidtaga sådan ändring i nu gällande stadga för de allmänna läroverken och för statens folkskoleseminarier, att biskops och konsistoriums överinseende över nämnda undervisningsanstalter avskaffades.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier avskaffades.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Wallerius*, *Björkman* i Långhem och *Gardell* samt fröken *Wellin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr *Wallerius*: Herr talman! Såsom en av reservanterna skall jag be att inledningsvis få yttra följande.

Jag får hänvisa till vår reservation, och det är väl icke för djärvt att förutsätta, att den är känd till sitt innehåll för kammarens ärade ledamöter. Jag vill ur densamma nu endast taga fram, vad som där åberopas ur läroverksöverstyrelsens yttrande år 1918 särskilt angående eforus' verksamhet; och ehuru det måste vara så med denna anordning som med vilken annan anordning som helst, att den erbjuder sina friktionsmöjligheter, så vill jag taga fasta på det erkännande, som läroverksöverstyrelsen giver, då den säger: »Överstyrelsen håller fastmer före, att en lokal myndighet med i huvudsak eforus' ställning är befrämjande för läroverkens sunda utveckling, och att det då är bättre fasthålla vid en redan förefintlig, i huvudsak väl fungerande institution än att skapa en ny utan den fasthet, traditionen ger, och med även i övrigt ovissa förutsättningar för fyllandet av sin uppgift.»

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Det andra, som jag skall be att få framhålla ur reservationen, är vad som där sägs ifråga om domkapitlens kompetens att tjänstgöra som mellaninstans. Deras sammansättning torde borga för, att de äga kompetens för ett sådant ändamål. Om vi se på samtliga domkapitel, undantagandes dem i Uppsala och Lund, så finna vi, att c:a 70 procent av bisittarna utgöras av lekmän, som blivit utnämnda till sina befattningar efter förslag av överstyrelsen, och som äro lärare i matematik, historia, språk o. s. v. Återstoden utgöres av biskopar, domprostar och ett par kyrkoherdar, såsom fallet är i Göteborg. Men då torde man kunna våga det påståendet, att här förefinnes en såväl allmänt vetenskaplig som särskilt pedagogisk kompetens till att utgöra en sådan mellaninstans i styrelsen för de ifrågavarande undervisningsanstalterna. Om man så tager med universitetsstädernas konsistorier, så finna vi, att där äro blott professorer bisittare, och de skulle ju möjligen kunna ha det felet, att de äro överkvalificerade.

Jag har här anledning att komma in på en principfråga, varvid jag väljer folkskoleseminarierna såsom exempel. Man kan naturligtvis hava alla skäl att betona centralisationens behövlighet och värde, men det torde vara riskabelt, om man menar, att alla trådar skola direkt löpa ut från det centrala ämbetsverket, den centrala administrativa myndigheten, som i detta fall är skolöverstyrelsen. Jag tror, att skolöverstyrelsens uppgifter äro så rikhaltiga och att de där anställda ha så mycket att göra på olika sätt, att det icke är önskvärdt, att man driver centralisationen längre. Åtminstone är det en risk att driva den för långt. Det är visst *möjligt* att ytterligare centralisera och upprätta nya avdelningar och anställa nya ämbets- och tjänstemän, men det kostar pengar, och den gamla anordningen med domkapitlet, vars ledamöter gratis sköta dessa ärenden, påminner förvisso om en gången tid, då man tänkte på att spara, innan det var för sent. I varje fall föreligger risken, att man genom ökad centralisation kommer på avstånd från de lokala förhållandena och de önskemål, möjligheter och behov, som där föreligga, om den centrala myndigheten skall hava avgörandet av alla, även smärre ärenden, mindre ekonomiska frågor o. s. v., i sin hand. Jag tror, att det kan vara skäl i att i detta sammanhang påpeka, att man icke får fästa alltför stora förhoppningar vid effekten av de tillfälliga inspektionsbesöken, jag menar ur inre pedagogisk synpunkt. I den mån däremot ärendena kunna avföras från den centrala myndigheten och det åt en mellaninstans kan anförtros att genom yttranden, förslag och eventuellt beslut utföra en del till styrelsen nu hörande uppdrag, minskas ju den centrala myndighetens belastning, och det torde enbart vara av godo. Nu är här icke fråga om att inrätta någon ny mellaninstans, utan huruvida den mellaninstans som finnes för folkskoleseminarierna, vilka jag här tagit som exempel, nämligen domkapitlet, skall slopas, ty detta är konsekvensen, om kammaren och riksdagen bifalla en sådan motion som denna.

Denna nu framhållna synpunkt skall man icke säga är förle-

gad och antikverad. Tvärtom synes den hava kommit till fullt beaktande så nyligen som vid utfärdandet av 1914 års seminariestadga, i vilken stadga utförliga bestämmelser meddelas om seminariernas styrelse och ledning. Där handlar en avdelning om skolöverstyrelsen och nästa avdelning om den *lokala* styrelsen, och det är konsistorierna. Just riktigt *lokalstyrelse*, ty av våra femton folkskoleseminarier ligga icke mindre än tolv i samma städer som de konsistorier, som skola ha överinseende över dem. Om tiden icke vore så långt framskriden, skulle jag vilja läsa upp de bestämmelser, — det är ganska utförliga bestämmelser — som föreligga beträffande domkapitlens faktiska uppgift såsom lokalstyrelser för folkskoleseminarierna, då det skulle ha sitt intresse; det är endast hänsyn till kammarens tid, som gör, att jag icke läser upp dem. Det kanske kan bli tillfälle att senare under debatten göra det.

Mina damer och herrar! Enbart ur de nu anförda synpunkterna anser jag, att denna motion bör avslås, oavsett huru man ställer sig till frågan om eforus och om läroverken.

Det torde vidare vara skevt, om man icke vill veta av något inslag från annat håll i styrelsen och ledningen av våra undervisningsanstalter än från lärarehåll. Jag har förut givit mitt erkännande åt den fackliga kompetensen, men om man skall ha en obruten kedja av fackmän och icke tål ett inslag från annat håll, kommer man fram till en lärarebyråkrati, som jag icke tror, att någon egentligen vill ha genomförd. Jag tänker, att bland vårt folk icke så få vilja ha hemmets och samhällets synpunkter representerade även från andra sidor, och då vågar jag tro, att med den allmänna aktning, för att icke säga förtroende, som svenska kyrkans främste representanter åtnjuta, det torde vara berättigat att låta dem få intaga den ställning, som de för närvarande härvidlag intaga. Den rättighet, som således fortfarande borde tillerkännas dem, är emellertid mycket starkt begränsad. Om man närmare ser på denna, finner man, att här icke alls är fråga om någon *makt*, därför att *avgörandet* ligger helt och hållet i högre instans. De ha endast rätt att avge förslag och yttranden; och när det då gäller *ett så särskilt viktigt område som kristendomsundervisningen*, behöver jag väl icke här inför kammaren från min synpunkt betona den saken. Jag vet emellertid, att det finns många, som anse det billigt och berättigat, att *kyrkan* får genom sina representanter ha *något* att härvidlag säga. Jag vill hänvisa till § 205 i läroverksstadgan, som säger att de rättigheter, som biskoparne och konsistorierna således ha beträffande kristendomsundervisningen, icke gå utöver vad läroverksstadgan föreskriver.

Man säger nu om detta, att det är rester från en förgången tid. Jag har dock i min ringa mån sökt hävda, att det icke är endast rester, utan att det finns faktiska arbetsmöjligheter och faktiska uppgifter, som äro värda att taga vara på.

Det var icke i går, som vi trädde ut ur barbariets tidsålder och nådde den kulturnivå, på vilken vi nu stå. Vi ha, mina damer och herrar, bakom oss en lång och ärofull odlingshistoria, och jag

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Ang.
upphörande
av biskops-
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

finner det beklagligt, om man vill utplåna, vad som inför våra dagars människor och för kommande släkten kan bära vittne om denna. Det var utan statsmakternas medverkan, på svenska biskopars *initiativ*, som våra högre läroanstalter uppkommo, och läroverkens historia utvisar, att under regeringars och riksdagars växlande intresse för undervisningsväsendet biskoparna och domkapitlen — det kan man dock i stort sett säga — varit de, som med nit och duglighet befrämjat skolans sak. Jag kan icke tro, att det är kulturvänligt att taga bort något, därför att det bär prägeln av gammal tradition.

Nu vill jag sluta med att påpeka ett skäl, som för riksdagen ofta brukar vara av betydelse — för att icke säga avgörande betydelse. När en sak befinner sig under utredning, återoppar man ofta denna omständighet för ett avslag. Frågan om domkapitlens omorganisation är ju under utredning, och även om utlåtandet kommit till stånd, lärer det väl ännu vara på remiss. Redan av detta skäl anser jag, att motionen och utskottets yrkande borde avslås, men jag får också hänvisa till vad jag förut yttrat och ber därför, herr förste vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den reservation, som bifogats densamma.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr O l s s o n i Mora: Herr talman, mina damer och herrar! Reservanternas ärade taleman började sitt anförande med att hänvisa till den reservation, som bifogats utskottsutlåtandet. Till efterföljd av denna hänvisning skall jag be att till en början få med några ord beröra reservationen.

Såsom kammaren finner, riktar sig denna mot herr Wagnssons motion, icke mot utskottets utlåtande. Reservanterna förstå icke de principskäl, som motivera motionärens framställning. Man är skyldig tro, att det förhåller sig på det sättet. Annars borde det icke vara ofattbart, att då undervisningen ställts under en självständig och central ledning, det principiellt är oriktigt, att vid sidan av denna ledning skall åt biskoparna och domkapitlen på grund av självskrivnenhet vara anförtrött ett överinseende över undervisningsväsendet, som icke är till sin räckvidd klart avgränsat, ett överinseende, som på en del punkter faktiskt redan utövas av den centrala skolledningen, och som avgjort — man må säga vad man vill — kan äventyra enhetligheten i läroanstalternas ledning, skapa oreda och osäkerhet i undervisningen och innebära ett frö till konflikter. Mot denna bakgrund borde den principiella motiveringen för motionen kunna förstås. Men sedan är det naturligtvis en fråga för sig, om den påyrkade reformen kan sägas vara lämplig. Reservanterna finna den olämplig. Det skulle nämligen efter reservanternas mening blott onödigt öka skrivarbetet för de allmänna läroverkens och seminariernas rektorer samt skolöverstyrelsen, om biskoparna och domkapitlen befrias från nu ifrågavarande åligganden. Det resone-

manget skulle förstås, om det vore så, att alla våra läroverk och seminarier vore förlagda till stiftsstäderna. Men det är ju icke så. I Falun ha läroverket och seminariet sin eforus i Västerås, från Örebro får man vända sig till hans högvördighet i Strängnäs, från Hudiksvall och Söderhamn till Uppsala o. s. v. Och kan det verkligen vara svårare att skriva till Stockholm än till exempelvis Västerås, Strängnäs eller Uppsala? Eller kan det överhuvud vara praktiskt, att en läroverksrektor skall behöva vända sig till eforus för att få tid utsatt för terminens början och slut, för val av examensvittnen, för förrättande av terminsavslutning o. d.? Jag kan icke se det. Och invänder man, att det behöver en läroverksrektor icke göra, han har att vända sig till inspektor, så återstår att förebringa några bärande skäl, varför denne vid ett allmänt läroverk skall förordnas av eforus och icke av skolöverstyrelsen. Sanningen är den, att reservanternas praktiska invändning mot eforatets avskaffande icke allenast är sakligt ogrundad utan även vilar på en alldeles oriktig förutsättning. Reservanterna utgå nämligen från att de lokala skolmyndigheterna skola försvinna, men det har åtminstone icke utskottet ifrågasatt. Tvärtom säger utskottet, att det ingalunda vill bestrida läroverksöverstyrelsens uttalande till 1918 års riksdag, att det vid varje läroverk kan behövas en lokal, utanför kollegiet stående myndighet. Men med all skyldig vördnad för biskopar och domkapitel har utskottet icke kunnat finna, att de lokala skolmyndigheternas obligatoriska sammankopplande med ett ecklesiastiskt ämbete eller ämbetsverk vare sig är lämpligt eller står i överensstämmelse med de principer, som lett till inrättandet av lekmannastyrelse över de undervisningsverk, som det här är fråga om.

I fortsättningen fäkta reservanterna mot ett par uttalanden av motionären i fråga om biskoparnas uppsikt över kristendomsundervisningen och i fråga om tillsättandet av lärartjänster, där kristendomsundervisningen ingår såsom ämne. Det förefaller att vara en ganska onödig fäktning, då ju utskottet uttryckligen lämnat denna fråga öppen. Jag har ingen anledning att närmare ingå på den; jag vill blott i förbigående gratulera reservanterna till att ha funnit ett utmärkt skäl mot ändring av biskoparnas och domkapitlens uppsikt över seminarierna. Reservanterna yttra, att då den nya folkskolestadgan i § 65 säger: »Biskop och domkapitel i varje stift åligger att ha en sorgfällig uppsikt över anstalterna för folkundervisningen samt vaka över deras ledning och utveckling till uppfyllande av deras viktiga bestämmelse», förefaller det reservanterna minst sagt obefogat att söka beröva nämnda myndighet den befattning, den har med lärarekrafternas utbildning för folkundervisningen. Det skälet kan få en dubbelsidig användning. Vill någon rucka på § 65 i folkskolestadgan, vänder man blott på saken och säger: »Då biskopar och domkapitel ha uppsikt över seminarierna, förefaller det minst sagt obefogat att söka beröva nämnda myndigheter den befattning, de ha över anstalterna för folkundervisningen.» Resultatet blir, att det förnuftiga är det, som är. Det lär vara filosofi, men jag trodde icke, att det var den filosofi, som reservanternas ärade taleman do-

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.*
(Forts.)

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

cerat. Skämt åsido måtte reservanternas liksom 1882 års läroverkskommitté ha en känsla utav, att eforusämbeten och konsistorier såsom läroverksstyrelser förete åtskilliga ej oväsentliga brister. Reservanternas tröst är dock, att hur man än ordnar saken, »kunna olägenheter eller anmärkningar icke undgås». Och så detta, att »biskoparna avgjort torde höra till dem, som inom stiftet äro bäst lämpade att handlägga hithörande göromål». Försiktigtvis säga icke reservanternas, att biskopen är den lämpligaste. För min del tror jag, att när han är det, skall han även under den nya ordningen, när den oförsvärbara självskrivningen avskaffats, bliva förordnad att utöva viss uppsikt över undervisningsväsendet. Det finns dock biskopar, som känna med sig själva, att de här icke ha sitt egentliga arbetsfält. Åtminstone har det funnits sådana biskopar. En av den svenska kyrkans allra främsta män skrev en gång i sitt herdabrev, att om den dagen komme, att biskoparna upphörde att vara eforer över stiftets läroverk, skulle de säkerligen känna en sådan förändring såsom en ej ringa lättnad i sina ämbetsbekymmer. Låt den dagen komma, även om en eller annan biskop in spe skulle röra sitt skägg till energisk opposition! Såsom vittnesbörd enbart om vår odlings historia, för att använda herr Wallerius uttryck, bör detta överinseende icke kvarstå.

Reservanternas hava ännu en invändning emot reformen. Läroverksöverstyrelsen har, såsom herr Wallerius påpassligt erinrade om, år 1918 uttalat sig emot reformen och sagt några erkännssamma ord om eforusinstitutionen. Det är sant, men det är också sant, vilket herr Wallerius visligen förteg, att läroverksöverstyrelsen samtidigt förklarade, att »av dess uttalanden följer visserligen icke, att lämpligaste sättet för beredande av lokal skolmyndighet är, att stiftets biskop är självskriven att tjänstgöra såsom sådan, respektive utse annan person till sin ställföreträdare i denna egenskap».

I avseende å detta skolöverstyrelsens uttalande må för övrigt sägas, att överstyrelsen i denna fråga har en så pass ömtålig ställning, att utskottet lika litet velat remittera motionen till överstyrelsen som det velat lyssna till ett förslag om att man skulle remittera motionen — hör och häpna — till rikets samtliga domkapitel. För att icke tala om att domkapitlen i motsatt fall skulle ha fått vittna i egen sak, är ju skolöverstyrelsens ställning den, att om den visar sig angelägen i fråga om den föreliggande reformen, skulle det kunna se ut, som om den ville ge ett underbetyg åt biskopars och domkapitels samarbete med överstyrelsen. Den kalken borde besparas skolöverstyrelsen.

Jag tror mig härmed ha genomgått den reservation, som herr Wallerius hänvisade till. Herr Wallerius yttrade bland annat, att det här icke var fråga om någon *makt* för biskopar eller domkapitel. Det ger mig anledning att fråga, varför man i sådant fall på reservanternas håll är så angelägen om att motsätta sig reformen. Det finns ju ändå även en annan sorts makt än den, som utövas genom beslut.

Jag skall icke närmare och mera detaljerat ingå på herr Wal-

lerii anförande. Jag vill dock i förbigående erinra om att utredningen beträffande domkapitlens omorganisation endast i avseende å seminarierna berör den nu föreliggande frågan. För övrigt skall jag inskränka mig till att säga, att frågan om avskaffande av biskopars och konsistoriers överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier upprepade gånger så ingående diskuterats av riksdagen, att det näppeligen är möjligt att säga något nytt i frågan. Det lyckades knappast reservanternas taleman att avvinna frågan några nya synpunkter, och jag skall icke alltför länge fresta kammarens tålmod. I avseende å utskottets hemställan tillåter jag mig att i all korthet hänvisa till utskottsutlåtandet och den diskussion, som förts i riksdagen vid föregående tillfällen, då frågan förelagat till behandling.

Jag vill till sist endast säga, att den föreliggande frågan må vara stor eller liten, så har det icke tillkommit utskottet att svarva den till lämplig storlek. Utskottet har icke hittat på någon reform för reformens egen skull, som det på något håll har sagts, men utskottet har ansett sig skyldigt att sakligt behandla den föreliggande motionen alldeles oberoende av hur popularitetens vindar blåsa och hur presstrumpeterna ackompanjera. Utskottet har funnit motionärens yrkande sakligt motiverat. Eforusämbetet må vara förklarligt ur historisk synpunkt såsom kvarleva av en gammal, allmän uppsikt över skolorna, men i nutida samhällsförhållanden, där kyrka och biskopar spela en helt annan roll än förr, har eforusämbetet icke längre någon förutsättning. Det är föråldrat och det är överflödigt, och dess avskaffande är helt enkelt en konsekvens av 1904 års läroverksreform. Ämbetet skulle ha avskaffats redan år 1904, om man icke först velat vinna någon erfarenhet om den centrala skolledningens arbete, och om det icke av politisktaktiska skäl befunnits nödvändigt att framgå med en viss varsamhet.

Sedan år 1910 har andra kammaren tre särskilda gånger och med alltjämt växande majoritet biträtt den nu föreslagna reformen. Skulle den allmänna rösträttens andra kammare i dag komma till ett annat slut, skulle det icke endast väcka förvåning, utan jag är säker om att en sorts fåglar skulle skratta åt det beslutet.

Herr talman, jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Wellin: Herr vice talman! Den korta tid, som jag haft tillfälle att följa arbetet inom riksdagen, har dock varit tillräcklig att befästa min uppfattning om, att det just icke är några ljusa utsikter, som i allmänhet hägra för motionärerna. Den vanliga gången är ju den, att det först kommer en enhällig framställning ifrån vederbörande utskott med anhållan, att kammaren måtte avslå motionen eller att den icke måtte föranleda någon åtgärd. I bästa fall kan det ju hända, att det föreligger någon reservation till förmån för motionens syfte. En del andra variationer ges ju också. Jag utgår därför ifrån, att när det från ett utskott föreligger ett

Ang.
upphörande
av biskopars
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m. m.
(Forts.)

tillstyrkande av en motion, så bör denna motion innehålla något värdefullt, något positivt, något som jag skulle vilja kalla en gåva till svenska folket.

Den nu föreliggande motionen hör ju i så måtto till de utvaldas krets, att den vunnit vederbörande utskottsmajoritetens gillande. Därav tyckes helt naturligt framgå, att utskottets flertal anser, att motionen bör hänföras till den värdefulla gruppen. Emellertid ha vi reservanter varit kätterska nog att våga hysa en härifrån avvikande mening.

Motionen utmynnar, som ju redan har blivit antytt, i en anhängan om, att biskopars och konsistoriers överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier skulle avskaffas. Ett bifall till denna anhängan innebär avskaffandet av en praktisk kontroll i vissa avseenden över en hel del förhållanden vid nämnda anstalter. Vad som skall sättas i stället för denna institution, som nu ställes på avskrivning, därom ger motionen ingen antydan. Jag måste säga, att om man någonsin vill tillämpa uttrycket, att man vet, vad man har, men icke, vad man får, kan man sannerligen göra det här.

Herr Olsson säger nu, att reservanterna ha vänt sig emot motionen och icke mot utskottet. Ja, herr Olsson, det ha vi gjort, därför att, såvitt vi kunnat finna, finns det mycket få självständigt uttryckta tankar och initiativ i utskottets betänkande, utan man nöjer sig där huvudsakligen med att upprepa vad som står i motionen. Man kan ju bemöta både utskottet och motionen, men i allmänhet behöver man ju icke bemöta två, som anföra samma skäl, utan man kan nöja sig med att vända sig emot den ena parten.

När jag nu ber att få gå något närmare in på frågan, skall jag också för min del huvudsakligast vända mig emot motionen såsom sådan. I ett fall vill jag dock ge utskottet ett erkännande, nämligen att det icke har ställt sig så negativt till frågan som vad motionären har gjort. Utskottet kommer på sidan 4 med ett visst positivt uppslag, då det säger: »Överstyrelsen kunde mycket väl, eventuellt efter förslag av kollegium, utse inspektor för de allmänna läroverken lika väl som för de kommunala och enskilda läroanstalterna.» Det är alldeles sant, och reservanterna ha naturligtvis aldrig opponerat sig emot, att läroverksöverstyrelsen skulle kunna göra så. Jag måste dock i avseende å detta utskottets uttalande opponera mig emot ett visst uttryck, nämligen »eventuellt efter förslag av kollegium». Det är ju meningen, att inspektorn, han må vara den ene eller den andre, skall i viss mån utöva tillsyn över skolkollegiets åtgöranden, och i så fall bör väl näppeligen skolkollegiet få öva inflytande på utseendet av denne inspektor.

Utskottet säger vidare — och det är ett kanske mera självständigt uttalande — »och vad angår biskops och domkapitels allmänna tillsyn över nu ifrågavarande läroanstalter, synes denna antingen vara betydelselös och redan därför kunna avskaffas eller också kunna utövas i strid med de grundsatser, som tillämpas av överstyrelsen, och därigenom äventyra enhetligheten i läroanstalternas ledning». Ja,

punkt och slut om den saken. Det finns icke några fler alternativ. Jag skall dock för min del be att få anföra ett tredje. Den möjligheten kan ju även tänkas, att domkapitel och eforer kunna utöva denna sin kontrollerande tillsyn i överensstämmelse med överstyrelsens önskingar och i samförstånd med överstyrelsen och således till dess fulla belåtenhet. Och så tycks det väl i allmänhet hava varit fallet, ty läroverksöverstyrelsen har ju icke något egentligt klagomål på de nuvarande förhållandena att komma med, och bland allmänheten kan man då sannerligen icke spåra någon allmän opinion mot de nuvarande förhållandena.

Herr Olsson nämnde också något om, att vi reservanter varit så rädda för domkapitels och biskopars makt. Nej, det äro vi icke alls; vi anse nämligen, att de icke hava någon makt, men vi tro, att i de nuvarande förhållandena kan ligga möjligheten till ett gott inflytande, och detta anse vi kunna vara ett samhällsintresse att bevara.

Jag hör nu personligen till dem, som kunna böja sig för sakskäl, från vilket håll de än komma, sålunda även om de komma från politiska motståndare. Jag har därför så opartiskt, jag kunnat, försökt pröva de i motionen framförda skälen, och jag skall be att få framlägga det resultat, jag därvid kommit till. Jag har, som jag sade, försökt plocka ut skälen, och så skall jag be att få ange, varför icke jag i varje fall kunnat biträda dem.

Det första skälet för denna reform tycks vara, att den 1904 genomförda stora läroverksreformen avsåg att skilja läroverken från kyrkans inflytande, och att man icke då till fullo genomförde denna tanke. Detta är det grundläggande, principiella skälet, och detta var ju herr ordföranden i utskottet också inne på i sitt anförande. Men jag måste säga, att vid behandlingen inom utskottet trädde icke detta skäl alltför dominerande i förgrunden. Nu sade herr Olsson med avseende på detta, att det icke hade genomförts av taktiska skäl, och att man ville vinna erfarenhet. Ja, det kan jag ju förstå, men som jag redan haft äran anföra, föreligga ju ifrån det håll, där man borde gjort obehagliga erfarenheter och känt olägenheterna av de nuvarande förhållandena, inga klagomål över dem. Jag har mig icke bekant, vilka personer det var, som utövade inflytande på tillkomsten av den nuvarande läroverksstadgan eller som lagt grunden till de nuvarande förhållandena. Men inför dessa principiella skäl måste jag säga mig, att när det ansågs lämpligt att i 1905 års läroverksstadga tilldela biskoparna vissa befogenheter i fråga om läroverken, skedde detta säkerligen efter ingående prövning av på detta område erfarna och kunniga män. Och då läroverken alltjämt kunna ledas efter denna stadga, förefaller det, som om förhållandena sedan stadgan antogs icke undergått någon sådan förändring, som skulle påkalla den nu föreslagna åtgärden.

Ett annat skäl, som motionären åberopar, är, att samma förslag varit uppe i riksdagen trenne gånger förut men stupat på första kammarens motstånd. Jag känner icke, i vad mån riksdagen hyser respekt för s. k. gengångare. Kanske finnes det någon oskri-

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

ven lag, som stipulerar, att man skall visa större hänsyn till det, som återkommer gång efter annan. Det får väl då skrivas på min oerfarenhet, att jag för min del icke kan tillmäta detta förhållande någon avgörande betydelse.

Så finnes det ett annat skäl i motionen. Det är farhågorna för det kyrkliga inflytandet. Enligt motionen hava konsistorierna yttrande- och förslagsrätt vid tillsättande av samtliga läraretjänster vid seminarierna och enligt läroverksstadgan tillkommer det eforus att avgiva underdånigt yttrande vid tillsättande av kristendoms-lärare vid läroverken. Utskottet yttrar i fråga om biskops och domkapitels allmänna tillsyn över läroanstalter bland annat: »Den förefintliga faran bör ju förr dess hellre undanröjas». Jag måste säga, att jag tilltror dem, som ha avgörandet och ledningen av dessa frågor sig anförtrodda, större självständighet och rakrygghet, än motionären och utskottsmajoriteten tyckas förutsätta. Och därför hyser jag ingen fruktan för, att icke utnämning av lärare skall ske fullt objektivt, fastän biskop och konsistorium få avge sitt omdöme om de sökande, eller att anstalterna icke skulle skötas korrekt, därför att biskop och konsistorium hava något att skaffa därmed. Jag kan därför icke dela farhågorna, och jag kan icke se »faran».

Ett annat skäl är, att skolöverstyrelsen är fullt vuxen att utöva den myndighet och överta handläggningen av de ärenden, som nu utövas av och handläggas av eforus. Ja, herr Wallerius har ju redan påpekat, att naturligtvis ingen betvivlar överstyrelsens sakkunskap, och jag måste också instämma i, att naturligtvis finns där kompetens. Men överstyrelsen har ju själv, som här redan av den förste ärade talaren anfördes, uttalat, att den anser en lokal myndighet med i huvudsak eforus' ställning befrämjande för läroverkens sunda utveckling.

Så talas i motionen om undvikande av omgång och tidsutdräkt vid ärendenas behandling. Jag tror verkligen, att behållningen av den föreslagna förändringen blir nog därvidlag icke något annat än plus och minus noll, ty vinner man litet minskade skrivelser på det ena hållet, så får man det igen på ett annat håll. Därför tror jag, att även med en förändring komma förhållandena också i det fallet att bli status quo.

Den kyrkliga myndighetens befogenhet vid lärartjänsternas besättande skulle möjliggöra anläggande av obehöriga synpunkter vid platsernas rekrytering, säges det vidare i motionen. Jag måste säga, att någon praktisk betydelse kan, som jag redan anført, ett dylikt förutsatt missförhållande blott få, därest den beslutande myndigheten är otillbörligt svag, något som jag anser, man icke behöver förutsätta i detta fall.

Till slut säges det, att för att nå största möjliga enhetlighet och praktiska rörlighet bör en avskrivning av biskops och konsistoriums inflytande på undervisningsväsendet äga rum. Och vidare skulle konsekvensen av tidigare fastslagna grundsatser för undervisningsväsendets ledning fordra avskaffandet av dessa kvarlevor av en svunnen tids kulturförhållanden. Ja, för så vitt jag kan döma, svävar en-

hetligheten icke i någon fara. Ty det åligger biskopen enligt instruktionen, att, därest brister av honom förmärkas, därom hos överstyrelsen göra anmälan. Intet självständigt eller godtyckligt åtgörande kan sålunda från hans sida förekomma. Det påstås, att konsekvensen fordrar avskaffandet av nuvarande förhållande i dessa avseenden. Ja, det är ju möjligt, att det blir en sanning, om man ensidigt tar hänsyn blott till vissa principer och tilldelar dessa en suverän makt. Men om vi i stället ta sikte på de rent praktiska spörsmål, som det här i mångt och mycket rör sig om, får allt kravet på konsekvens någon liten smula maka på sig. Och framför allt bör detta bli fallet, om vi skänka en tanke åt vad dessa kvarlevor från en svunnen tid bära vittne om, nämligen den tacksamhetsskuld vi sena tiders barn ha till våra föregångare för det kulturella pionjärbete, de utfört, och detta icke minst i fråga om vårt skolväsende.

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Wagnsson: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall följa det goda exempel, som den förste ärade talaren i denna debatt angav, genom att fatta mig mycket kort, då det synes mig, som om denna fråga redan till stor del kunde vara utdebatterad. Det är emellertid ett par synpunkter, som jag vid detta tillfälle skall be att få framhålla.

Jag vill då först gent emot fröken Wellin betona, att man nog icke utan vidare kan förneka, att vissa olägenheter uppkommit genom den nuvarande anordningen. Förutom de rent praktiska olägenheter, som framhållits i motionen samt i utskottets utlåtande och som icke ens herr Wallerius helt ville förneka, då han inledningsvis nämnde något om, att inrättningen erbjuder sina friktionsmöjligheter — förutom dessa hava några andra fall förekommit, som i detta avseende kunna vara nog så belysande. År 1910 framlade en konservativ ecklesiastikminister för riksdagen en proposition, i vilken det framhölls, att vissa olägenheter hade uppkommit vid utövandet av biskops eforat. Och inom utskottet erinrades om flera likartade fall. Det hänvisades bl. a. till, huru biskop i egenskap av eforus flera gånger vid avslutningstal hade begagnat tillfället att inför ungdomen hålla rent partipolitiska utläggningar, och hur detta föranlett utförliga tidningsskriverier, huru det åstadkommit en irriterad stämning, såväl bland lärarna som bland de äldre av lärjungarna, och huru en biskop för en dylik sak t. o. m. blivit anmäld för ecklesiastikministern.

Det yrkande, som utskottet här framfört, är, synes det mig, endast en konsekvens av 1904 års stora läroverksreform. Tidigare stodo läroverken i nära förbindelse med de kyrkliga myndigheterna. Inom varje stift utgjordes läroverksstyrelsen av konsistorium. En central skolmyndighet saknades. Det var då naturligt, att biskopen var självskriven eforus. Läroverken utvecklades emellertid från stiftsangelägenheter till statsangelägenheter. Kravet på en fack-

Ang.
upphörande
av biskops-
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

mässig centralledning tillgodosågs genom 1904 års reform. Konsistoriums befogenhet som läroverksstyrelse blev då överflödig. Det är förklarligt, om denna reform sågs med allt annat än blida ögon i vissa kyrkliga kretsar. Motståndet mot reformen var också starkt, i synnerhet i första kammaren. Närmast för att bryta udden av detta motstånd togs ej alla befogenheter i fråga om läroverksärenden från biskoparna. Biskop skulle alltjämt få kvarstå som självskriven eforus, och i denna egenskap har han en del, numera dock rätt kringskuren, makt. Eforusämbetet är alltså att betrakta närmast som ett rudimentärt organ; det saknar numera varje bärig grund. Redan 1882 års läroverkskommitté ansåg, att konsistorier och eforusämbeten i de dåvarande läroverksstyrelserna ömsesidigt betingade varandra, »så att om konsistoriernas befattning med läroverken upphörde, även biskoparnas förmansskap för desamma måste försvinna». Det synes mig, som om tiden nu skulle vara inne för undanröjande av förhållanden, som äro *historiskt underminerade*.

I reservationen har här framhållits — och det har ytterligare understrukits av såväl herr Wallerius som fröken Wellin — att det från min sida och från utskottets sida ej gjorts något försök att påvisa, vari de överklagade förhållandena äro oförenliga med vår tids uppfattning. Detta uttalande bär, synes det mig, vittnesbörd om, att man icke trängt in i den tankegång, som ligger till grund för motionen. Principfrågan är nämligen den: »Bör undervisningen i läroverk och seminarier stå under kyrkans överinseende, eller bör den vila på självständig grund?» Denna kammare har, som tidigare nämnts, redan tre gånger med ständigt växande majoritet uttalat sig mot kyrkans förmynderskap på dessa områden.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag, i förhoppning att kammaren alltjämt skall vidhålla sin tidigare ståndpunkt.

Herr P e h r s s o n i Göteborg: Herr talman, mina damer och herrar! Det har av ett par av de föregående talarna vidrörts, huru läroverksreformen av år 1904 skulle avsett, som det står i motionen, »att helt undandraga läroverken kyrkans, d. v. s. biskoparnas och domkapitlens inflytande eller med andra ord att sekularisera det högre skolväsendet, en åtgärd, som tidigare vidtagits i flera främmande stater». Detta förvånar mig, då jag hade tillfälle att närmare taga del i åtskilliga av de förhandlingar, som på ett eller annat sätt rörde denna läroverksreform. Jag vill, emot detta påstående i motionen och av en ärad talare, framhålla, att läroverkskommitterade och deras ordförande herr Ernst Carlson, ett i denna kammare icke obekant namn, ingalunda hade tänkt sig en sådan genomgående sekularisering — sekularisering betyder, det behöver jag icke förklara, att man överflyttar de kyrkliga befogenheterna och uppgifterna till det borgerliga samfundet. Tvärtom hade detta kommittéförslag bibehållit ett visst samband mellan eforer och domkapitel och den överstyrelse, som var ifrågasatt. Jag tillåter mig att något utprepa vad jag sade i dechargedebatten år 1907 i denna fråga, när man kom med

ungefär liknande påståenden — den gamle ecklesiastikministern var nyss med döden avgången —: »det är icke behagligt att en man efter slutad livsgärning beskylls för vad han säkerligen icke själv ämnat och tänkt, nämligen att han skulle velat helt sekularisera läroverken». Om det nu är på honom det ansvaret faller, vad herrarna säga i motionen och annars om meningen med denna reform. Jag erinrar om, hur det i första kammaren sades, att hade man vetat eller tänkt sig då, att något sådant hade varit meningen, hade man icke gått med därpå. Man vill sålunda nu insinuera, att det var ett sätt att genom partipolitiskt taktiska medel lura riksdagen med på läroverksreformen. Ecklesiastikministern Carl von Friesen står för mig i allt för god hågkomst för att jag utan protest skulle vilja godtaga ett sådant yttrande emot hans minne, som här gjorts. Han sade i denna kammar, att det var meningen, att det skulle vara »början till att i någon mån sekularisera läroverken». Det betyder något helt annat! Själva tillvaron av en överstyrelse, dit så många av de funktioner, som förut varit lagda på domkapitel och eforer överflyttades, är denna början till sekularisering, som avsågs, men det var visserligen icke hans tanke att på detta sätt smussa och smuggla in den fulla sekularisering som herrarna här hava velat tillägga honom. Jag har velat säga detta därför, att man icke bör i svenska riksdagen utgå från en historiskt felaktig utgångspunkt, så som man gjort i motionen.

Nu har den siste ärade talaren gjort sina första lärospån i denna motion. Han är väl ganska oskyldig härtill. Han har ju att döma av vissa formella förhållanden, som jag icke skall inlåta mig på, tydligen haft en lärofader, som i viss mån redan har börjat bilda skola, och jag förmodar denne kommer att själv ge svar på vad jag här sagt, men jag hänvisar då till vad papper och urkunder innehålla. Som sagt jag var med på ärendet.

Jag tillåter mig att fortsätta min kritik av motionen. Här har utskottets ärade ordförande varit synnerligen angelägen om att ställa motionen och utskottet i motsättning mot varandra. Jag undrar icke på det, ty det passar honom icke alls, vad som står i motionens motivering. Det är en helt naturlig känsla, men jag vill erinra utskottets ärade ordförande, att motionären har själv suttit i utskottet och sålunda även med sitt arbete och sitt namn tagit del i utskottsbetänkandet, och därmed får man väl ändock säga, att motionen och utskottet i sina motiveringar måste stå där jämsides med varandra och sannerligen icke böra spelas ut emot varandra, när det här gäller försvaret. Därför fortsätter jag med motionen och skall då och då sticka in en liten smula av herr Olssons opus. Där står då, — och jag kan inte låta bli att peka på detta så dyrbara argument, dyrbart mina herrar och damer i många hänseenden, ty av det skälet ha många nationella värden avskrivits, det står nämligen: »en åtgärd, som tidigare vidtagits i flera främmande stater». Det är icke fråga om huruvida det passar oss, vad som skett i de främmande staterna, det är icke fråga om, huruvida förhållandena hos oss äro jämställda med förhållandena i de främmande staterna. Nej, »såsom det redan

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

skett i flera främmande stater!» Jag ber herrar motionärer att icke taga det så hårt, då jag citerar ett ord som blivit klassiskt i detta hänseende, Heidenstams ord om svenskarnas lynne, när han talar om den utländska lumpaffären på Norrlandsgatan och huru förträffliga de utländska lumporna äro emot de svenska. Det är beundran för det utländska som här fått spela in. Nu mena herrarna: Icke mente vi det så — ja, då skulle ni inte sagt det så heller!

Det är åtskilligt annat under den framkomna debatten, som det skulle varit av intresse att röra vid. Jag skall till en början icke göra det. Det är dock ett uttryck, som redan en ärad talarinna på Stockholmsbänken en smula belyste, som även jag vill något beröra. Det heter nämligen, att man redan tre gånger fattat beslut i saken i kammaren. Man kämpar därför på en så säker grundval, att man naturligtvis icke kan tänka sig annat än att det i fortsättningen skall gå på samma väg. Det var herr Olsson i Mora som sade det. Det kunde ju hända att icke riksdagen toge förslaget i år heller. Jag skulle då vilja erinra talaren, som är en kunnig man och journalist, om den erfarenhet, som gjordes, när det gällde att befria från ett annat slaveri. Det var i det engelska parlamentet, där Wilberforce höll på i sjutton parlamentssessioner å rad, innan han lyckades befria slavarna i det engelska imperiet. Herr Olsson skall icke förtröttnas och icke heller herr Wagnsson, om det nu icke skulle lyckas att befria Sveriges läroverk ifrån det slaveri, vari de stå under Sveriges biskopar och domkapitel!

Emellertid skall jag gå något in på själva sakens kärna efter dessa små hänvisningar till motiveringens grundläggande synpunkter. Jag skall då genast säga, att sedan jag har läst motionen, utskotts- betänkandet, skolöverstyrelsens yttrande 1918 och reservanternas yttrande nu och hört de ärade talarna, som yrkat bifall till reservationen, så förvånar det mig högeligen, att man kan komma att lägga huvudvikten vid dessa olika smärre detaljer i praktiskt hänseende, som denna sak i själva verket innehåller, ty det är icke mycket stort, som någon har sagt. Jag vill bara i det hänseendet peka på, att man icke har kunnat hänvisa till missbelåtenheten med den nuvarande anordningen, och jag vädjar till eder, mina herrar, är det egentligen någon, om jag skulle undantaga kanske en eller ett par läroverkslärare, är det verkligen någon, som har känt det som en tyngd, som ett slaveri och en boja, när de gått till sina barns skolavslutningar i läroverken och hört biskopen säga några goda och kristliga och vänliga ord till gossarna? Ja, det skulle ju kunna hända, att det funnes någon, men i regel torde det kunna sägas, att så icke skett. Har enhetligheten äventyrats? Skolöverstyrelsen säger rena motsatsen. Ja, herr Olsson, vars ord ju ibland faller på ett sätt, som han själv tydligen icke är riktigt på det klara med, när han säger dem, sade, att man nu icke velat fråga skolöverstyrelsen i dess ömtåliga ställning. Styrelsen hade ju anfört sin mening 1918, det kunde vara skäl nog, ty skolöverstyrelsen är väl icke ett sådant vajande rö, så att den 1918 säger ett och 1922 säger ett annat! Men så säger han: »skolöverstyrelsens ömtåliga ställning gör, att om den vore

angelägen om reformen, så skulle det se ut som om den gåve underbetyg åt biskopar och domkapitel, och den kalken kunde sparas överstyrelsen». Det vill med andra ord säga, att herr Olsson uttryckligen förklarar, att när överstyrelsen sade det där, så tordes den icke annat. Nå, överstyrelsen är icke så buskablyg, mina herrar och damer. Vi böra icke förutsätta, att den har talat emot sin mening. Jag är övertygad om, att när den sagt de i reservationen citerade orden, så står den också därvid.

Nej, mina herrar och damer! Den siste ärade talaren ger jag här öppet och klart mitt varma erkännande för att han icke gick som de föregående talarna på den sidan som katten kring het gröt utan verkligen lade frågan, där den bör ligga. Fastän jag vet, att herrarna med båda händer slå ifrån sig och säga: låt oss slippa det där nu! — Detta gjorde herr Olsson i Mora också — vill jag gå in på frågans kärnpunkt. Vad det här gäller är ju, som den siste ärade talaren och motionären sade utan alla omsvep, att *få bort det kyrkliga inflytandet i våra skolor*. Detta säges av motionären. Han säger, att detta steg »dess värre», icke togs och han säger så klart och tydligt som möjligt är, att eforatet icke är förenligt med vår tids uppfattning. Jag har hört personer tala å sitt partis vägnar, jag har hört personer tala å sin klass och kanske till och med å fosterlandets vägnar, men det är mycket att tala å *vår tids*. Vår tid! Jag vill säga herrarna, att vår tid med sin jäsande utveckling, där hela tillvaron blir till ett oerhört problem under en oerhörd debatt, är sådan, att det är en självöverskattning minst sagt att vilja företräda vår tids åskådning. Mot hans åskådning sätter jag min, och den torde ungefär ha lika stort värde som hans — jag skall nu icke sätta den högre. Vår tids signatur är sannerligen sådan, att det icke kan vara lämpligt att använda detta uttryck i debatten såsom här skett.

Vad är det det här gäller? Jo, det är *tendensen*, mina damer och herrar! *Det är tendensen att ifrån vårt statsliv, enkannerligen vårt undervisningsväsen, reformera bort varje inflytande av kyrkan*. Nu väntar jag en invändning, och kanske jag får bemöta den invändningen, innan nästa talare kommer, ty den kommer så säkert som morgon följer på natt. Man kommer att säga: har denne eforus, ha dessa domkapitel så mycket att säga? Betyda de så mycket, hänger kyrkans ställning, hänger kristendomens väl och ve på dessa eforat? Den invändningen hör jag alltid. Och den invändningen är så klok, ty det finnes människor, som den verkligen imponerar på. Men jag skulle vilja säga, mina damer och herrar, att detta är ett steg, som ligger i ren, klar linje med andra steg och annat målmedvetet arbete för att, som det heter, sekularisera vårt undervisningsväsen, och det är därför som vi protestera. Det är frågans innersta kärna. Det är icke fråga om detaljer, det är icke fråga, om detta är ett litet eller ett stort steg, utan rent principiellt vilja vi icke detta. *Vi vilja icke en utveckling, som går ut på ett konfessionslöst undervisningssystem, vi vilja icke en utveckling, som innebär kyrkans avskaffande bit för bit, vi vilja icke, att den skall smulas sönder sten för sten, vare sig stenen är en grundsten eller endast en sten i muren*.

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Här har kyrkan sedan gammalt en förtroendeställning. Den bäres, så vitt jag kan förstå, av vårt folks förtroende på denna punkt. Nu vill man söka undanskjuta det kristliga inflytandet på statens angelägenheter och på undervisningsväsendet *i folkets medvetande*. Det var en ärad talare, som slutade sitt anförande med de verkningsfulla orden: att det var vissa fåglar som skrattade eller kunde komma att skratta. Det säges, att det är skatorna som skratta, när de vänta främmande. Jag vet icke, vad han menade, jag kunde icke riktigt sätta mig in däri, det låg en smula ovanför mig. Men jag vet, vilka som icke komma att skratta, när de få höra, att Sveriges riksdag avsatt biskoparna såsom eforer, så att biskopen icke längre får träda in inom läroverkets dörr såsom eforus för att säga ett kristligt ord till dess alumner. Det kan ju hända, att biskopen blir förordnad, men det kan också hända, att han icke blir det. Det blir icke något skratt hos dem, för vilka kyrkans kristliga inflytande i skolan gäller som ett oersättligt andligt värde, de komma att fråga: varför ha ni gjort detta? Ha ni några skäl för detta? Och då hänvisar jag till att några praktiska skäl för detta icke finnas.

Det är sålunda en konsekvent strävan, som visar sig häri. Man söker lösgöra kristendomsundervisningen från det kyrkliga inflytandet, och det kyrkliga inflytandet betyder här naturligtvis det kristliga, då kyrkan är den historiska bäraren av det kristliga arbetet och idéerna inom vårt folk. Det är detta vi icke vilja vara med om. *Det är icke en reformation utan en deformation, varom det är fråga*. Och därför stå vi principiellt mot den föregående talaren, som också talade om principerna. Vi stå principiellt mot detta. Därmed har jag angivit det skäl, som för mig är det innersta. Här finnas människor av olika meningar, men som dock stått rygga mot rygga i kampen för att bevara den kristliga undervisningen efter våra fäders tro, till dem vill jag säga, att i dag gäller kampen, om jag rätt förstått den — ehuru den kan se ut att gälla utanverk, som befinna sig i periferien — dock innerst samma sak. Det är därför vi taga upp striden, och vi veta, att saken är väl värd att kämpa för, och vi komma icke att släppa taget.

Nu svara mig herrarna i utskottet: »men det här är ju icke riktigt». Nej, för all del. Vi ha ju sagt, att vi icke tagit ståndpunkt i frågan, huruvida biskop och konsistorium jämväl böra skiljas från uppsikten över läroverkens och seminariernas kristendomsundervisning. Det låter tänka sig, att även med bifall till motionen dessa komme att behålla en viss rätt att följa kristendomsundervisningen. Frågan huruvida och under vilka former detta skulle kunna äga rum finge tagas upp till utredning av Kungl. Maj:t.» Detta har herr Wagnsson skrivit under, för vilken den fullständiga sekulariseringen var målet! Rösten är Jakobs, men händerna, händerna!

Av den förste ärade talaren har framhållits — och det har även vidrörts från andra håll — den ställning som vår högre undervisning historiskt intar till Sveriges kyrka. Jag skulle också till sist gärna vilja säga några få ord i den saken. Det kan ju vara av ett visst intresse att också peka därpå. Det yttrades några ord av en ärad

talare i denna kammare, med vilken jag visserligen många gånger icke sympatiserar, men med vilken jag denna gång så mycket mera sympatiserade. Jag vill icke binda honom med dessa ord — det är icke min mening. Orden yttrades den 2 april 1921 i ett annat ärende av honom, som är ledaren för ett inflytelserikt parti i denna kammare, och de hade följande lydelse:

»Jag får säga, att allt vi hava av verkliga nationella värden skulle jag vara den förste att söka bevara, och jag skulle även kunna gå ett steg längre: om vi ha någonting av gamla nationella former, som kunna vara mera ligkiltiga och som kunna kännas föräldrade men som dock ha en viss ärevördig tradition med sig, så skall jag gärna bevara dem också.»

Jag hoppas, att orden från den 2 april 1921 stå fast i mars 1922. Till detta sällar sig den kungl. överstyrelsens tal om den »fasthet, som traditionen ger». Utskottet säger, att »det icke underskattar dess betydelse». För motionären åter är den »en kvarleva från en svunnen tids kulturförhållanden».

Mina damer och herrar! Det har redan påpekats och jag skall be att ånyo få erinra om, huru skolan vuxit upp kring kyrkan, domkyrkan, och de gamla katedralskolorna. Jag vill erinra om att den första skolordningen finnes i Olaus Petri kyrkoordning av 1571. Jag vill erinra om att det första läroverket, i Västerås, upprättades av Johannes Rudbeckius, att den första flickskolan av år 1632 upprättades av samme man. Jag kan nämna sådana namn som Laurentius Paulinus Gothus och Johannes Matthiæ och Laurelius, och så vidare. Jag vågar säga, att kulturarvet från denna tid har icke av kyrkan förvanskats under kommande tider.

Det är förunderligt med oss svenskar och med vår kärlek för vad som sker i »främmande stater». Det är som hade vi ingen känsla av den ålderns helgd, som ligger i det gamla hävdvunna. Finnes någon pietet för traditionens betydelse hos vårt folk? Det är som vore vi angelägna om att rycka upp allt, som påminner om att vi äro ett gammalt kulturfolk med gamla stolta anor. Jag fick i går en skrivelse — jag söker den nu förgäves bland mina papper för övrigt, men jag skall försöka citera ur minnet — en skrivelse från det stift till vilken den ärade talesmannen för denna motion hör, från Västerås stift. Den var undertecknad av alla spetsarna för den svenska kulturen, av kansler och prokanslerer, av dekanerna vid universiteten, av biskop och landshövdingar, av skolöverstyrelsens chef, av statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet, av läroverksläraryrnas förenings ordförande, av allmänna svenska folkskollärareföreningens ordförande o. s. v. Och vad är det som de i denna skrivelse säga? En man, en av kulturens främste vilja vi fira. Vi vilja nästa år i Västerås mellan domkyrkan och läroverket resa en byst av Johannes Rudbeckius, denne den andliga kulturens främste bärare på sin tid till trehundraårsminnet av det första svenska läroverket. Man säger vackra och stolta ord över hans betydelse och den kulturgärning, han utförde. Jag vädjar till herrarna på Västmanlands- och Dalabänkarna, om vid firandet av det stora minnet, som hela den sven-

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

ska kulturvärlden nu vill begå, det bidrag, som i dag kommer från Dalabänken, verkligen är värdigt! Och jag vädjar till den svenska riksdagen, om det är rätt och tillbörligt från pietetssynpunkt, att detta blir svenska riksdagens bidrag till minnesfirandet? Må vi då begära, att utredning kan vara färdig till beslut samtidigt med att bysten av läroverkens skapare avtäckes i juni 1923! För oss med historiskt sinne kännes sådant bittert! Ett folk som bygger profeter-
nas gravar och rycker undan, raserar grundvalarna för deras livs-
verk!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr E n g b e r g: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde denna gång så, som han har gjort så många gånger tillförne, när dylika spörsmål behandlats här i kammaren. Han gjorde en framställning, som var — låt mig gärna medgiva det — en mycket skicklig komposition av å ena sidan den teatraliska konst, som han under andra förhållanden angriper, och å andra sidan den konst, som ligger i hans eget predikoämbetes linje. Men med erkännandet av den konstförfarenhet, varmed han även denna gång utvecklade sitt ämne, följer ingalunda ett erkännande av att det skulle föreligga någon rimlig proportion mellan de cirklade orden och den sakliga styrkan i vad han hade att förmåla. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, hur det i själva verket förhöll sig med hela detta konststycke.

I stället för att lämna några som helst argument gent emot vad som anförts av utskottets ärade ordförande, av motionären och av utskottet i dess utlåtande, anknyter herr Pehrsson i Göteborg till en sida i människors liv, som är en smula känslig, icke minst när den angripes av en i sådana tricks så väl förfaren man som herr Per Pehrsson själv. Han gjorde en vädjan till kammarens sinne för tradition, för det, som var historiskt nedärvt. Han vädjade till känslan för pietet. Och det hela slutade som en hymn till en den svenska odlingens storman, som varit på samma gång en framskjuten prelat inom den svenska kyrkan. Ja, den sortens argumentering imponerar icke på mig det allra bittersta. Herr Per Pehrsson själv sade i sitt anförande, att man bör i svenska riksdagen, som han uttryckte sig, icke gå ut från en historisk felaktig utgångspunkt. För att illustrera, hur han själv lever efter den läran, utvecklade han sin uppfattning om pieteten. Jag vill erinra herr Per Pehrsson därom, att får man ta honom på orden, borde han skarpare än någon fälla en dom över den politik, som fördes här under reformationens dagar och i spetsen för vilken stod gamle kung Gösta. Hur var det med pieteten mot den romersk-katolska kyrkan, när protestantismen stormade in i landet? Hur glunkades det i svenska bygder om behandlingen av altarkåporna, som, enligt vad legenden förtalade, användes till byxor åt kungens pojkar? Hur var det med den respekt man hyste när man gick fram med bildstormeri i landet? Den ärade talaren känner lika väl som jag till Viktor Rydbergs »Vapensmeden», och jag behöver icke ge honom någon som helst erinran på den punk-

ten. Jag tror, att man från hans sida skall tala ganska tyst om pietet och tala tyst om att anlägga den riktiga historiska utgångspunkten. Ty det må jag säga, att med sådan framfart, som den till landet importerade lutheranismen gick fram med gent emot den gamla svenska kyrkan, med sådan framfart vill åtminstone icke jag vara med om att gå fram mot vår kyrka. Och jag tror, att icke ens min ärade vän Kalle Kilbom på Stockholmsbänken skulle vilja vara med därom. Det är icke heller utan skäl, som man i senare tider anställt jämförelse mellan den ryska bolsjevismen och denna protestantism i dess hänsynlösaste former.

Nu säger emellertid herr Per Pehrsson, medan han är inne på det historiska kapitlet, att vi vilja bara importera till landet. Han erinrade om Heidenstams dikt om den gamla lumpboden o. s. v. Vi göra icke annat än efterapa vad som finnes i främmande land. Det är möjligt, att det är en svaghet hos oss, herr Per Pehrsson. Men det finnes en institution, som gått före med lysande exempel, ty har det någonsin funnits ett efterapande av utländskt och främmande, är det väl från den svenska statskyrkans sida. Man har importerat protestantismen, man har importerat både det ena och det andra sedan och är nu i färd med att, så långt man orkar, efterapa också den anglikanska kyrkan, att bedriva en s. k. ekumenisk politik, som den sista termen lyder, och att, i den mån man vågar sig så långt, börja införa här hemma vissa för oss tämligen främmande element. Jag tror, herr Per Pehrsson gör klokt i att icke tala om det där. Det är nog här så, som det är i så mycket annat, att det gamla Tegnérska ordet äger giltighet, att »all bildning står på ofri grund till slutet; blott barbarit var en gång fosterländskt». Huruvida det barbari, som utvecklades vid 1500-talets början, var så fosterländskt, som önskvärt varit, det är en fråga, som jag med varm hand lämnar till herr Per Pehrssons begrundande.

Men herr Per Pehrsson tågade vidare genom historien. Han erinrade om Wilberforces kamp mot slaveriet. När Wilberforce år 1839 lade sina ögon samman, hade han visserligen fått igenom vad han kämpat för, men herr Per Pehrsson kan läsa, låt mig säga, Westermarecks arbete om de moraliska idéernas utveckling, och han skall finna, hurusom bland dem, som bekämpade denna politik att upphäva slaveriet, voro präster och biskopar. Det känner man för övrigt från ett annat håll; vi sågo det senare vid det amerikanska slaveriets upphävande.

Det förefaller mig vara egendomligt, att herr Per Pehrsson riktade ett så direkt angrepp mot motionären, för att han talat om »vår tids åskådning», samtidigt med att han i slutet av sitt anförande höjer sig till en dityrambisk hymn över vår kyrka. Jag tänker mig, att herr Wagnsson talade om vår tid ungefär som vi i likhet med Gustaf Fröding tala om »våran prost» eller dylikt, och att han aldrig inlagt något annat i detta uttryck.

Nu säger herr Per Pehrsson vidare, att kyrkan har en gammal förtroendeställning och att det gör, att vi ha respekt för densamma. Det är sant. Den har en förtroendeställning. Det är sant, som herr

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Ang.
upphörande
av biskops-
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

Per Pehrsson säger, att vår svenska skola trädde fram ur kyrkans sköte, men den blev ett barn, som stod på egna fötter, som gick sin egen väg, liksom universitetet, från att ursprungligen ha varit teologseminarier för utbildning av präster, skildes från kyrkan och hennes förmynderskap och blevo anstalter för den vetenskapliga forskningen och bildningen. Men kyrkan har alltid försökt hålla fast så mycket hon kunnat, och varje gång det gällt att fortsätta med sekulariseringen ha herr Per Pehrsson och hans anhängare varit framme och förklarat, att här gå vi fram pietetslöst mot det framfarna. Men det är nu en gång så, herr Per Pehrsson, att den där sekulariseringen, som han höll sin litania över, ligger obönhörligt i utvecklingens egen linje. Det är bara ett rudiment detta, som nu är kvar, såsom prokansleriatet och eforatet och dylikt. Och när herr Per Pehrsson frågar, vad man tänker sätta i stället, så vill jag svara, att den frågan är av lika liten betydelse, som om jag fått min blindtarm bortopererad och man frågar mig, vad jag tänker sätta i stället. Ty något annat än ett dylikt för länge sedan förtorkat och ändamålslost organ äro icke de här anstalterna. D. v. s., att det kan ibland bli en liten rubbning; det kan bli litet inflammation, beroende på vad det är för herrar, som sköta denna uppgift. Vi ha sett ansatser därtill. Jag är övertygad om, att herr Per Pehrsson skulle på ett ovanligt skickligt sätt framkalla tendenser till operation, ty han skulle säkerligen med de anlag för prelatensisk politik, som han har utvecklat både i kammaren och som sekreterare i allmänna svenska prästföreningen, sörja för, att sekulariseringen skulle sättas i gång ännu snabbare.

Här vädjades av herr Pehrsson till kammaren, att vi skola väl godkänna ändå denna rätt från kyrkans sida. Nej, vi godkänna den icke längre. Lika litet, som det skulle vara något fog för att låta exempelvis en militär, en officer vid generalstaben eller något sådant, komma till läroverken och hålla betraktelser och där ha ett visst inflytande, när det gällde tillsättandet av vissa lärarposter, eller utöva uppsyn, lika litet som vi gå med på detta, vilja vi i längden vara med om, att den institution, som utgöres av statskyrkan med alla dess ämbetsmän, skall ha något som helst inflytande över skolväsendet. Vi ha en gång slagit in på den linjen, att vårt skolväsen bygger på självständig grund, och då förfaller varje anledning att hålla på detta kyrkliga förmynderskap.

Nu är det uppenbart, att herr Per Pehrsson, då han vädjade till kammaren, trodde sig i denna vädjan få en resonans från alla dem, som kanske utan att ha tänkt närmare på saken tycka, att det här är en ganska obetydlig fråga. Ja, ur en synpunkt kan den vara obetydlig, men ur en annan är den betydelsefull nog. För mitt sätt att se är det klart, att det icke är en dag för tidigt, att vi skära av dessa rudiment, avlägsna dessa gamla bevis för ett förflutet välde från kyrkans sida, som faktiskt icke längre består.

Vi ha så mycket större anledning att göra detta, som saken icke är så likgiltig under alla omständigheter. Jag vill särskilt påpeka, att när herr Pehrsson i sitt anförande här talar om ett lån utifrån

och dylikt, så har det visat sig, att det skolväsende, som kan stå självständigt mot kyrkans inflytande, i vad land det vara månde, har dock en ofantlig vinst i vad det gäller lärarnas personliga frihet och ställning. Ty tager jag våra folkskoleseminarier med den ställning, som domkapitlet för närvarande ha i fråga om dem, så kan en härsklysten och energisk domkapitelschef åstadkomma åtskilliga trakasserier mot lärarna. Det kvarstår beträffande läroverken en möjlighet för biskop att avgiva underdånigt yttrande angående kristendomslärläroverken. Antag att det är en kristendomslärlärover, som omfattar en frikyrklig åskådning, en baptist, metodist, Waldenströmare eller något annat — tag en sådan som lektor Waller här i Stockhalm, vilken med sina sympatier omfattar ett frikyrkligt samfund — ja, då komma zeloter av herr Per Pehrssons kulör naturligtvis att göra vissa erinringar och säga, att en sådan person är icke så lämplig.

Vi vilja icke vara med mera om detta förmynderskap. Visserligen är detta en liten reform, om man ser den ur rent formella synpunkter. Men för att markera en princip, för att markera att det svenska skolväsendet skall stå på egen grund utan förmynderskap från statskyrkans sida, är det min övertygelse, att denna kammare gör klokt i att vidhålla den ståndpunkt, som den förut intagit i denna fråga, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Tumhult: Herr talman! Inga olägenheter av den nuvarande ordningen ha kunnat påvisas vare sig för läroverkslärarna, eleverna och deras målsmän eller för skolöverstyrelsen. Och vad särskilt beträffar seminarierna, så föreligger uppenbarligen ett behov av en mellaninstans mellan dem och skolöverstyrelsen. Är manne den innersta anledningen till denna motion, dess dolda och innersta syfte, det, att man vill skapa ett nytt ämbetsverk med de kostnader, som skulle bliva en given följd därav? Finnes icke anledning att befara, att, om så sker, skolbyråkratien kommer att än mera utvecklas?

Jag tror, att kammaren handlar klokt, om den på de fullt bärande skäl, som skolöverstyrelsen och reservanterna ha anfört, avslår utskottets hemställan och motionen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att i korthet konstatera ett och annat.

Jag sade, att man gått kring saken som katten kring het gröt — jag ger likvisst den ärade talaren på Malmöbänken det erkännandet, att han gjorde icke detta. Var det någon, som rätt lyssnade till vad han här hade att förkunna, som icke förstod att det var ett fullständigt instämmande i vad jag sagt om vad som var frågans kärna. Själva stå vi i diametralt motsatta läger. Han anser lyckligt och för landet gagneligt, om, som han sade, allt som är för-

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m. m.
(Forts.)

torkat och oändamålsenligt kan komma bort, allt detta som han ville kalla för och jämföra med en blindtarm, *det nämligen som är det historiska uttrycket för vår religiösa tro här i landet*. Denna sin mening har han låtit komma fram även i många andra uttalanden, dock knappast, tror jag, så klart och tydligt som här i dag. Jag står på det rent motsatta hållet. Det glädde mig mycket att höra, att han för sin bevisföring rent av ansåg nödigt att gripa till gamle kung Gösta och det sätt, varpå denne behandlade den gamla kyrkan! Tror verkligen den ärade talaren, att jag ville fara fram som kung Gösta, om det så än vore mot motståndare som anse allt vad religiositet heter höra till de rudimentära organen i livet? Nej, detta är bara ett bevis på denna obeskrivliga — förlåt att jag säger det — naivitet, som jämställer kung Gösta på 1500-talet i striden mot en övermäktig kyrkomakt och förhållandena år 1922, då kyrkans ställning i yttre hänseende icke på något sätt är en maktställning. Då här talas om makt, så innebär det icke en makt för personerna — eforaten innebära icke en maktställning, de äro en förtroendepost — utan det är en makt i annan mening, en makt i tankar och åskådningar, för den kristna livsuppfattning, som för oss är ett *conditio sine qua non* för att vårt folk skall leva i framtiden och som vi därför kämpa till det yttersta för. Vi vilja icke skära av några kontakter, där man har möjlighet att låta den kristliga livsåskådningens inflytande nå människorna.

Så sades där några ganska fula ord om »den till landet importerade Lutherdomen». Låt mig, eftersom det ordet fälldes av den talaren, få säga eder, mina damer och herrar, att, när det gäller det religiösa livets förhållanden, komma vi icke förbi de religiösa personligheterna. Vi komma icke förbi, som det sagts en gång i denna kammare, då man ville stryka bort Paulus, vi komma icke förbi Paulus och Augustinus men icke heller den evangeliska kyrkans män Luther, Olaus Petri, Haqvin Spegel, J. O. Wallin och, låt mig tillägga, från senaste tider en Schartau, en Rosenius eller de kristliga tänkarna, en Pontus Wikner eller Vitalis Norström och andra sådana, som varit bärare av just vår och våra fäders tro och livsåskådning. Ty kristendomen är historia! Den strömmen, som går över Wittenberg och Worms, har icke slutat att befrukta världen.

Jag skulle till sist vilja säga ännu en sak. Skulle vi icke kunna komma överens, herr Engberg, herr Engberg som ju är en man med stort förtroende — och därmed naturligtvis förbunden stor klohet — skulle vi icke kunna komma överens, att det är något olämpligt med denna naiva psykologi — ja, jag säger om igen — denna naiva psykologi, som vållar, att när man möter en motståndare, vilken som man själv *vill* någonting, så är man genast färdig att vända över det på någonting från karaktärens synpunkt fult och styggt. Det är bara »tricks», den andre gör, det är »prelatensiska åthävor» och annat sådant. Det är en obeskrivligt enkel psykologi! Kunna vi icke vara överens här, liksom i fråga om andra förhållanden hyggliga människor emellan, att om man har olika åsikter, så kämpar man för dem, men är man en ärlig man, så lyfter man på hatten

och säger, att visserligen kan man ej sätta sig in i den andres synpunkter, men för hans ärlighet och hans heder tager man av sig hatten.

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens anförande vill jag tillägga ett par ord.

Jag vill säga, att jag varit elev vid ett läroverk, där jag även avlade studentexamen, och jag vill då ärligt erkänna, att minnet av den eforus vi hade, biskop Rundgren, är det vackraste minne jag har från hela skoltiden. Jag minnes från skolavslutningarna, då den gamla högreste mannen med sin latinska, ja, rent av ciceronianska vältalighet höll sina små skoltal. Det står för oss allesammans som det vackraste minne vi ha från skoltiden — jag ser, att herr Per Pehrsson nickar instämmande och glatt över detta erkännande från en sådan sida som den jag representerar. Men det var, herr Pehrsson, icke därför att den mannen var biskop, utan därför att den mannen var en människa av sällsynt kapacitet, kanske också därför att den mannen hade något, som herr Pehrsson icke har, nämligen något av den antika tidens lynne, och kanske därför att den mannen gled in i sin radikala och oppositionella tid; det var därför som han lyste för oss skolynglingar på ett sätt, som är ägnat att bevara honom i det ljusaste och vackraste minne. Men jag vill säga, att om vi haft herr Pehrsson som biskop, då jag var skolpojke, så skulle jag känt mig synnerligen illamående. Ty jag är viss om, att herr Pehrsson haft en glänsande förmåga att göra skolpolitik rent av av vad struntsak som helst, d. v. s. koka kyrkopolitisk soppa rent av på en liten spik.

Herr Pehrsson grävde här upp den gamle Rudbeckius ur hans grav — han kunde väl få vila på sina lagrar — och använde honom som ett 300-årigt slagträ i denna synnerligen moderna debatt. Jag vill då säga, att denna gamle Rudbeckius gjorde väl icke sin gärning i den svenska pedagogikens tjänst huvudsakligen som biskop, utan därför att den mannen var en intellektuell kapacitet, en kraftkarl av sällsynta mått, och att det fanns något av revolutionär anda även i den mannens gärning.

Så vill jag slutligen till herr Pehrsson rikta ännu ett ord, då han klagade över, att då biskopen gick ut genom den ena dörren som biskop, kunde han få vara kvar som människa. Borde icke herr Pehrsson vara glad att få bibehålla biskoparna i fri tävlan som människor, så att de kunna, i den mån de ha kapacitet i intellektuellt och pedagogiskt avseende, få fungera såsom inspektorer vid läroverken. Om vi taga bort de nuvarande eforerna och det blir fri tävlan vid valet av inspektor, hoppas jag, att min ärade vän herr Pehrsson skall en gång, om han blir biskop, utses till inspektor vid Göteborgs läroverk, icke i egenskap av biskop utan i egenskap av människa och därför att han känner på sig, att han är den mannen i Sveriges intellektuella historia, som är i stånd att axla kappan efter en Olaus Petri, Johannes Rudbeckius, Haqvin Spegel, Johan Olof Wallin o. s. v.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan. Ha

Ang.
upphörande
av biskops-
eforus-
ställning m. m.

(Forts.)

herrar biskopar den intellektuella och pedagogiska kapaciteten, nåväl, då kunna de väljas till inspektorer, men enbart såsom biskopar äro de icke lämpliga härför.

Herr Bengtsson i Norup: Denna fråga göres alltför stor. Det gäller icke att avskaffa biskoparnas möjlighet att bli eforus utan blott att avskaffa deras självskrivenhet. Jag skulle önska, att herr Pehrssons energi användes för mera värdefulla syften än här är tal om. Jag erinrar mig, att på lantmannapartiets dagar motionerades från lantmannahåll om att avskaffa biskopsämbetena, och man kunde nästan tro av den debatt, som nu förts, att det här vore fråga om någonting liknande, men så är ju icke fallet.

Jag hade ej tänkt yttra mig i saken, men då herr Pehrsson säger, att det föreliggande förslaget är ett steg i riktning mot avskaffande av det kristliga inflytandet över ungdomen, måste jag inlägga en protest mot detta, ty jag tror ej, att det kristliga inflytandet kommer endast från biskopshåll. Och kommer det icke till synes oftare än de få gånger biskoparna uppträda vid enstaka läroverk, då måste jag uttala mitt beklagande, ty det vinnes icke mycket bara med avslutningstalen. Jag vädjar i det fallet till herr Pehrsson, om han icke i likhet med mig håller före, att då det gällt att taga de tre timmar-nas kristendomsundervisning i försvar, har den saken förts fram från folkskoleinspektörshåll lika mycket som från prästers och biskopars. Jag vill därför bestämt säga, att då man talar om, att det här skulle gälla att motverka det kristliga inflytandet, är det att sätta frågan på sned.

Av herr Magnussons i Tumhult anförande fick jag det intrycket, att det var för att möjligen vinna någon röst för reservationen, som han använde den vanliga skrämseletoden och sade, att det var fråga om att få fram ett nytt ämbetsverk. Funnes det icke några starkare skäl för att skapa nya ämbetsverk än som framträda genom denna förändring, så skulle det knappast kunna bli tal om några nya ämbetsverk.

Herr Pehrsson erinrade vidare om den stora insats, som kyrkans män gjort här i landet på det kulturella området, och jag är den förste, som vill underskriva detta, och beklagar, att prästerna på grund av sin egen ställning försuttit fatalierna då det gällt att behålla det inflytande, som de förr haft. När prästerna gingo sin väg och lät folket gå sin, från den stunden minskades deras kulturella insats för folkets väl, och man stannade vid dogmer och läro-åskådningar, som väl stodo i överensstämmelse med på vetenskapligt håll omfattade åsikter, men icke i överensstämmelse med folkets behov. Vi ha ju mer än en gång sett, hurusom kyrkomötet i dagar kun-
nat debattera en fråga, vilken riksdagen förut avgjort. Man knyter näven i fickan, man hotar och beskärmar sig — men böjer sig i voteringen. Jag minns icke, när det senast inträffade, att riksdagen fattat beslut i en fråga och kyrkomötet icke följt med. Då kyrkan lydigt följer statens direktiv och icke vågar handla såsom en man, utan godvilligt följer med och låter statens hand vara ledande

för de andliga värdena, då har det gått så långt att man icke kan vara med.

Den fråga vi här debatterat har icke den räckvidd, som man velat göra gällande, och ej heller någon inverkan på kristendomens inflytande över vårt folk. Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag å reservationen.

*Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)*

Herr R y d é n: Detta är en i mina ögon mycket liten fråga, och jag anser, att vi här böra kunna avkoppla både religiösa och antireligiösa kyrkopolitiska synpunkter och se saken rent praktiskt. Det är numera så litet kvar av eforus' gamla ställning, att en av våra eforer, som jag brukar tala med om åtskilligt, en gång sade, att han egentligen ingenting annat hade kvar av sin skyldighet som eforus än att ge en middag för läroverksskollegiet. Nog kunna vi undvara denna institution. Beträffande seminarierna är det på samma sätt. Jag anser, att frågan där kan ordnas exempelvis genom tillsättande av inspektorer i de skilda seminariestäderna.

Jag hade icke tänkt gå upp i denna fråga, enär den icke spelar någon synnerligen stor roll vare sig ur ena eller andra synpunkten, men jag föranleddes begära ordet av herr Pehrssons anförande. Jag satt tyst under hans första anförande, men när han höll sitt andra, var det omöjligt för mig att sitta stilla och åhöra detsamma. Det förefinnes ju hos honom en benägenhet att försöka driva upp debatter i sådana här frågor, så snart de tangera kyrkliga intressen det allra ringaste, till proportioner, som efter min uppfattning äro fullständigt orimliga. Han kommer med stora predikningar om allt möjligt mellan himmel och jord, som icke hör hit, för att föra debatten på avvägar.

Jag anser också som min skyldighet att i min ringa mån söka slå vakt om ett av våra vackraste skolhistoriska minnen gent emot de försök, som gjorts att här draga in detta i debatten. Att Johannes Rudbeckius, den store Västeråsbiskopen, som arbetade under en tid, när vårt land kanske led svårare än det förut någon gång gjort, nämligen under det trettioåriga krigets alla hemsökelse, då det rådde ett djupt moraliskt förfall i landet, att denna oerhört imponerande gestalt, som framför allt var en kraftkarl och en svensk reformator av stora mått och vars minne genom tiderna kommer att leva som ett av våra största, skall här föras fram i frihet tillsammans med vissa moderna präster, som bära en stark prägel av jesuitism och drypa av salvelse, det äcklar mig, så att jag icke kan höra på det utan att reagera.

Herr W a l l e r i u s: Jag skall be att i korthet få hänvisa till mitt första uttalande under denna debatt, vilket icke blivit, såvitt jag hört, vederlagt. Jag framhöll därvid för kammaren, att det dock här rör sig om en principfråga, nämligen om mellaninstanser eller icke. Det ligger icke i utskottets uttalande någonting, som lämnar någon som helst säkerhet för, att den saken blir på tillfredsställande sätt ordnad. Mellaninstansen mellan folkskoleseminarierna och läro-

Ang.
upphörande
av biskops
eforus-
ställning m.m.
(Forts.)

verken å ena sidan och skolöverstyrelsen å den andra är domkapitlen, och det är fråga om att taga bort dem här. Man har alltför uteslutande sysslat med frågan om eforus' ställning och glömt att taga sikte på även den sak jag sålunda framfört.

Vad för övrigt förekommit angående prästernas maktlystnad m. m., ber jag att få tillbakavisa och jag vill säga, att vi i vår dagliga gärning ha en förunderligt liten känsla av någon sådan makt över människorna, och vi vilja heller icke ha den, även om den bjödes oss. Endast vad som vinnes på övertygelsens väg vilja vi ha. Men här är det fråga om att trygga ett *tillfälle för kyrkan att ha något att säga*. Det är därför vi velat kämpa.

Herr O l s s o n i Mora: Jag trodde icke, att det skulle vara nödvändigt, men jag nödgas i anledning av herr Wallerius' anförande erinra, att utskottet icke uttalat sig mot mellaninstanser som sådana, men utskottet har uttalat sig mot *självskrivna* mellaninstanser.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 116 ja mot 79 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 10.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr M å n s s o n i Hagaström, som anförde: Få av dem, som sökt följa med förhållandena i världsproduktionen sedan något före kriget, undgå att få en känsla av att världen är nu överindustrialiserad.

Före kriget lade de flesta europeiska länder, såväl som U. S. A. och Japan, an på att i yttersta grad utveckla sin industri till att

icke blott förse det egna landet med industriprodukter, utan även avsätta det mesta möjliga härav till andra länder. *Interpellation.*
(Förta.)

Härom är ju intet annat än gott att säga; den tilltagande befolkningens arbetskraft blev härigenom på ett mestadels mycket lönande sätt utnyttjad hemma, då den annars måst emigrera eller sjunka ned på ett lägre levnadsplan, därest ej emigrationsmöjligheter funnits.

Men samtidigt som England, Tyskland, Belgien och andra länder i detta avseende gingo i spetsen för denna industrialisering och den därmed följande exporthandeln till andra länder av industriens halv- och helfabrikat, vidtogo många av de länder, i vilka dessa fabrikat infördes, åtgärder för att hemma hos sig själva tillverka dessa varor, som nu tillfördes dem från utlandet. I nästan alla mera kulturellt framskridande länder växte det sålunda hastigt upp fabriker. Och då ett företag befanns lönande, skyndade andra att börja liknande verksamhet. Så fick man i ett land snart många gånger mer skofabriker, kemiska fabriker, mekaniska verkstäder o. s. v. än som behövdes för att tillfredsställa landets behov på vederbörande industriområde. Då till följd därav stundom fabriker gingo med förlust, delvis ock på grund av mäktig utländsk konkurrens, uppstod bland de nya fabrikanterna protektionistiska rörelser. Man sökte att genom tullar vid gränsen skattlägga utifrån komna produkter och fördyra dessa, så att en prisförhöjning inom tullgränsen skulle skapas för de i hemlandet tillverkade produkterna av samma slag. Dessa tullar verkade helt naturligt så, att även den i inlandet tillverkade varan fördyrades, vanligen till samma belopp som den utländska, vilken drabbades av tull. För den från utlandet införda varan lyfte staten tullens belopp vid gränsen, då varan infördes i landet; den inländske fabrikanten av motsvarande vara kunde naturligtvis utöver varans förutvarande pris nu lyfta ett överpris, som ungefär motsvarade tullens belopp. Om detta tullskydd legat på en vara, varav det ej kunde produceras mer än en viss mängd, t. ex. vete, så hade det endast utgjort en skatteupptagningsrätt för odlaren av vete på konsumentens bekostnad. Men då intet hinder möter att t. ex. anlägga så många skofabriker som helst i ett land, verkade tullen på industriartiklar dessutom så, att härigenom ännu fler lockades bygga fabriker för tillverkning av varor, som åtnjöto ett sådant tullskydd. Följden härav blev, att långt fler fabriker tillkommo än som behövdes för att tillverka en viss vara, vadan dessa fabriker, som tidvis måste stå stilla och stundom förde en osäker tillvaro, hade högre produktionskostnader pr tillverkad varuenhet, än som skulle blivit fallet om fabriken haft full sysselsättning, varför deras produkter blevo onödigt dyra; vidare både lockade och tvingade fabrikens osäkra framtid fabrikanten att på den korta tid, som stod honom till buds, söka riva åt sig största möjliga vinst genom att göra varan så billig i pris och dålig i kvalitet som möjligt. Den som vill jämföra hållfastheten av ett par skor eller av en kostym kläder nu för tiden mot samma vara för trettio år sedan, skall nog lätt inse sanningen härav.

Interpellation.

(Forts.)

Emellertid blev det till en tid fortfarande för de flesta länder möjligt att utveckla sin förädlingsindustri (här är alls inte tal om ett lands naturliga exportindustri, såsom t. ex. den, som i vårt land tillverkar och försäljer timmer, pappersmassa, tidningspapper, malm och kvalitetsjärn m. m.), därigenom att det ute i världen ännu fanns stora ej industrialiserade områden, vilka hade en betydande köpkraft på grund av de naturprodukter de hade att utföra. Australien och Argentina hade kött, hudar och spannmål; Kanada trä och spannmål; Brasilien trä, kaffe och gummi; Kina te, silver, siden; Malacköarna tenn och allehanda kryddor och Indien likaså. Egypten hade bomull och många andra produkter, så ock det övriga Afrika och Mindre Asien. Därtill kom det väldiga Ryssland, som ännu var svagt industrialiserat, men i spannmål, lin, hampa, olja m. m. hade utmärkta betalningsmedel och en betydande köpkraft. Till alla dessa länder och många andra kunde före kriget varor utskeppas i en sakta stigande mängd, som många trodde skulle fortfara att växa hur länge som helst.

Men vid närmare påseende fann man, att denna stegring var tillfällig, beroende på ett snabbt spritt nytt behov hos dessa länders folks djupa led efter varor, som de förut inte känt eller haft behov av. Men samtidigt försiggick i dessa länder en stegrad strävan efter att tillverka dessa produkter inom eget land, varför ock efter hand på många håll ofantliga tullsatser pålades dessa utifrån kommande varor. Även om dessa höga tullsatser, jag tänker nu närmast på Brasilien och andra sydamerikanska länder, delvis äro att anse som försök av de förmögna makthavarna att själva komma undan direkta skatter på sina rikedomar, och på indirekt väg smyga skatterna över på de för en dylik trafik blinda massorna, så har dock denna tullagstiftning även en protektionistisk karaktär och är avsedd att skapa tullstängsel, bakom vilka man hoppas, att inhemsk förädlingsindustri skall växa upp.

Denna utveckling har ytterligare påskyndats under världskriget. Under detta togs nästan allt tonnage i anspråk för krigets räkning och det överblivande hade mycket beskränkt rörelserum. För tillförseln av förädlingsindustriprodukter voro många utomeuropeiska länder så gott som blockerade under världskrigets år. Härigenom uppkommo i många av dessa länder en sådan nöd efter manufakturartiklar, att behovet förmälde sig med den forna önskan att skapa en inhemsk förädlingsindustri. Härtill kommer, att oavsett kriget många av dessa länder av andra orsaker, på grund av sitt utmärkta läge vid världshandelns allfarvägar, som Java och andra Malackasundets öar, eller som Egypten och nu sist trakterna kring Panamakanalen, ha de största förutsättningarna för att inom en snar framtid bliva världsindustriens och världshandelns metropoler med stor egen produktion. Andra stora avsättningsområden för de europeiska förädlingsprodukterna ha på grund av sin naturliga rikedom börjat skaffa sig en för var månad som går allt mer kraftig industri, så Kuba, Ceylon och en del av Malackasundets öar. Andra, som Kina och Indien, ha redan i sina myllrande miljö-

ner, vilka därtill börjat utestängas från de länder, dit de förut emigrerat, både en lockelse ur konsumentsynpunkt och ett tvång ur folkhushållningssynpunkt att skapa sig själva en mäktig industri. *Interpellation.*
(Forts.)

Kommer så härtill att i Europa såväl som i U. S. A. och Japan världskrigets ansträngningar febrilt påskyndade industrialismens växt. Alla krafter spändes i de krigförande länderna för att mota Molock; det skapades fabriker i jätteformat och av hundratals slag. De krigförandes beställningar i de neutrala länderna övergingo allt vad mänsklig fantasi där förut kunnat utfundera, och så skedde även i dessa en industriell anspänning till det allra yttersta, varunder nya fabriker sågo dagen, förutvarande utvidgades och skaror av arbetare drogos ifrån jordbruket till industrien. Hand i hand härmed spridde sig bland all världens fabrikanter en andlig farsot, vilken yttrade sig däri, att man liksom trodde, att detta nya tillstånd skulle räcka för beständigt. Följden härav blev, att de på det febrila krigsarbetet inhöstate inkomsterna i största utsträckning användes till att utvidga gamla fabriksföretag, ännu mer att starta nya.

Man kan förvånas, när man ser, i vilken skala detta skett, även i ett litet land som vårt. Märkligast framträder detta måhända i följande provsiffror. De hästkrafter, som i Sveriges mekaniska och elektriska industri användas för omedelbar drift av dessa fabrikers maskiner och apparater, voro 1913 64,000, 1918 117,000 och 1919 131,000, vadan denna industri är mer än fördubblad enbart i drivkraft och förmodligen flerdubblad i kapacitet, vartill man kan sluta sig när man betänker, i vilken grad kullager och annan kraftbesparing användes i de nya fabrikena. Även ett annat exempel för tjänar anföras. Den mekaniska verkstadsindustrien och skeppsvarven hade 1913 en arbetsstyrka av 46,501, 1917 69,102, 1918 67,138 och 1919 65,215. För 1920 föreligga ännu icke några officiella siffror, men det gissas bland dem som syssla med sådana, att hithörande arbetare 1920 var 60,000, varav 55 procent voro arbetslösa, och dock är här den elektriska industrien icke medräknad. I gruppen malmbrytning och metallindustri funnos sysselsatta arbetare i följande antal: 1913 voro de 110,651, 1917 142,359, 1918 139,750 och 1919 134,714. Vi se, att i endast denna grupp tillkommit över 14,000 arbetare från 1913 till 1919, oaktat 5,000 arbetare sista året vänt denna industri ryggen.

Samtliga i industriens drift sysselsatta arbetare (utom de kommunala) voro 1913 360,700, 1917 401,325, 1918 385,280 och 1919 392,901 (i medeltal pr år sysselsatta arbetare).

Var och en, som det minsta har en aning om ställningen i världen, förstår, att stora delar av dessa nya fabriker och även av de gamla, som voro i gång före kriget, måste i årtionden stå oanvända för sitt avsedda ändamål, åtminstone tills om 20 eller 30 år världens grödor hunnit avsätta en tillräcklig fast ekonomisk botten för en så stor industri av sådan art att arbeta på. Och när den dagen kommer, kan bildligt talat Hamburg ligga i Malackasundet och London vid Panamakanalen, åtminstone till stor del. Vem vet, i vilken grad

Interpellation. vår mekaniska industri då förmår följa med i tävlan på världsmarknaden?
(Forts.)

Huvudorsak till den nuvarande krisen är naturligtvis kriget. Hos hundratals miljoner människor är nästan all köpkraft borta. Människokraft såväl som dragarkraft ödelades genom kriget och framförallt arbetslusten hos de många miljoner, som veta, att de intill krigets utbrott i all sin livstid arbetat tråget och hederligt, sparat och försakat för att trygga sin ålderdom och de sina, men det oaktat genom lättsinniga och brottsliga regeringars lek drabbats av sina oerhörda olyckor. Årtionden komma att förgå, innan nya i själen friska generationer få hand om hammare och plog. Och själva det ekonomiska tillfrisknandet kommer heller inte som en frukt av den eller den kongressens beslut i monetära spörsmål, världshushållets hälsa kommer först att så småningom återvända i den mån grödorna på åkrarna årtionde efter årtionde hinna växa till och överskottet av dem blir så stort, att det kan bilda en fast grund för ländernas ekonomi.

Som med ett par stickprov visats har även i Sverige den industriella utvecklingen varit lik den här skisserade i den övriga världen. Jag understryker ännu en gång, att vad jag här säger, icke alls berör den industri, som utför våra naturliga utförelselvaror trä och järn med dithörande produkter. Men vad vår mekaniska industri och mången annan angår måste vi göra klart för oss, att dess utrymme på världsmarknaden av sagda orsaker blir mindre för var dag. De små uppsving, som komma under de närmaste åren, bli med säkerhet mycket låga och korta och kunna ej ge alla våra arbetare gärning inom industrien.

Men då är det nödvändigt att i tid rädda dem åter till jordbruket och produktivt arbete, som under krigsåren lockades bort från detsamma till industrien och nu stå utan sysselsättning.

Vi ha nu i vårt land omkring 160,000 arbetslösa. Man torde icke behöva anses som en falsk profet, om man säger, att av dessa komma de femtio tusen aldrig mera in i industriellt arbete. De flesta av dessa utgöras av sådana, som under normala förhållanden skulle ha emigrerat till Amerika för att där söka sin utkomst. Hade emigrationen från krigsutbrottet till nu pågått som vanligt från vårt land, skulle omkring 96,000 av dessa nu befunnits i Amerika. Per år 1909—1913 hade vi i genomsnitt ett emigrationsöverskott av 13,520 personer mot endast 1,569 i genomsnitt pr år 1914—1919, vadan vi i genomsnitt per år under de sistnämnda åren haft nära 12,000 personers mindre emigration än under åren närmast före världskriget. Om man får antaga, att siffrorna varit något så när desamma även åren 1920—21, så ha vi nu i landet nära 96,000 personer, som under normala tider skulle ha sökt sin utkomst i främmande land. Till allra största delen äro dessa människor jordbruksarbetare och de mest företagsamma och arbetsdugliga, varför det innebär en stor nationalförlust att icke bereda dem tillfälle att sätta bo på svensk botten och bidra till det lands utveckling, som kostat på dem deras uppfostran.

Åt dessa män och kvinnor, som icke kunna beredas arbete i indu- *Interpellation.*
strien och icke emigrerat och av vilka stora skaror fylla de arbetslösas
led, gäller det nu att bereda arbete inom landet. Det är en oavvislig
skyldighet för varje samhälle — uraktlåtenhet härav betyder att
samhällsordningen upphört att existera, och ett sådant tillstånd in-
trätt att endast nödens lag härskar där.

Bereder man nu ej dessa blottställda arbete, komma stat och
kommuner att nödgas punga ut med det ena hundratalet miljoner
kronor efter det andra i arbetslöshetsunderstöd för att skaffa sig
några månaders frist undan anarkien. allt under det att de som mot-
taga detta understöd, och omkring hälften av dem få ju icke något.
bli ödelagda i sin livskraft både av egna umbäranden och av att
åse, hur deras käras hälsa och människovärde sjunka hopplöst sam-
man, utan att de själva kunna göra något däråt. Sorgen över att se
ett s. k. samhälle så illa organiserat måste till sist föda en döds-
ängestens och undergångens vrede, för vars yttringar ingen rättvis-
ligen skall kunna ställa dem till ansvar, som göra sig skyldiga till
dem.

Enligt mitt förmenande har det svenska samhället nu kommit
in i en sådan social återvändsgräns som det en gång befann sig
under drottning Margaretha, Gustav Vasa och Karl XI, då de verk-
ställde sina större eller mindre sociala revolutioner.

Plåsterlappar på samhällssår av så förfärande beskaffenhet
som de vi nu se utbreda sig ge endast det onda tillfälle att än mer
breda ut sig under dem. Endast ett verkligt socialt revolutionärt
snitt kan nu bota skadan. Men detta revolutionära snitt anser jag
bör företagas av statsmakterna och deras tekniska personal, som ha
samhällsöverblick och kunskaper nog att göra det ordentligt. Skall
det i en förtvivlans sista stund företagas av andra, som icke besitta
någon eller tillräcklig kunskap om samhällskroppen, är det fara för
att det sker så fumligt, att den sjuke kan komma att förblöda eller
bli mer eller mindre invalid.

Det enda verksamma botemedel, som jag kan se nu står till
buds, är att låta ett tillräckligt stort antal av de nyligen till indu-
strien komma och av dem, som i brist på emigrationsmöjlighet vänta
att komma in i industrien, återvända som sina egna jordbrukare till
jordbruket. Att hänvisa dem att söka sin utkomst vid det större
jordbruket är visserligen bättre än att be dem gå och vänta tills de
en gång kunna få anställning inom industrien, men dock närmast
ett hån mot deras människovärde. Särskilt för dem, som äro upp-
fostrade i småbondehem, är det en psykologiskt omöjlig utkomst. En
frisk ung man och kvinna vilja ha ett eget hem, de vilja sticka fötter-
na under eget bord och arbeta på egen torva med något så när trygg-
het för framtiden, känna att de med sitt arbete skapa ett tryggt
bo för sina barn. Inte utan i yttersta nödfall och med grämlöse i
hjärtat kan småbondesonen förmås att arbeta fram skördar åt
andra under dåliga bostadsförhållanden, och under en sådan osäker-
het för framtiden, att han om några månader kan befara se de sina

Interpellation. och sitt bohag på en kärra ute på flyttning, utan att kanske veta varthän. Vägen ut ur nöden för dem måste gå till egna jordbruk.
(Forts.)

När det blir fråga om nya jordbruk i vårt land, vändes tanken och talet oftast till Norrland, de s. k. oanade möjligheternas land. Där bedrivs nu en kolonisationsrörelse, vars resultat dock i huvudsak endast blivit, att man berett tak över huvudet åt ett litet antal människor, vilka för sin utkomst bli hänvisade till skogsarbete eller annat daglönarbete. Givetvis kan man tänka sig även något större nya jordbruk i Norrland än dessa kolonier för återförande till jordbruket av de norrländska provinsernas övertaliga industribefolkning, men av klimatiska och andra orsaker måste man dock i första hand utnyttja de odlade jordvidder, som ligga i södra Norrland samt i mellersta och södra delarna av landet.

Om vi då se på mellersta och södra Sverige, finnes där mycket statsdomäner som nu inbringa ett så försvinnande litet arrende åt staten, att det ju är av var man känt, hur många av dem som blivit omtlyckta jobberiojekt. Denna jord kan nu säljas ut till de arbetslösa. I landet finnes 441.000 hektar åker i de brukningsdelar, som vardera äro över hundra hektar per brukningsdel. Denna godsens jord föder nu icke på långt när så många människor, som den skulle kunna ge bärgning, om den vore fördelad i mindre brukningsdelar. Detta synes endast på antalet kreatursenheter pr hundra hektar åker på olika brukningsdelar under år 1919. Vi finna då, att på dessa stora brukningsdelar om över hundra hektar var nötkreatursenheterna endast 58 mot 133 på de små, som hade mellan 2 och 5 hektar åker och över 100 på mellan 5 och 10 hektar åker. Detta visar, att trots allt tal om motsatsen, jorden är långt bättre utnyttjad i den lilla bondgården än på det stora godset, trots att i genomsnitt godsen ha den bästa jorden. Med bättre utnyttjad jord menar jag då, att jorden förmår föda ett större antal människor pr hektar. Därtill kommer att på en 200-hektars-gård finnes praktiskt taget endast en familj som trivs, nämligen godsägaren, förutsatt att denne icke har alltför mycket bråk med sina arbetare. Men delas denna 200-hektars-gård upp till tio à tjugo tunnlands bondgårdar, så rymmas mellan fyratio och tjugo trivsamma familjer på gården, för så vitt trivsamhet är detsamma som oberoende, och det är det i de flesta fall under hälsans dagar. Avlöser man nu hälften av dessa 441,000 hektar eller 882.000 tunnland åker, som ligger i gårdar, så att dessa gårdar fortfarande få behålla halva sin areal, så kan man på den andra avlösta hälften bygga upp över 22,000 bondgårdar med över 20 tunnland åker vardera.

De brukningsdelar i vårt land, som ha mellan 100 och 200 tunnland åker, ha tillsammans 365,000 hektar åkerjord. Avlöses en tredjedel av denna åkerjord, räcker det till över 12,100 bondgårdar om vardera 20 tunnland åker. Alltså, med hälften av den åkerjord, som ligger under brukningsdelar om vardera över 100 hektar åker, plus en tredjedel av den åkerjord, som tillhör gårdar om mellan 50 och 100 hektar åker kan man skapa 34,200 nya jordbruk med 20

tunmland åker åt vardera. Antalet jordbruk kommer dock att bli betydligt större, enär av den bästa skånska jorden och likaså av en del god jord på annat håll en man har tillräckligt med tio eller tolv tunmland åkerjord för att försörja de sina.

Interpellation.

(Forts.)

De närmaste mått och steg jag för min del anser böra vidtagas av regeringen äro:

1. Ett allmänt sammantråde ordnas snarast mellan regeringen, riksdagen, praktiska jordbrukare, finansmän, nationalekonomer, jordbruksarbetare och jordbrukskunniga arbetslösa, där möjligheterna om nyttan av en reduktion dryftas;

2. En liten delegation tillsättes och utfärdar förfrågan om hur många unga jordbrukskunniga arbetare, vilka kunna skaffa intyg på att de äro dugande jordbruksvana arbetare, som till självkostnadspris vilja övertaga ett tio till tjugo tunnlands jordbruk samt i vilken socken de helst önska detta;

3. Sedan minst 7 à 8,000 sådana anmält sig, tillsättes av Kungl. Maj:t i god tid under nu pågående riksdag ett jordutskott, bestående av de riksdagsmän, som vederbörande riksdagsgrupper ämna invälja i det särskilda riksdagsutskott, som vid en kommande urtima riksdag skall väljas för att bereda denna fråga.

Detta jordutskott utarbetar innan denna riksdags slut ett förslag, så skrivet, att detta vid den urtima riksdagens sammantråde kan användas såväl som kunglig proposition som utskottsbetänkande, så att ingen tidsspilla behöver förekomma.

4. Regeringen sammankallar vid midsommartid eller strax därefter en urtima riksdag för att behandla om sådan avlösning av jord, som här ovan är berörd, ävensom om uppstyckning och försäljning av statens jorddomäner, oavsett vem som innehar dem under arrende, samt om avlösning av bolagsarrendatorer och med dem likställda.

Av enskild jord avlöses i första rummet den, som ägaren själv vill lämna, därefter den som av tillsatta kommunala eller andra värderingsnämnder förklarats så svagt skött, att dess skötsel kan antagas bliva bättre i småbrukarens hand, vidare den som ligger illa till eller avlägset från huvudgården samt i övrigt allt efter behov, tills alla de erhållit jord som anmält sig villiga att övertaga sådan, dock alltid inom ramen av halva arealen för gårdar om 100 hektar och en tredjedel av arealen för gårdar om mellan 50 och 100 hektar, där avlösningen sker tvångsvis.

5. Åtgärder vidtagas beträffande lantmäteriväsendet, så att den avlösta jorden helst inom två månader efter urtima riksdagens slut kan ligga utskiftad till den nya ägaren.

6. Stiftandet av förfogandelag för att från landets förråd till världsmarknadspris skaffa timmer, papper, spik, tegel, gångjärn och annat som behöves för nybyggna, vilka böra hållas inom en kostnad av 7,000 kr. för bebyggandet och vartill staten bör anordna kredit genom upptagande av ett lån i Amerika eller på annat lämpligt sätt. För bebyggandet av 30,000 nya hemman skulle alltså behövas ett

Interpellation. lån om 210,000,000 kr., ett belopp föga större än vi på ett par år komma att få betala i arbetslöshetsunderstöd. Avlöst jord betalas med statsobligationer.

(Forts.)

7. Åtgärder för beredande av en kortfristig kredit åt nybyggarna för att hjälpa dem att anskaffa redskap, kreatur m. m.

Genom dessa åtgärder skulle krisen för denna gång vara slut i en handvändning för vårt lands vidkommande. Utom det att trä- och pappersindustrien väl snart måste komma i gång, skulle sågverken få sälja timmer, pappersfabrikerna papp, manufakturerna spisar, spik, gångjärn, lås plogar och andra jordbruksredskap, tegelbruken sina produkter, snickerifabrikerna sina o. s. v. till nybyggesverksamheten. En stor efterfrågan på arbetskraft skulle uppstå, i vart fall ute i bygderna, där de nya hemmen restes. Och de för all framtid övertaliga i industrien skulle komma i en ställning, i vilken de kunde försörja sig och de sina och betala skatt till samhällets uppehållande, i stället för att ligga det till last.

Övertygad om, att kring ett krav på skyndsamma åtgärder från statsmakternas sida för att överföra befolkningsöverskottet från industrien till jordbruket står en tämligen allmän folkmening, tillåter jag mig, med stöd av vad jag här ovan anfört att anhålla om andra kammarens tillstånd att få till hans excellens statsministern framställa följande spörsmål:

Är regeringen villig, att innan landets tillgångar och möjligheter att bringa offer till understöd till de arbetslösa bli alltför mycket medtagna, och de sysslolösa arbetsförmåga och arbetshåg blivit undergrävd, vidtaga skyndsamma åtgärder, i syfte att till jordbruket återföra de yngre, övertaliga, från jordbruket komna industriarbetarna?

Om så är, vilka åtgärder i detta syfte äro då att förvänta på regeringens initiativ?

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 11.

Ävgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Olsson* i Gävle, nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; samt

herr *Sköld*:

nr 213, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 137, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 214, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, med förslag till lag angående rätt för konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank

den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Nämnda motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 5,2 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.
